

Лайпанланы Билал

Лайпанланы Билал

**Джуртда Джангыз
Терек**

Назмула

**Москва ш.
1992 дж.**

Къарачай ^{*)}

Бештау джаны, Архыз, Махар, Теберди -
Мийик джуртну бизге Теурибиз берди,
Минги Тауну Сеннге тыйыншы кёрдю
Джулдуз халкы, Теури халкы Къарачай!

Минги Тауну Сеннге тыйыншы кёрдю
Джулдуз халкы, Теури халкы Къарачай!

Не залимни аллында да бюгюлмей,
Къара кюн да эркинликден тюнгюлмей,
Таш башында джашау эте келгенсе,
Ётгюр миллет, ехтем миллет Къарачай!

Таш башында джашау эте келгенсе,
Ётгюр миллет, ехтем миллет Къарачай!

Ненча кере кюню, айы тутулгъан,
Анча кере джелмаууздан къутулгъан,
Темирлеге, къурчлагъа да къатылгъан
Деу халисин кёргюзтгенди Къарачай!

Темирлеге, къурчлагъа да къатылгъан
Деу халисин кёргюзтгенди Къарачай!

Юзмегенсе нартюх, арна урлугъун,
Джигитлихни, адамлыкъны къорлугъун,
Бурун кибик кърал къурадын, къурдун
О нарт халкы, алан халкы Къарачай!

Бурун кибик кърал къурадын, къурдун
О нарт халкы, алан халкы Къарачай!

Барды сени Аллахын да, тилин да,
Ёсюб келген сарыджилик тёлюн да,
Къатылмазла сеннге къартлыкъ, ёлюм да,
Ёмюрлеге джашарыкъса Къарачай,

Ёмюрлеге джашарыкъса Къарачай,
Джашнарыкъса Къарча халкы Къарачай!

*) Хасауканы макъамы бла джырланады

Кесиме

Файгъамбар ашсыз-суусуз таугъа кетиб,
Аллахха джол излегенди ташада.
Татаркъан чабырларын джарлы джашчыкъгъа бериб,
Кеси джаланаякъ баргъанды ташлада.

Бай джашай келмегенсе емюрде да.
Энди кѣбмю къалгъанды елюрге да.
Джюрек, ѳтгюрлюкден, ѳхтемликден тол.
Назмучуса. - Къыйын къадарынга тыйыншылы бол.

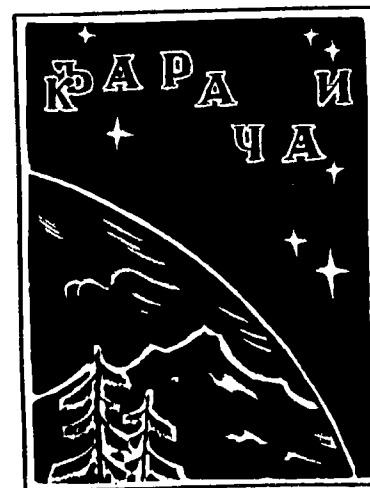
Назмучуса. Топракъны къалынындан эм маджалындан
Ахъсюек этиб джаратханды Теѳри сени.
Чѣб чакълы бир джукъ тилеме кишиден,
Сыйлы башынгы сыйсыз ѳтме чырт да.

Къуранда да барды "Назмучула" деб суура.
Зарланма. Сукъланма. Дуния малгъа алданма.
Неден да алгъа халкъны халкълыгъын, адамны адамлыгъын
Кѳргюзтген зат - тилиди, сѳзюдю.

Эм уллу байлыкъны - сѳз байлыкъны иесисе сен.
Агъачны бийи бусакъ болгъанча,
Сен да - сѳзню бийисе, сѳзюнз да бий сѳз болсун.
Бий а - бай, джарлы болса да бийди.

Поэтге ѳзен къой, дуния да тарды.
Ёзге ташын джалаб, сууун ичиб турсанз да,
Туугъан джуртунз, таубаш джуртунз барды.

Эркин ѳселе гырджын бла суу,
Къалгъан бошду, джалгъан сагъышлары кери къуу.
Башынгы ѳхтем тутханлай джаша.
Файгъамбаргъа, Татаркъаннга да уша.

Къарачайны
Къадау Ташы

Айджакъаджа

Ай джарыгында кър джауады Айджакъаджа,
Джаз башында балий чагъады Айджакъаджа,
Акъ аджирни къара тер басады Айджакъаджа,
Заман кетиб къалады Айджакъаджа.

Заман кетиб...къалады Айджакъаджа.
Джангызлай. Башсызлай. Насыбсызлай.
Къалама мен да. Аны
Джашлыгыны аякъ ызын ызлай, тансыкълай.
Ах, сындыкъ. Ахсындыкъ.

Чакъгъан балий кър тюбюнде,
Чабхан байтал джар тюбюнде.
Кишенленген кишнеу.
Ауузлукъ къабхан джашлыкъ.
Бичилген сезимле.
Замансыз келген къртлыкъ.

Ай джарыгында кър джауады Айджакъаджа.
Ол алгынча эримейди бетибизде Айджакъаджа.
Биз саубузму, шаубузму Айджакъаджа?

Танг

Танг, кече кърангысын сыкъ.
Тансыкъ
Болгъанма сюзмеге. Сиз меннге
Джукъ айтмагъыз. Узайтмагъыз
Чабыб баргъан такъыйкъаланы.
Джан, джан. Кече-кюн да джан.
Кърангысы сыгъылгъан кече - танг

Къая башындан акъ булутха

Къызгъа кѣз къысдым.
Ол ышарды. Мен ышандым.
Кѣзлерими къысдым да,
Къая башындан акъ булутха чынгадым.

Адамгъа ийнанама

Мен адамгъа алай ийнанама,
Адам ълтюрсе да мени
Аллах ълтюргенди дерикме.
Мен адамгъа алай ийнанама.

Бегимеклик

Сен джууунган суу бла абдез алыб
Кирирге боллукъма аллахны намазлыгына,
Мен аллай бир бегибме
Ариулугъунга-тазалыгынга.

Эс бер

Акъ къочхар къалыубаладан,
Къара къочхар ахырзамандан
Атылыб келиб
Бизни ъмюрде тюбешедиле.
Джер тебрэндире аякъ алышлары,
Кѣк кюкюрете мюйюз тауушлары
Салышадыла, сермешедиле.

Адам акъ къочхарны мюйюзюнден туталса,
Къочхар, силдеб, аны джулдуз дунягъа чыгъарыр.
Сермеб къара къочхарны мюйюзюнден тутса уа,
Ол аны къара джерни тюбюне ашырыр.

Джер тюбюнден чыкъгъан а Сосуркъагъа,
Нарт Сосуркъагъа да бек ауур тийгенди.
Этинги ашатыб, къанынгы ичирсенг да,
Ол дуниядан къайтарлыкъ къуш табылмаз.

Акъ къочхар бла къара къочхар
Аламладан, заманладан ътюб,

Гяхиникни къара балчыкъ этиб
Демлешедиле, сермешедиле.

Адам Тейрини эшигин ачалгъан сагъатда,
Кесини эшигин къалай джабар?

Къадар!
Адамны адам болгъанын унутдурма.
Джангылыб да, джангылтыб да
Къара къочхарны мюйюзюнден тутдурма.

Атынгы къурагъан харифле

Сени атынгы къурагъан харифле -
Джерни гюллери.
Ала кюйген кюн Джер да кюйдю
Дейдиле кераматлыла.

Сени атынгы къурагъан харифле -
Кѣкню алтын багъаналары.
Ала оюлсала джашау да оюлду,
Алайды магъаналары.

Сени атынгы къурагъан харифле
Тюшгендиле кѣкден.
Анга, бу сезимни билмеген харибле,
Тюшюнюрле кючден.

Сени атынгы къурагъан элибледен,
Къуру ол элибледен
Файгъамбарла джазалмагъан сурала джазарма,
Къадер кечеча эриб.

Ол назмуладан китаб чыгъарырма,
Къуранча сыйлы.
Къуру аныча да тюл,
Кесингча, кесингча сыйлы.

Сен джууунган суу бла абдез алыб
Кирирге боллукъма Аллахны намазлыгына.
Аллай бир бегибме
Ариулугъунга-тазалыгынга.

Сени атынгы кѳурагъан харифле
Тюшгендиле кѳкден.
Джюрегим кѳкге батыб барады
Сюймеклиги кѳбден.

Гъарш ариулуку

Тилек этген, амин деген да кесим,
Бусагъатда кѳлюм былайды кѳуран:
Назмуму, файгъамбар джашын кесгенча кесиб,
Джаухаратха этер эдим кѳурман.
Унутдургъанса дунияны, ахратны,
Кече къарангысы да акъ гол болуб чагъад.
Джер суююмю ариу Джаухаратны
Я, Аллах, сен сау танга чыгъар.

Тейри эшигинден эсе, Джаухаратны
Эшиги ачылсын. Ариулукугъа джесирме.
Къадер кече къадар, кече, къадар гюнахымы,
Сени кеч кѳргениме джарсырма.

Терезенгден Тейри джарыку урады,
Ой кыйынды андан - джандан айырылгъан.
Джандет айрымкан - Джаухарат турады
Къайгылы дуния тенгизни ичинде.

Я, Аллах, ол ариу, таза джанны
Мындан ары толкъунлагъа талатма.
Башхалагъа кѳзюн къаратма.
Кѳгюн къаралтма
Кѳгюрчюнча огъурлу джанны.

Я, Аллах, сен сакъла аны
Биз билген, билмеген хатадан, палахдан.
Аны насыблы этерге кѳолумдан келсе эди,
Ёмюрде джукъ тилемез эдим
Джазудан-къадардан-табигъатдан-Аллахдан.

Кюнюнг ашхы, кѳлюнг джарыку болсун, Джаухарат.
Санынга саулуку, джанынга тынчлыкъ, Джаухарат.
Джюреклени тазалагъан ариулуку -
Баш ариулуку, Гъарш ариулуку - Джаухарат.

Джюрек джара,
Тюшюргенсе джюрек джара.
Джара сала билгенингча,
Джарай да бил.

Тейри адамы

Мен - Тейри адамы - сени кѳрсем,
Джер адамгъа бурулама.
Мен - джер адамы - сени кѳрсем
Тейри адамгъа бурулама,
Тейри адамы.

Адам бла кѳк.

Тѳнгегинден къаны, мангълайындан тери
Баргъан сагъатда да Адам,
Анга эшигин ачарыкъча Тейри,
Кѳкге къарады.

Бешик болургъа джаратылгъан агъач да,
Сал агъач болургъа ёсген терек да,
Сын таш да
Къарайдыла кѳкге.

Кѳрдеги да, тѳрдеги да,
Кырдыгы, тереги да,
Бола келгенича,
Къарарыкъдыла энтда ары.

Адам тѳнгегин джерден айыраламай
Къанатлылагъа сукъланнган сагъатда да,
Ёлгенимден сора джаным кетер ары
Деб, кѳлюн басаргъа кѳрешгенди.

Ёллюк джанла ёлюмсюз кѳкге,
Чексиз кѳкге термилгендиле.
Тейри адамы болургъа суюгендиле.
Джети адамы джашауун джашасанг да,
Кѳкню джети къатына джетелмезсе.
Ауалы-ахыры, учу-кыйыры болмагъан кѳк.

Булут келир да кетер.
Шыбыла чартлар да тохтар.
Джулдуз учар да кюер.
Ёлюмсюз, чексиз чууаклык а -
Тургъаныча турур.

Къалыубаладан бери адамла сеннге
Умут бла, ёлюмсюзлюгюнген
Юлюш сакълагъанча, къарадыла.
Ариу кюнюнге къуандыла,
Къурманлыкъла этдиле.
Кюн къысса не элиянг урса
Гюнахлы болгъанбыз деб,
Кеслерин терслеб тоба этдиле.
Танглары къыйын атыб,
Къыйын батса да кюнлери
Сенден къалмады кёллери.
Алай а энди...
Адам кёкге чыкыгъанды.
Ай медет,
Къайгысын къоя чыкъса эди...

Адам Тейри болургъа излесе,
Къызыл Фук болуб кёкге ёрлесе,
Андан къан джаудуруб тебресе,
Ёрюзмек не этерге керекди?

Къоркъуулу заман. Сагъышлы Алам.
Адамлыгъын кёргюзтюр Адам.

Кёрюб турама

Мындан огъуна турама кёрюб,
Орамда къалай баргъанынгы.
Кёзлерими къууанч юлюшю -
Сени джорюшонг.

Мыдах кёзлю джарыкъ умутум,
Узакъдагъы джууукъ умутум,
Къамишча къолун булгъады.
Бу дуняда уллу насыбым -
Сени болгъанынг.

Мындан огъуна турама кёрюб,
Орамда къалай баргъанынгы.
Мында огъуна турама сезиб
Эркишиле къалай къарагъанларын.

Бугъа мюйюзлеча эркиши кёзле,
Сеннге къарагъан эркиши кёзле,
Ол эрши кёзле...

Ачыуум тёзюмюмча узун болса,
Бешли бугъаны мюйюзюн
Буруб алыр эди...

Кийик - къаны тёгюлор джерге...

Джугъутур къарт болгъанында,
Мюйюзлери да ауурлукъ этди.
Мыдах болуб, башын кёлтюрмей,
Ранда кюн турду, кече да турду.

Сора къалкъыб, кёрдю тюшонде
Джаш кюнлери къалгъан кюнлени.
Хатерсиз уучуну шкогу джерлениб
Тургъанда да, кесине базыб джорюучю джерлени.

Кийик асыры къызыу баргъандан,
Окъ джеталмай къалса ызындан
Хайран болуб къалыучу уучу,
Шкок бла кийикге кёзюу къараучу уучу.

Дагыда кёрдю джугъутур тюшонде,
Джыртхыч джаныуарны тишинден
Бир секиргени бла къутулуучусун.

Ой кырдыгы татымлы джерле,
Ташын тузча джаларча джерле,
Сюймегининген джаларча джерле,
Сюймекликден джанарча джерле,
Сууундан суууй, къанарча джерле,
Къартлыкъда да къутурурча джерле,
Ёлюмден да къутулурча джерле.

...Ауур башын акъырын кёлтюрдю,
Къангич санларын сюеди ёрге.
Къачан эсе да анда бир иги эди деб,
Кетди къаны тёгюлор джерге.

Айрымкан

Тенгизни арасында айрымкан,
Кыйынмы эди сеннге суудан айырылгъан?
Кыйынмыды тенгизге кыйырылгъан?
Тенгизни арасында айрымкан.

Заман

Заман джоргъалаб кѣзден ташайды.
Ызындан сюрюб джетгенми этериксе,
Аркъан атыб тутханмы этериксе.
Юсюнде барыргъа керек эди аны,
Териси болургъа керек эди аны,
Тейриси болургъа керек эди аны.
Заман джоргъалаб кѣзден ташайды.

Буруш къурулуш къуруш

Къурургъа тебресек да джашау,
Къуру буруш къурулуш уруш, къуруш, къуру.
Былайын былай чанчакълаб...
Къутулсакъ да уруш бычакъдан,
Джерни къарны ичине къуруб,
Къурургъа тебрегенди джашау.

Джангылма

Кесме, кесме къара эшменги...
Меннге ачыу этеме деб,
Сен суймегеннге кетеме деб,
Джангылма. Юшют мени,
Алай а,
Эшит мени.
Эшик сени
Аз да аямаз. Эшит мени.

Эшме, эшме къара ачыуну.
Кесме, кесме къара эшменги.
Тешме, тешме джудуз туйменги.
Терсме, терсме сени аллынгда.

Меннге ачыугъа игирек бол,
Намысынга да бегирек бол,
Джашауунга сагъыракъ бол.

Гюнахынга киргенме сени...

Тал терек

Къурулуш баргъан джерде
Джерни темир чанчакълаб,
Сыйыт этед тал терек
Тамырларын къучакълаб.

Тѣгерегинде аны
Къуру къурулуш тенгиз.
Ол а - джашил айрымкан,
Умут джоппучукъ кирик,
Джашил кирпичик кирик,
Башы-аягъы кѣрюнмей,
Къачар къарыуу да джокъ,
Джашаудан а тунгюлмей,

Джашил къычырыкъ этед
Туугъан джерин къучакълаб.
Къурулуш а барады
Тѣгерекни чанчакълаб.

Джаралы, джарлы джерни,
Чыкъмагъан джаны кирик,
Джанауалда джап-джашил,
Нюр джанады тал терек.
Кесинден да бек Джерни
Джылауун этеди ол.
Гошых бийчеге ушаш,
Тал терек.

Джашаргъа, ёлюрге да...

Эртде-кеч болса да Джерге
Ахырзаман келликди,
Адам улу ёлюкдю
Деб, саудан ёлгенлеге

Къайгы сѣз берирге керекди,
Алада ѳт, иги сѣз
Ёлгенлери ючюн.
Бизге уа джашау керекди,
Ышаныу, ийнаныу керекди,
Кѳллендирген сѣз керекди.

Адам сѣзю, иши бла да,
Джашауу, ёлююу бла да
Джашауну бегитмей эсе,
Адаммыды ол сора?!

Джашаугъа къуллукъ этмеген
Ёлюмге къуллукъ этеди.

Джашаугъа къуллукъ этгенле
Джашар ючюн,
Ёлюмге къуллукъ этгенле
Ёлор ючюн,
Джашаргъа, ёлюрге да тюшкюн!

Ёлюмсюзлюкге узала...

Къайнай-къайнай сууу къуругъан
Къазаннга ушама, къыйын джюрегим.
Чаба-чаба талагъы тургъан
Аджирге ушама, джюрюк джюрегим.

Ташны тешген кырдыкга уша.
Таш тюбюнде да сынсыма,
Таш башында да сызгырма,
Къач келлигин билгенлей джаша.

Къач келсе уа, джанауалда,
Биягъы ташны тюбюне
Тюшеринги билгенлей джаша.
Туугъан ташынг сын ташынг болур.

Сюймей эсенг а ёлюрге
Элиясы, кюн таягъы да болгъан
Башыбыздагъы кѳкге уша.
Къаралсанг да, кѳгерсенг да
Дунияны къучакълаб джаша.

Дунияны кѳлтюрюб джаша,
Къуршоу болуб бир кѳр сен да.
Аламны кесинге сыйындыралсанг,
Заманны кесинге сыйындыралсанг,
Адамны кесинге сыйындыралсанг,-
Джашау, ёлюм да сени ичингде. Сен а
Ёлюмсюз боллукъса, джюрек.

Кърымшаухалланы Исламны эсгере

Тамбла

танг бла

туруб,

Уруб, тенгизден-теркден ётюб,
Тюб, тас болгъанланы табарма.
- Барма. Къайтаралмазса аланы.
Ёлгенлеге джан салмазса,
Кесинг да, бала, сау къалмазса.
- Сау къал, сау къал. Тыйма мени,
Джюкюду бир да тюрленнгеним.
Чачарыкъма тюрмелени.
Тыйма мени.

Пудлукъ киритле басыб тургъан
Тарихибизни эшиклерин,
Тот безгили эшиклерин
Джызылдатыб ачарыкъма.
Гюнахсызланы кѳлекгелерин,
Къан джугъу кѳлеклерин,
Резиклеча умутларын
Кѳз туурагъа чыгъарлыкъма.
Чыдарыкъма.

Мен терсликни, артыкълыкъны
Джалгъан дау айтычу тилинден
Къара багъанагъа байларыкъма.
Мен тарихчима-назмучума,
Джюрек, гюллеге учунма, биз,
Бычакъны ауузунда барлыкъбыз.

Джолну джууабы

- Джол, юсюнг бла ёлюм, зулмучула келгенде,
Кишнеб, шын туруб, аркъангдан нек атмадың аланы?!
- Джашау! Адам! Кесигиз ачхандан кесигизни
Сакълаялмай эсегиз, къалай этейим?
Мен не этейим, кесе эсегиз
Кесигиз салган джолланы..

Адам бла Ёлюм

Адам атлы болуб барган сагъатда
Ёлюм ёзенгисине къадалыб келеди.
Адам аны джийиргеншли башына
"Штап" деб, къамчини аямай береди.

Адам къарыусуз болуб, джаяу да кючден
Барганда, атлы болуб, ёлюм келеди.
Ёлюм аны къучагына джыйган сагъатда да,
Ол джашауну къучакълаб ёледі.

Ёлюмню терисин къаблаб...

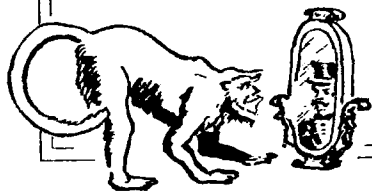
Ёлюмню терисин сыдырыб алалсам,
Юсюме къаблаб,
Джюреклерин джау баса тебрегенлеге
Къонакъга джюрюй турлукъ эдим.

Маймулла бла даулашма

Маймуллага адамма деб кёрчю,
Адам болсанг сен да бизнича
Тёрде, терекде турлукъ эдинг
Деб, джюз тамакъдан къычырырла.

Аланла, биз кимбиз?

Таугъа тауду десенг,
Къайдан билдинг дегенле бардыла.
Аюню кесин кёре турганлай,
Ызын ызларга кюрешедиле.

Аланла,
Сейирден да озуб, къуджур тюлмюдю
Аланла болгъаныбызга кимлени эсе да
Ийнандырырга, тюшюндюрюге керек болгъаны?

Хабичланы Магометни окъуй...

Хоу, мен - Тауасма. Тау асма. Тау джашма.
Таулума. Тау улума. Ата улума.
Атауулума - Джагъа Лайпан.
Хоу, мен Тауланма. Тау аланма.
Тау уланма. Тау улума. Таулума.
Атауулума - Джагъа Лайпан.
Джагъа Лайпан аланы Билал.
Джагъа Лайпан уланы Билал.
Лайпанланы Билал.

Эки дуня

Кёзлерим дуняга ачылганлыкъга,
Юйюмю эшиклери ичине ачыладыла.

Махтана эди...

Шайтан да
"Мен Ибилисни юзюгюнденме" деб,
Махтана эди дейдиле.

Къыл аркъанла

Байталланы къуйрукъ къылларындан
Эшилген къыл аркъанла
Не менме деген ненча аджирни
Тузакъладыла.
О, байталланы къуйрукъ къылларындан
Эшилген ол къыл аркъанла...

Кюнню ызындан...

Башыма акъыл кирир заманда
Джюрегиме сюймеклик кирди.
Кюнню ызындан
Джугъутур къаядан секирди.

Джаз

Джашил къанатлары байракълача...
 Кёккёз къанатлы къонар джер излейди.
 Терезе тюбюнде нарат терекчик,
 Къыш да кёгерген нарат терекчик,
 Ол биз орнатхан нарат терекчик
 Аны кёзюне илинмезми?

Умутджал атларым...

Биринчи - джашагъан джерими кёрсюнле кёзлеринг,
 Экинчи-джазгъан затларымы.
 Къуйрукълары, кетген ёмюрлени чибинледен къоруй,
 Ёмюрлюкге атылыб баргъан умутджал атларымы.

Чилле деб, балдраджюз деб, къыш нелени
 Боранлайды. Заман къуму басхан тюзледен
 Къазауатчы атны кишнегенине
 Сагъайыб, кишнейдиле шумер, гунн, скиф,
 Тюрк, болгар, къыпчакъ, алан, къарачай
 Эм башха тукъумлу аджирле.

Сууладан, къумладан, кърладан чыгъадыла
 Саут-сабалары зынгырдай атлы аскерле.
 Кёб затха тюсюнюб, сокъураныб, джюрексиниб,
 Ызларына - суугъа, къумгъа, къргъа кёмюледиле
 Атлы аскерле, атсыз аскерле. Башсыз аскерле.

Биз чириб, джер болгъунчу огъуна,
 Джер тюб болургъа тебрегенди деб,
 Сюекле жыгъырдайдыла.
 Аланы юслеринде уа - кырдыкла, чегетле,
 Кырдыкла, чегетле шууулдайдыла.

Къазауат баргъан джерде,
 Аскерчиле джер азыгъы болгъан джерде,
 Бычакъла, садакъла, муджурала ёсмей,
 Кырдык ёсгени да сейирди.

Бычакъла, садакъла, муджурала ёсмей эселе сора,
 Бюгюн джашаугъа къркьюу къайдан тюшеди?

...Аджир бёрюню сюрюб баргъанча,
 Ёлюню сюрюб баргъан атларым,
 Талакълары туруб джыгъылсала да,
 Кишнеулери ёмюрледен ётген атларым.

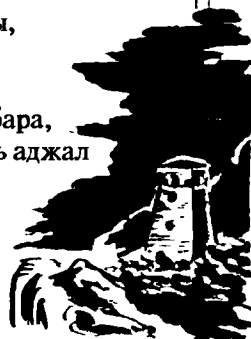
Сизни кишнеулеригизге ушаш сёзле да бар.
 Сизни кишенлеригизге ушаш сёзле да бар.
 Кишнеуню кишенлеялмаз киши.

Ой мени акъджал, умутджал атларым,
 Арт аякълары тобукъларына дери
 Тюзде къумгъа батыб тургъанлай,
 Ал аякъларын бюгюб таулада суу ичген
 Джулдуз къашхалы таджал атларым.

Джер джашнай сийдиклеринден,
 Кишнеулеринден кёк джашнай,
 Къууугъуннга, суюмчюге да терк джетдириучю,
 Адамча акъыллы атларым.

Ат чабса ит чабар дегенлей,
 Кишнегенигизде назмум чабды.
 Башларыгъызны чалман къазыкълагъа чанчылыб
 Кёрсем да, кёреме,
 Зарандан сакълагъаныгъызны.
 Алай а, сиз саусуз, саусуз билеме,
 Къуру джигит аскерчилени сыйларына тюл,
 Тулпар атланы да сыйларына
 Къараладыла ол мазаллы тёбеле...

Алай а сиз саусуз. Джер тюбюнде кишнеуюгюзден
 Чыгъадыла, чагъадыла терекле, чегетле.
 Тайчыкъла кишнеселе уа - гяхиник чыгъады,
 Гюлле чагъадыла.
 Сизни аягъыгъыз басмагъан джер джожь.
 Туякъларыгъыз ёмюрлени кърдышын кьобара,
 Кишнейсиз. Сиз саусуз, саусуз. Сизге джожь аджал
 Акъджал умутджал тулпар атларым.

Къан-булкъан

Джазыуунг джарсыудан согъулгъанын
Джаратмай эсенг, дуккулла, минде.
Джюрегиме сугъулгъанынгы уа къой,
Алайсыз да бу къан, булкъан булгъанады менде.

Къан, булкъан къайнайды менде
Суууукъ кёзлериме къараб алданма.
Минги-Тауну тышы буз болгъанлыкъга,
Ичи джана турады, джана.

Патчахлыкъны эки башлы къушу
Бауурубузну джыртарга кюрешсе да,
Азатлыкъны эки башлы Тауу
Баууруна кысыб сакълады бизни.

Ата-бабаланы джараларындан
Чынгагъан исси къан бузну, къарны
Тешиб, тау булкъанына къошулду.
Къан-булкъан турады къайнай.

Ол кесин турады тыйыб,
Кёзююу келиб, тёзююу бошалса уа,
Ата-бабаланы къанлары отча джаныб,
Тёгюлюр бизни юсюбюзге.

Тёгюлюр бизни юсюбюзге...
Нафсысыбызга хорлатыб кесибизни
Намысыбызны джоя тургъанлай,
Къартларыбызны унутуб, улутуб,
Къахмелени къучакълаб, ынгычхата тургъанлай,

Ата-бабаланы къанлары отча джаныб,
Джетер да, шашханча болурбуз.
Хайуанлача, бир-бирибизни теблей, ёкюре,
Джыгыла, къоба, къымжалай къачарбыз
Терезеледен, тешикледен чыгыб.
Сюрюб келген отдан суугъа кирирбиз,

Алай а от ичибизге тюшюб,
Къаныбыз-джаныбыз ичинден джана
тургъанын,

Ангыларбыз.

Дыгалас этиб, джанауалда,
От кючлемеген айрымканлагъа сюркелирбиз.
Ала - ата-бабаларыбызны къабырлары, нарт къабырла,
Шыйых къабырла болгъанын билирбиз.

Аланы нюр, джашил джарыкъларына
Джеталгъан гюнахсызыракъла
Табарла себеб, къалгъанла уа...

Харам этлери чырылдаб кюе,
Эсге тюшюрюрге кюреширле
Аллахны, Тейрини,
Джуртда Джангыз Терекни, Къадау Ташны,
Къарчаны, ата-бабаны, ата-ананы.

Ол заманда от сериниуюрек бола...
Ала да биягъы гюнахлы сагышлагъа кёче,
Олсагъат от да джангыдан гюрюлдей.

...Ата-бабаланы къанлары отча джаныб
Тёгюлюр бизни юсюбюзге.
Алагъа тыйыншлы болмагъаныбыз ючюн,
Безубий (Бозубий, Безибий) Помпеяны басханча,
Минги Тауну булкъаны басар бизни.
Алай а алкын барды заман
Эсгерирге кесибизни.

...Къан-булкъан турады къайнай
Кесин сездире, кесин тёздюре.
Алкын барды заман, алкын барды амал
Къутхарырга
Джерибизни, тилибизни, эсибизни -
Кесибизни.

Тюзлюк хорлайды

Сени къабырынга
Айран бла гырджын саллыкъ эдим...
Аз ачлыкъ, къыйынлыкъмы кёрдюнг?
Аууз къабынынгы сабийлеге къабдыра,
Сеннге эт, къан къошарыкъ затланы
Сабийлеге чабдыра,
Этинги, къанынгы, джанынгы

Алагъа юлешдинг да,
Кѣзкѣрмезге кетдинг.

Къумач тобла саллыкъ эдим
Сени къабырынга.
Дуниядан кетиб бара да,
Кебинсиз къалама деб;
Къалай къоркъдунг, къалай къыйналдынг.

Ариу тилли, халал джюрекли
Адамлагъа ушаш,
Кѣк бетли, джаз бетли,
Тюрлю-тюрлю ариу гюллени
Саллыкъ эдим сени къабырынга...
Чыгъанакъ сѣзлюлени, чыгъанакъ кѣзлюлени
Къуршоуундан къутулалмагъанлай,
Атангы, къарнашынгы, эринги
Эсге тюшюре,
Ёлдюнг да кетдинг.

Саллыкъ эдим сени къабырынга:
Джалгъан дауну кесилген башын.
Артыкълыкъны терисинден этилген къабчыкъгъа
Экибетлиликни, къахмеликни, терсликни,
Зарлыкъны, итликни - айтыргъа,
Къара, кир иннетлиликни джыйыб,
Бучхагъын да тилчини тили бла туююб,
Иги къатышдырыб, талашма къоюб,
Барын кюйдюрлюк эдим.
Ол затланы обангы къатында этерге,
Тынчлыгъынгы бузама деб къоркъама.

Огъай, эркишиле тыш джаула бла кюрешген сагъатда,
Ич джаула къатынланы, къартланы, сабийлени
Къызылбек аскерча сюрдю.
Тыш джаула таулуну ётгюр кѣзлерин
Къаматыргъа кюрешген сагъатда,
Аны кенг джауорунлу сыртына
Ич джаула бычакъны чанчдыла.

...Эринг, сюнгю урушда
Джетеуленнге тамам эринг,
Нарсанада, джараларын бакъдыргъан джеринден,

Бир кюн,
Туугъан элине атланды да, кѣрдю:
Оджакъладан тютюн чыкъмагъан юйлени,
Тонгуз къычырыкъла чыкъгъан межгитлени.
Ата-бабаланы сын ташларын
Атлауучла этиб, джийиргеншилиле
Теблеб джюрюгенлерин кѣрдю.

Алайсыз да джюреги джарылыб,
Ёлорге тебрегенлей,
Шкок атылды да, къоллары
Атасы эшген чалманнга къарышыб,
Джан берди. Башын кесдила да,
Бандитни башыды деб,
Ачха алдыла.

Сен а, эрим къазауатда къалгъанды
Дегенлей ёлдюнг.
Тюзюн билсенг, къабырда ачы къычырыб,
Таула таба бурулур эдинг.

Ёзге ёлгенле
Бизни Меккъагъа тюл,
Минги-Таугъа буруб асырагъыз
Деб, осият эте эдиле.
Саула да,
"къобанны сууун ичиб,
Ташын джалаб турлукъ эсек да,
Кетерикбиз, къайытырыкъбыз" деб,
Ант эте эдиле.

Ол замандагъы къабырланы тинтген,
Таулуланы муслиманлыкъларындан эсе,
Ата джуртха суюмекликлери,
Ана джуртха суюмекликлери,
Ана тилге бегимекликлери
Онглу болгъанын ангыларыкъды.

"Иймандан айырсанг да,
Айрандан айырма" деген сѣзлери да
Ол затха шагъатлыкъ этеди.
...Да не салайым да
Сени къабырынга?

Саллыкъ эдим сени къабырынга,
 Аллахныча,
 Сыфатларгъа болалмайма ансы,
 Эркинликни-Тюзлюкню сыфатын.
 Сен аны кесин кърмегенликге,
 Ийнанганлай, ышанганлай, сакълагъанлай
 Турдунг.
 Сен аны кесинг кърмегенликге
 Биз кърдюк - сени сабийлеринг.
 ...Да не салайым да сени къабырынга?

Туугъан джерингден
 Топуракъ юлюшюнгю
 Алыб келгенме.
 Бир уууч топракъ.
 Ол кимден, неден да
 Кѣб хапар айтыр.
 Аш, суу, гюл орнуна да болур.
 Бир уууч топракъ...
 Туугъан джеринг,
 Ёлюмсюз джеринг,
 Джылайды юсюнге къабланыб.

Таш бла Терек

Ата-бабаланы джыры:
 Ёмюрде кишини бойсундурмагъан,
 Ёмюрде кишиге бойсунмагъан
 Къарачай халкъны джашыса сен,
 Башынгы ёрге тутуб джюрю.

Таякъ ант этиб,
 Ант таякъны тюбю бла ётюб,
 Къошулмагъанса Къарчаны юзюгюне.
 Алай а бола келгенсе шагъат,
 Антны кючюне, тюзлюгюне.

Сен - халкъынгы туугъан джашы...
 Башха сый керекмиди ёнге?
 Къарачайны къадау ташы -
 Мекка-Медина да сеннге.

Халкъны къаны, тери, кѣз джашы
 Акъгъан джердеди тарихи.

Аны ючюн багъалыды бизге
 Къарча ташы, Тейри тереги.
 Тыбыр таш да, къол таш да, сын таш да -
 Къарачайны Къадау Ташындан.
 Бешик да, ант таякъ да, сал агъач да -
 Джуртда Джангыз Терекден.

Къадау таш тюшгенди кѣкден,
 Джангыз Терек чыкъганды джерден.
 Кѣк бла Джер. Таш бла Терек.
 Таш бла Терек. Тѣнгек бла джан.

Таш бла Терек думп болмай
 Джер юсюнден джашау къурумаз.
 Ташын-терегин сакълаялса
 Халкъ сакъланыр деб барды умут.

Ариулукъ

Кече эсе, Кюн къайдан чыкъды?
 Кюндюз эсе, бу джулдуз къудурет неди?
 Къач эсе, джерге гяхиник къалай урду?
 Къыш эсе, терекде къызыл алмала недиле?
 Бушуу эсе, акъ джаулукъ нек къысханды?
 Къууанч эсе, къара кийиб нек турады?
 Кесим джангыз эсем, сени бла къалай сѣлешеме?
 Бирге эсек, бу джангызлыкъ къайданды?
 Къошула тургъанлай айырыламы турабыз?
 Саныбыз джерге джаныбыз кѣкгеми тартады?

...Минг палахны башын кесген Ариулукъ,
 Сѣзлерими кѣзлерин ачхан ариулукъ,
 Сеннге къарамагъан адам бармыды?
 Сеннге къарамагъан адам боламыды?

"Хайт" де

Бошуна джагъа джыртдырма
 Джагъа Лайпан аланы Билал.
 Къолгъа къалам алырдан алгъа
 Билим ал. Алайсыз
 Балыкъ "лыкъ" деб, джутар сени.

Суу джагъасын ояр.
 Тарихинги джокъ этиб къояр.
 Алай болмаз ючюннге уа,
 Сюйюб, кюйюб, джылаб,
 Тарихинги сюеклерин
 Таудан, тюзден, -хар бир джерден
 Бирге ариу джыйышдыр да,
 Ата-бабала тилинде
 Тилек, дуа эт да, сыла. Анга
 Эт да, къан да келиб къалыр.
 ...Тарихинг сууда суууйду,
 Тарихинг къумда къуруйду.
 Джети къат джерни тюбюнден,
 Аякъ тюбюнден улуйду.
 Улуйду ана тилингден,
 Улуйду туугъан джерингден,
 Улуйду ташдан, чёбден да,
 Бу башыбыздагъы кёкден да.
 Джарадан джашил кырдыкга
 Чартлагъан къанча улуйду.

Тарих къабырча къычырса
 Санлада къанынг уюйду.
 Ата-бабала тарихи
 Туудукъгъа къараб улуйду.

Ити улугъан бир тели
 Иенге улу дегенча,
 Этме, Билал. Тынгыла, ангыла
 Ата-бабала ауазын.

Тарихинги сюеклерин
 Кемиртме калак итлеге.
 Алан, къыпчакъ, болгар къанынгы
 Боркъулдагъанына бир тынгыла.

Талатма бетсизлеге
 Сарыджиликди тарихинг.
 Кеч болса, кючюнг джетмесе
 Инджилликди джюрегинг.

Джеринг-тилинг - къанынг-джанынг,
 Тарихинг-эсинг - кесинг.

Тюненесин кесген адам
 Бюгюнюн, тамбласын да кесди.

Тарихинг ташча джатады,
 Тарихинг ташча къатады.
 Таш юсюнде джашау этдик
 Деб махтаннганла да бардыла.

Тарихибизни бир къауум ташы
 Бюгюн бир къауумну хунасына
 Джарашмай эсе, аны орнуна
 Гурушхаларын салсынла,
 Бизге уа тюзю керекди.

...Джерин къолубуз бла къазыб,
 Ташын тилибиз бла джалаб,
 Къартны къабырдан алырбыз,
 Бешикден сабийни алгъанча.

Эски тарихибиз сабий кёзлерин
 Дуниягъа кенг ачыб къарар.
 Аны эки къолундан тутуб
 Ышарырла Къарачай-Малкъар.

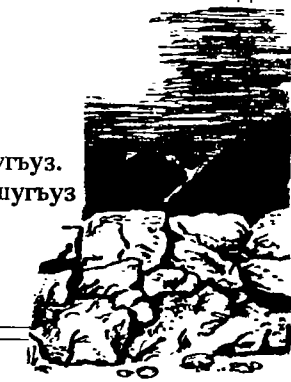
Джагъа Лайпан аланы Билал,
 Бошуна джагъа джыртдырма.
 Джыгъылмаз сёзю табыб айт,
 "Хайт" де, кесинги джыкъдырма.

Къарт

Бирем-бирем саркъдыгъыз шахаргъа,
 Мени да тентиретдигиз,
 Къоймадыгъыз элде джашаргъа.

Энди уа не?
 Борсукъ тешиклегеца,
 Кърал фатарлагъа кириб...

Джарашмайды меннге къошугъуз.
 Саумуд-шаумуд, кимди хоншугъуз
 Билгенигиз джокъ.

Эртден-ингир эшик хауаны
Сюе эдим.
Къаяланы, къабыргъада малланы
Кёре эдим.

Межгитге бара эдим
Намазгъа.
Тюрт-мюрт эте эдим
Арбазда.

Эски тонларыбызны
Тюбюбюзге атыб,
Дуппур башында
Кырдыкга джатыб
Къраллагъа оноу эте эдик,
Кралагъа "хрр-ейт" дей эдик.

Гюнахы къурусун, Шогъайыб зауаллы,
Кёрсе не этесе дер эди.
Эки мазаллы кюлтени арасында
"Чу" деб, бачханы къаты бла ётер эди.
Алай эте къачха биченин
Арбазына ташыб къоюучан эди.

Таубийни унутуб турама,
Халисни да эскердим кючден.
Ауруучу болгъан хапары бар эди,
Саулугъу бла къаламыды ичген.

Сау болур, Аллах айтса,
Элде эм къарт Аслан эди.
Он башлы юйдегисин
Азияда асрагъан эди.

Ой, хоншулагъа келин келгенде
Эшеги бла байракъ алгъан
Джашчыкъны аты къалай эди?
Алла хакъына унутханма.

Келемет къызы, сен да кюнбетге
Асры эртде ётдюнг, Оллахий.
Бир унутхан затым болса да,
Ким эсима тюшюрсюн энди.

Ол Хананий деген Харамгыбыт а,
Биягъынлай турамыды экен?
Мал джазыучула келген сагъатда
Кесини малчыкъларын джашырыб,
Бизге джукъ айтмай бир къойгъан эди.

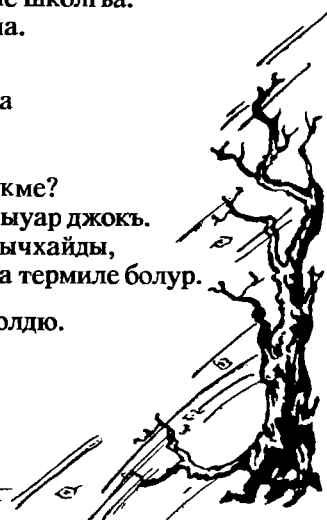
Къаракъыз а къаргъагъанын
Къоймай тура болурму энтда?
Къысырды деб ийнегин сатыб,
Ол а, эгизле табса боламыды?
Бар сора, тууарчыны
Къутсуз къатын таргъа тыйгъан эди:
- Сюрюуде ненча бугъа барды?
- Бир.
- Мени уа ненча ийнегим барды?
- Бир.
- Ийнек бугъагъа айланса бугъа не этеди?
- ?
- Аны кёрмезча кёзюнг сокъурму эди?
Аны кёрген кёзюнг чыкъсын,
Мени акъсыз къойдунг эсе.
...Джарлы тууарчы ат бла къачыб
Кючден къутулгъан эди дейдиле.

Арабин, джангы школ а ишлей болурламы?
Ансы ол эски мекаяда
Къанга бузлаб, мел джазмайды деб,
Тарыгуучу эдиле сабийле.

Он джылны балчыкъны джырыб
Къайдан къайры джюрюдюле школгъа.
Охо да, энди къутулгъандыла.

Джаз келгенди.
Месилерим, галошларым бла
Орамгъа чыкъсам,
Юйдегиле онгсунмайдыла.
Орамгъа чыгыб да не этерикме?
Кесиме ушагъан джан-джаныуар джокъ.
Джер да бетон тюбюнде ынгычхайды,
Зауаллы кеси сабан болургъа термиле болур.

Элде уа бусагъатда аз иги тюлдю.
Халкъ сабан сюре,
Малла мушулдаб отлай.

Бирси кече кючлю джаугъан эди.
Биягъы кёпюрню суу алгъан эсе,
Адамла блаstdан болушлукъ сакъламай
Джагъагъа джыйылгъан болурла.

Олсагъатда ол мен айтхан джерде ишленсе,
Суу не кюбса да алалмаз эди.
Маллагъа да суу тегенеле
Джарашдырыгъа керек болур.

Бираздан а чалкъы джетер.
Элге къайытсам
Джерчигими кесиме бермезлеми экен?

Кетеме деди къарт.
Я Аллах сен сау танга чыгъар.
Танг къаралдысы бла кетеме.

Эртден бла ишге чачылырла...
Оноуну артха кюймайым деди.
Мен кетеме деб шыбырдады.
Кетеме деб ауазын кёлтюртдю.
Кетеме деб аямай кычырды да,
Кючсюнюб ауур ахсынды.
Юйдегиси юсюне басынды.

- Бирем-бирем саркъдыгъыз шахаргъа.
Мени да тентиретдигиз, титиретдигиз,
Кюймадыгъыз элде ёлюрге.
Энди уа не?

Тёрт джанымда тёрт къабыргъа,
Киргенчама тар къабыргъа.
Эшике да не этейим,
Юйде да не этейим.
Кечем да сагъыш, кюнюм да сагъыш.

Кетеме мен,
Элде юйюме элтмесеги,
Ёллюкме мен.
Ёлсем а къайда асарсыз?
Къалай асарсыз?

Келин, кийимлерими джарашдыр.
Джаш, ачхангы-бочхангы къурашдыр.
Юйюмю ызына сатыб алыгъыз,
Мени элтиб ичине салыгъыз.

Былай боллугъун сезген эдим.
Толду сезгеним. Болду тёзгеним.

Экинчи кюн къартны элинде
Къучакъламагъан, тансыкъламагъан джокъ эди.

Ол мухаджирликден не къазауатдан
Къайытханнга тенг болгъан эди.

Къаракъыз огъуна алгыш этди:
Артыбызда къалгъын, къабырыбызгъа салгъын.
Къарт аны къаргъышха санады,
Кёбюсю уа алгышха тергедиле.

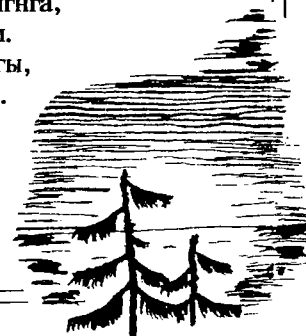
Къарт элине къайытды.
Джашларындан да къайсысы болса да,
Сюйсе, суймесе да
Элге къайтырыкъды энди.

Акъджал танг къутхарыр

Сууукъ тубан шылпы этген кюн
Бир мутхуз, къутсуз сууну джагъасындан
Джыгъылыб кетиб, ызына да чыгъалмай,
Амалсыздан ол бир джагъасына
"Чыпал-чупул" эте, джюзерге кюрешеме.
Бу джагъа болмаса ол бир джагъа болур,
Суу азыгъы болмайым ансы.
Тубан асыры къалын басхандан
Бир джагъа да кёрюнмей тохтайды...

...Къара кёсеу болуб чыгъама тангнга,
Танг - кечени джарыкъ джагъасы.
Бу худжу джюрек бермейди тынгы,
Мен тангдан кечеге джыгъылама.

Къара толкъунлу кече
Эмеди мени. Кёмерге излейди.

Алай а болмаз. Тангны акъ джалкъасына
Къолларым джетиб къарышадыла.

Барады кюреш. Акъджал танг мени
Кечеден чыгъарыр. Къутхарыр.

ГИТИС-де окъугъан къарачай студиягъа

Къаллай ариу адамласыз сиз,
Къарча къууаныр эди кърсе.
Къарча таза эдигиз сиз,
Алай болады джангыз мийикледе.

Санат мийиклигине чыкыгъан
Къайсы таугъа чыкыгъандан да къыйын.
Усталадыла, усталадыла
Не миллетни да кълтюрген сыйын.

Къол аяздача кърюнесиз сиз,
Къарагъан кѣзге негиз да туура.
Сахна - халкъны къол аязыды,
Сиз анда аны джюрегича ура.

Сиз -
Халкъны къол аязында джюреги.
Къыш да, джай да шууулдай тургъан
Илхамны джашил тереги.

Огъур бла кел

Акъ аюча башын булгъай
Къыш таяды, бети агъара.
Джаз келеди
Кѣк кѣзлеринде кѣк джашнай,
Уууртчукъларында джай къызара.

Имбашларында джанкъылыч
Суу агъашча бюгюлгѣнди.
Ёлюмсюз ариулукъгъа къарайды
Джашаудан ахыр тюнгюлген да.

Гендже къызча келеди джаз,
Джарыгъы-джылыуу - туз-дамы,

Кюн - нартюх гырджыннга ушаш,
Толгъан Ай - гоппан айраны.

Экили болмай джашил къатапасын
Аякъ тюрбюрбюзге джаяды.
Кѣлюбюз барыб чабырларыбыз бла
Анда да къалай джюрбюрбюз.

Джаз, кечикмей келесе,
Игиди кѣл.
Джерибизге, джюреклерибизге да
Огъур бла кел.

Дорбуннга ушайды джюрегим

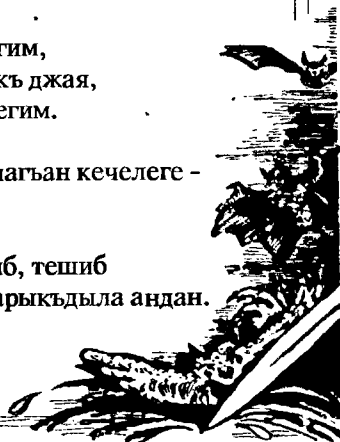
Къарангы дорбуннга ушайды джюрегим
Ёмюрде мал джыйылмагъан, адам кирмеген.
Не кюн джарыгъын, не от джылыуун
Сезмеген, кѣрмеген, билмеген.

Къарангы дорбуннга ушайды джюрегим
Джан-джаныуар ёмюрде болмагъан.
Не бурунгу, не бюгюнню адам
Къабыргъаларында сурат, джазыу къоймагъан.

Бютеу Аламны къарангысы
Джыйылгъан дорбуннга ушайды джюрегим.
Алай а назмум аны къарасын
Кийиб турмаз.

Ауур къара къанатларын джыя,
Къарангы тынгылы орналгъан джюрегим,
Къарангыгъа тюл, джарыкыгъа къучакъ джая,
Джарылыргъа джетген джарлы джюрегим.

Къара гаккылагъа - саны-санауу болмагъан кечелеге -
Джатыб, къара къанатлы къарангы
Гурт чыгъарады мени джюрегимде.
Заманлары джетсе джюрегими джарыб, тешиб
Джулдуз дунияла къанатланыб чыгъарыкыдыла андан.

Джазымса, джанымса деучен эдим сеннге,
Белгиленген заманга келмединг сен.
Бир-бирде джаз да кечигиученди,
Келмей къалыб а ким кӧргенди аны.

Сен келликсе деб умут джанкѳозла
Чыкѳдыла кѳарны, сууукѳну исдемей.
Аланы юшютген кѳыш болмады, огѳай,
Алданнгандан кѳуйюле ала.

О, энди джюрек ачырдан алгъа,
Ачымазча балхам джагъар.
Гюллерин ачардан алгъа
Кюн таякыгъа да ишекли къарар.

Алай а былай айтханлыгыма
Ышаручунгча ышарыб келсенг,
Биягынлай алданыб к'аллыкыма
Сенден сора кыыз джокъду билсенг.

Эртден бла эртде

Чыпчыкь джюуолдегени уятады мени,
Къанатла битгенча секириб турама.
Джанкылыч бурхуланы - сабийбет гюллени
Зауукьлу кюлгенлерин эшитиб турама.

Бусагъат аланы, сютджугъу эсе да,
 чыкъ джугъу эринлеринде
 Кюн таякъ масхара ышарыр, билеме.
 Шашмай сеннге ушайды эртден,
 Джашау, сени мен нечик сюеме.

Эртденнги суучукъ тазады, джангыды,
Къол-бет джууама, ичеме. Сау бол.
Тенгизле сукъланырча бир сууса,
Ёмюрде таркъаймаз, къурумаз суу бол.

Джангы сауулган сютно кѣмюгюнден
Джашчыкъ кишдикге юлюшмю этерикди.
Чыкъ кюйдюрген аякъларын бир-бирине ышый
Ол - добар "кишичик" бузоу кютерикди.

Гюрюлдей, мынгая, къаягъа башын
Тиреген мазаллы къара бугъа да,
Къаяны орнундан тебдиралмай жанлар,
Башын, къуйругъун ачыулу булгъар да.

Ёзге аны ючюн ийнекле аны
 Селеке этиб кёлпун сындырмазла.
 Сен этелмегенни джашларынг этерле
 Мыдах болма деб, арагъа алырла.

**...Бюгюн чыпчыкыла уятдыла мени:
Нартюх баччала баш кѳусуб тура.
Ат джерни алыб арбазгя чыксам,
Эркек атым да тай табыб тура.**

Чыпчыкъла биледиле...

Джалан баш, джалан аякъ, къууаныб, кычычырыб,
Чыбыкъ атларына да къамчини джетдириб,
Сабийле аналарыны аллына чабханча,
Бутакъдан бутакъгъа учуб, секириб,
Дорданчыкъларын тургъузуб, кѣбдюрюб,
Къанатчыкъларын джайыб, джыйыб,
Джазгъа "хошкелди" айтадыла къанатлыла.
Аланы джююулдегенлерин эшитиб,
Джаз келгенине толу ийнанам.
Адамдан хыянат джетмесин ансы,
Чыпчыкъла биледиле табигъатны джоругъун.

Сен келмейин къал да...

Маринагъа

Байтал кишнегенча зынгырдаучу телефон
Къачан зынгырдайды деб, къаратору джюрек
Ненча кечени кѳз къысмай чыкъды,
Къулакъларын да таймаздан джумуб.

Эмиликле джегилген арбаны
Чархларыча бурулады кьан да.
Къалай аугъанын кёрюрсе аны,
Сен келмейин къал да.

Къара тер басхан къаратору джюрек,
Джырыб барады кече къарангысын.
Кёкден не джерден бир джарыкъ урса уа,
Джылтыраучу къамыжакъчыкъ да кёрюнмейди таб.

Бюгече чексиз Аламны ичинде
Джаннган бир джулдуз, джангыз бир джулдуз -
Ол да аны мангылайында
Сени атынг, сени сыфатынг.

Аякъ тауушун эшитедиле аны,
Кесин а кече эмиб бошайды.
Асыры чабхандан мангылай къашхасы
Джертин учхан джулдузгъа ушайды.

Учхан джулдузну аякъ тауушун
Эшитиб, адамла болалла хайран.
Ол бу барыудан былай барса,
Чачыллыкъды кетиб къаядан.

Къаратору джюрекни мангылай къашхасын
Къарангы, къара атханча, атады.
Талагъы тура огъуна башласын,
Ол башын ёрге ехтем тутады.

Тансыкълыкъ, ишеклик къабыргъасындан тюрте,
Алай барады къыйынлы джюрек.
Джылагъан кёзлерин жел дженги бла сюрте,
Джанады, кюеди къыйынлы джюрек.

Алайсыз да болмаз эдим бай,
Таныгъанлы уа артыкъ да джарлыма.
Шо бюгече бир сау чыгъайым танга
Сени бек суйген джюрегим джарылмай.

Шо бюгече сау бир чыгъайым тангнга,
Ансы энди этерни билеме.
Къара къайракъча къарангы кече
Джюрегими терс ишге билеме.

Эмилике аджирле джегилген арбаны
Чархларыча бурулады къан да.
Къалай ургъанын кёрюрсе аны
Сен, соймекликден башха бла къан да.

Сен джашагъан къадарда...

Бу дуня, ол дуня деб джокъду,
Барды джангыз сен джашагъан дуня.
Джандет, джаханим деб да джокъду,
Бардыла сен къууанган, къыйналган кюнле.

Гяуур, муслиман топракъ деб джокъду,
Сени аягъынг басхан джер бары сыйлы.
Кече, кюн, заман деб да джокъду,
Заман - мен сени кёрген, сакълагъан кёзюу.

Сурат, макъам, назму деб джокъду,
Бары да - сен, бары да сенден.
Адам инсан болгъаныма къууанама
Тюшюмде огъуна сени кёрсем.

Сен болмагъан, ышармагъан джерде
Джашау, саулукъ, насыб деб да джокъду.
Эр сеннге ышанмагъан джерде
Тынгы, тынчлыкъ, берекет да джокъду.

Сен джюрегимде джашагъан къадарда
Джуртуму джау басмаз,
Джюрегими джау басмаз,
Кёзюмю ау басмаз,
Тилими тот кесмез,
Джерими аман ханс кесмез,
Эркишилике-адамлыкъ ёлмез
Сен дуняда джашагъан къадарда!

Къалай джыртасыз гюллени?

Сабий туугъан тыбыргъа да,
Ариулукъну этмем къурман.
Батыр джатхан къабыргъа да
Гюллени алыб бармам.

Ариулукъну орнатыргъа,
Ариулукъну ёсдюрюрге,
Хар бир палахдан сакъларгъа,
Ол джашар ючюн ёлюрге.

Не бек сые эсем да сени,
Сеннге да бермем гюллени.

Бир ариулукъгъа башха ариулукъну
Къурман этерге боламыды?
Джазны чачын джыртханча
Къалай джыртасыз гюллени.

Къараргъа да базмай эдим...

Тютюн ийисли эринлери бла
Ибилис
Мёлекни
Джалан этин, джалын эте,
Уппа этди.
Мен а - ол тиширыугъа
Керти да мёлекди деб,
Къараргъа да базмай эдим.

Къара джюрекле ...

Бир ит адамны къара джюреги
Ахырзаман саутха бурулуб,
Къатылыр да, атылыр да, къояр да
Адам улуну саудан къурутуб.

Бир ит адамны къара джюреги
Бир кюн "тарс" деб эки джарылыб,
Бютеу Джерни джутуб къояр да,
Къара джарыгъы да Аламгъа джайылыб.

Бир зар адамны ит джюреги
Кеси-кесин талай, джырта туруб,
Адамланы джашыртын къаба туруб,
Къутуруб, дуниягъа халеклик салырмы?

Бир зар адамны эмина джюреги
Осал аурууланы дуниягъа джаяр да...
Аны къурутурукъну элия джюреги
Заманында чартласа керек.

Бир ит адамны джелмаууз джюреги
Джерден кёкге дери ачылыргъа,

Дунияны чача, чачылыргъа
Хазырды.

Ёлюмню урлукъ бюртюклерица
Къара джюрекле...

Ёлюм да кесалмазча...

Кече джукъларгъа джатхан сагъатда
Кёлюм тауладан мийик эди.
Уянганымда уа тенгизледен,
Тенгизледен эсе алаша.

Да не болду да джангыз кечеге?
Аман тюшле кёргеним джокъ,
Аман хапар эшитгеним джокъ.
Хар не тургъаныча тура.

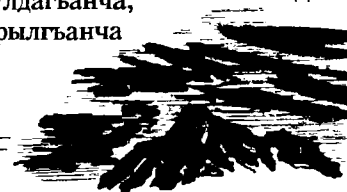
Огъесе къайда эсе да,
Джашил чегетге ёртенми тюшгенди?
Бу джерде джашаб аны сезмегзе
Адам да кёкден, кёкденми тюшгенди?

Огъесе кёклени биринде
Джулдузму кюйдю, кюмню джукъланды?
Кёкле тюбюнде аны сезмегзе
Адам да джерден, джерденми чыкъланды?

Тюшгенме кёкден, чыкъланма джерден,
Джаратылгъанма топракъдан, кюнден.
Мен толума отдан эм нюрден,
Мен - Аламма-Адамма бирден.

Ёлюм да кесалмазча, юзалмазча алай
Байланыбды киндигибиз джерге эм кёкге.
Ёлсек да кетебиз джерге эм кёкге,
Ёлсек да кетмеzbиз джерден эм кёкден.

Ургъан джелден терек шууулдагъанча
Джыртхыч джаныуар джаууна хырылдагъанча,
Кёгюрчюн сюймекликден мурулдагъанча,
Гокга бычакъны кёрюб джыйырылгъанча

Ненча тюрюлю халгъа киребиз,
Кюн тюрленсе биз да тюрленебиз.
Бу кёкню тюбюнде солуйбуз, джашайбыз,
Бу джерни туз-дамын алабыз, ашайбыз.

Джаныбыз-саныбыз да бу кёк бла джерден,
Ашыбыз-суубуз да бу кёк бла джерден.
Биз - джер бла кёкде, кёк бла джер да - бизде,
Къайры къачаллыкъбыз кесибибизден?

Аламны кёз кёрмез бурхусун чачабыз,
Анда да джангы Аламла ачабыз.
Биз эсек да къадарны ангысы-эси,
Акътыл-балыкъ болууну созулады дерси.

Кеси кесибибизни джырабыз, джарабыз,
Кёбюсюне алкъын ол затха джарайбыз.
Къадарны тенгиш базманын бузабыз,
Сора алгъасаб, сескекли къарайбыз:

Бир джаны ёрге бериб кетиб
Кёкледе элия таууш этсе,
Бир джаны да джерге кириб кетиб,
Аякъ тюбюбюзде джерни тебрениредиди.

Къадаргъа къоркъуу салгъан ангысы эсе,
Аллай ангы керекмиди анга?
Кече бир тынч-рахат джатхан эдим
Кёлюм азыб нек чыкъдым тангнга?

Энди уа къайдан, не хапар келир?
Эртден бла юйню терезесин ачханча,
Джюрекни ачаргъа болса эди мадар.
Ёзге бу назму - джюрекни терезеси,
Тубан кириб келлик эсе да, къайнай,
Джангы кюннге иги умут бла ачама,
Кюн таякъ чачсын джюрек къайгымы.

Хар нени да джети къаты...

Кёкню да, джерни да, джюрекни да.
Хар къатны халы бирер тюрюлю:
Кими от, кими буз, кими джарыкъ, кими къарангы,
Ала да кёзюу-кёзюую бла тюрленедиле.

Не аман адамны да джюрегини
Бир да къуруса да бир къаты
Джарыкъ, иги болмай мадары джогъду.
Джюрекни тинтиб, ол къатны табаргъа
Керекди. Игилик джангыз анда чагъаргъа
Боллукъду. Алай бла адамны тюрлендирирге
Онг барды. Ол а - поэзияны да ишиди.

Кече-кюн да ишлерге...

Бирге кёрюннгенча къыш бла джай,
Кёрюнесе алай.
Белинге дери кюн кюйдюрюб,
Тёбен джанынг а - чыммакъ акъ.
Назмум да алай болду -
Джарымы бир тюрюлю джарымы да бир тюрюлю.
Алай а сениге ушаб тюл, огъай.
Мен аны
Джюрегим джай чиллеге ушагъан сагъатда
Джазыб тебреген эдим.
Ёзге бир чурум бла бошайлмай къалыб,
Къалгъан ишге къар джаугъанын кёрдюм.
Бошагъан сагъатымда уа бюгюн
Джюрекни талай къаты - къар тюбюнде.

Назмуму баш джаны кюнча джанады,
Тёбен джанын а къар кючлеб турады.

Кюнбаш бузаякъ назму болмаз ючюн
Иш башланнганы бла битерге керекди.
Иш тынгынчы джатмазгъа керекди.
Ишни уа тыннган адети болмайды,
Ол дуняда солуй-солуй турурбуз деб,
Акътылманлача джашаргъа керекди.
Арыгъан-талгъан не болгъанын билмей,
Тохтагъан-тынчайгъан не болгъанын билмей,
Эгиз ууаныкла, кюн бла кече
Тартадыла джюкню, къаладжюкню.
Джюрек тебиуюнг башхалагъа кёче,
Джерге урлукъ, джюреке умут,
Кёлге джолдузла себе,
Алай джашаргъа, кетерге керекди.

Не заманнга дери?

Джюрекден кѡайгыны чыгъаргъандан эсе,
Джашаудан кѡайгыны кыстагъандан эсе,
Дорбундан огъурсуз джаныуарны кыстагъан
Джюз кѡатха, минг кѡатха тынчыракъ болду.

Дорбунну хунасыны тешигинден
Кѡайгы джыланча башын кѡаратды.
Джер юй да, топракъ юй да
Кѡутулалмадыла кѡайгыдан.

Агъачдан ишленнген юйню эшиги да,
Ташдан ишленнген юйню эшиги да,
Темирден ишленнген юйню эшиги да
Тыялмадыла аны.

Кюндюзгю кюн, кече арада да
Кѡакъды кѡайгы тынчлыкъны эшигин.
Тебретди кѡайгы кѡайгыны бешигин.
Боллукъмуду кѡайгыны арты,
Унутуллукъмуду аны аты,
Кѡайдан келиб турады ол?

Джылан кѡнчекге ушаш джюрекледен
Чыгыб келе эди кѡайгы.
Адамдан чыгъа эди кѡайгы,
Адамгъа бара эди кѡайгы,
Аламгъа джайылы эди кѡайгы,
Аламдан да келе эди кѡайгы,
Адамгъа келе эди ол да.

Кѡаллай кѡркѡуулу дуняда джашайбыз.
Кѡркѡуу, кѡайгы джюрекни ашайды,
Адам кѡаяны эрнинде джашайды,
Джашарыкъды кѡачаннга дери?

Сѡзню кючю

Ананы сютюнден татлы, татымлы да
Не болур?
Алай а дагыда бир-бир сабий
Джерни, топракъны кемириб башлайды.

Кесим ангылаб, айталмагъанлыкъгъа
Ма аллай бир джетишмеген затым барды.
Кѡлюме джетмеген бир зат барды,
Ач-джаланнгач болмай джашагъанлыкъгъа.

Джерни тырнаб, улуру келген
Кѡзююу бола болур кимни да.
Тубан кириб келеди терезеден,
Басады кѡлню, джюрекни да.

Джарыкъгъа, ариулукъгъа ачылгъан терезеден
Мурдар кѡзлерин да агъартыб,
Джыланча сюркелиб киреди багырбаш тубан:
Джюрегими талайды, тонайды.

Сора кыппа чулгъаныб джатады
Акъ сютде кѡара джылан кирик,
Ийнекни джелинине чырмалыб,
Сютюн эмиб, ууун кѡйгъан джылан кирик.
Мен не кѡадар болсам мараз,
Ол о кѡадар болады бууаз,-
Гурт чыгъарыча болады.

Билеме, энтда бир-эки кюнню
Бу халда турсам бошаллыкъма, ѳллюкме.
Кесин бошлагъан хазна кѡалмай ѳллюкдю.
..."Джер кѡлтюрсе эр кѡлтюрлюкдю"

Кѡаллай базыныу, ийнаныу эрге.
Турама ѳрге, кѡарайма ѳрге,
Дуниягъа кѡучагъымы кериб.
Кюн джарыкъ келеди терезеден кириб,
Сен да джарыкъ ышарыб ѳтесе,
Джашауну бютюн ариу ѳтесе.

Тубан зинк болады кѡлден да, кѡзден да,
Адам эс джыяды джангыз бир сѡзден да.

Сен болгъан дуняда...

Кѡалыубаладан бери
Дунияны эм онглу суратчылары

Дунияны эм ариу тиширыуларын
Салгъан, суратладан кѳуралгъан
Кѳрмючде болдум.

Сен биргеме болмагъанынга джарсыдым,-
Ала сени кѳатынгда джукъ да тюл эдиле.

Тауну ариулугъуна тамаша бола,
Тѳппесине ѳрлеб чыкыгъанымда
Дагъыда бир ариулукъ, уллулукъ кѳрюндю:
Тенгиз чайкъала эди, тенгиз.
Таудан тенгизге тартылгъан джанкѳылыч
Кѳз кѳарамым болур эди эшда.

Сен кѳатымда болмагъанынга кѳыйналдым.
Хар ариулукъну багъасын билген
Сен - Ариулукъну Аллахы -
Кѳуууана билесе таза ариулукъгъа.

Игиликге-мийикликге-ариулукъгъа
Тюбегеним, тюртюлгеним сайын
Эм алгъа сен эсима тюшесе,
Джарсыйма биргеме болмагъанынга.

Алай а адам адамгъа айталмазча
Осал, джийиргеншли ишлени кѳрсем,
Кѳрген кѳой, эшитесе деб кѳоркъама.

Сен болгъан дунияда, Сен...
Аллай затла болгъанларына
Ыйлыкъгъандан, джерге кирирча болама.
Ариулукъну джанына тиер затланы
Кѳуруталмагъанлай,
Дагъыда кесиме эркиши деб турама.

Байчораланы Солтан-Хаджини эскере

Джуртда Джангыз Терекни кѳалгъан-булгъанын
Алыб барады Кѳобан тенгизге.
Ана кѳзледе джыламукулача
Джонгурчхала сууну башында.

Джонгурчхала сууну башында
Тарихибизни бетинде кѳыйынлыкъ таблача,
Дуккулланнган сыйлы китаблача,
Джонгурчхала сууну башында.

Джонгурчхала сууну башында
Ууатылгъан кѳобузну тиеклерица,
Джоулгъан халкѳны джаулугъу, бѳркюча,
Джонгурчхала сууну башында.

Халкѳны джаулары Терекни кѳалгъан-булгъанын
Джарыла эсенг бузул дегенча,
Туугъан Кѳобаныны сыртына джюклеб,
Ашыргъандыла тенгизге.

Джонгурчхала ѳлген чабакълача
Сууну энгишге кетиб баргъанда,
Кѳадау ташыбыз чынты эрча,
Кѳл эте турады тынгылаб.

Кѳарча, кѳайдаса деб шыбырдагъанын а,
Мен эшитдим да титиредим.
Кѳадау таш халкѳны джюрегича -
Тентиресем да аякъ тиредим.

Энтда тюшдюнг эсима...

Сен энтда тюшдюнг эсима,
Энтда тынгым-тынчлыгъым кѳуруду.
Кѳытмир да ашын аягы бла тюртюб,
Кѳкге кѳараб созуб улуду.

Гылын кѳуш кѳычырды кѳайда эсе да,
Джетинчи кѳатында джюрегими.
Башын кѳаядан атхан суу айтыр
Сени кѳалай сюйгеними.

Ташны тешиб чыкыгъан ханс айтыр
Бу ичги сѳзюмю багъасын.
Джангыз джагъалы суу Кѳобан болалмаз
Табхынчы экинчи джагъасын.

Не деу кѳанатлы да учалмаз
Бир кѳанаты джокъ эсе аны.
Чексиз мийиклик - Тиширыу -
Эркишини кѳанаты.

...Сен энтда тюшдюнѳ эсима
Кѳайда энди чыдарча болум?
Джюрегими алыб кѳолума
Кѳарѳа, сууукѳѳа чыѳарча болдум.

Джанкѳоз да чыѳады алай
Себеѳ излеѳенча кѳардан.
Гокганы да джюреги джарылса,
Гюллери кѳарайла андан.

Джерге чанчылѳан сансыз чыѳкѳла да
Шууулдайдыла терекле болуб.
Сен джерде, джюрекде болуб
Кѳалай уор джашауну кѳаны?

Сен энтда тюшдюнѳ эсима...
Сютча ууб турѳан кѳлюмю
Ургѳуч бла ургѳанча этдинѳ.

Тиширыуну чачы

Джыйылыб турѳан чачынѳы чачыб
Артха силдединѳ.
Тыйылыб турѳан кюн джарыѳы
Чачылды.
Кѳадер кечени кѳкден нюрю
Тѳгюлдю.
Суу секиртме джанкѳылычлана
Кѳуюлду.

Кѳарт бѳрю тюлкюленди.
Чыпчыкъ бала тюкленди.
Джерге гяхиник урду,
Меннге да - сакѳал-мыйыкъ.

Ол чачха кѳзю кѳарамаѳан,
Муратында бир сыламаѳан,
Ѳлюмскюз ариулукъ бла

Ѳхтемленмеѳен, кѳууанмаѳан
Дун-дунияда бир джан болмаз.

...Кѳлюмю кѳлюнде джууунуб чыѳыб,
Тангны имбашына кѳонуб,
Чачынѳы эше тураса.

Сени эшмелеринѳ -
Тангны эшмелери
Кѳутхарлыкѳдыла дунияны
Кѳара кечеден, палахдан.

Тиширыуну бир чач тюгю
Бир эркишини кѳлтюрѳени
Белгилиди эртделеден.

Тиширыу эшмеледен эшилѳен
Аркѳанла бла салыныб,
Джау кѳуршалаѳан кѳаладан
Кѳутулѳаныбыз да кертиди.

...Джерни чачы. Тиширыуну чачы.
Сабанны кѳачы. Тиширыуну кѳачы.
Кѳадарыѳыз сыйлы, кѳадарыѳыз ачы.
Сыйрат кѳпюр -
Тиширыуну бир чач тюгю.

Ма сюркеледи анда
Дуниялыкѳда анасына иги болмаѳан бала.
Анасы аны аякъ юсюне салѳанлай,
Анасын унутуб, джуртун ташлаб кетѳен бала.
Ол джан бере турѳан саѳатда да
Аны кѳатына басмаѳан бала,
Кѳабырына да келмеѳен бала.
...Бюгюн сыйрат кѳпюрде сюркеледи
Кѳоркѳѳандан эс ташларча бола.

Сыйрат кѳпюр а -
Анасыны бир чач тюгю,
Шыбырдайды: ѳрге тур, балам.
Сабийликде сюркеле келиб,
Джюрюб кетѳенинѳча, джюрю да кет, балам.
Ана тилин анѳылаялмаиды ол.

- Ана тилинг кьутхарлыкьды сени
Эсинге тюшюр да, тилек эт, балам.

Анасын, ана тилин унутхан бала,
Аланы кёзбау затлагъа ауушдургъан бала
Кьоллары, юсю кьан джугъу бола
Кетеди джаханимни джети кьатына.

Бу айтыуну мен бир кьартдан эшитдим.
Кьулакъларым анда болгъанлыкьгъа
Кёзлерим сени чачынгда эдиле...
Мёлеклени кьанатларыча
Сени чачынг - ол эки эшменг.

Джыр да чачынгча тёголеди,
Назму да чачынгча эшиледи,
Сабан да чачынгча чайкъалады,
Къобан да чачынгча чайпалады,
Сагъышым да чачынгча тозурайды,
Чачынгча толкьунланады джашау.

Башым кёкге джетгенча болду
Тиширыуну табанына джетген
Чачын кёргенимде.
Андан ариу да не болур
Бу дунияда!

Шахарны башында Ай

Онга да ала,
Солда да ала
Къайры кьарасанг да - ала -
Адамла.

Юйле, машинала, адамла.
Машинала, юйле, адамла.
Адамла, юйле, машинала.
Шахар...

Бюгече уа терезеден къараб
Кёкде толгъан айны эследим да,
Анамы кёргенча болдум.
Дуниягъа джангдан келгенча болдум.

Мазаллы Ай шахарны башында
Ким болгъанымы тюшюрдю эсге.

Адамла да эригедиле бир-биринден,
Джулдузла да эригедиле бир-биринден.
Адам джулдузгъа, джулдуз адамгъа
Къараучандыла ол заманда.

Адамгъа Адамдан, хауадан,
Гырджындан, суудан, сёзден
Къайсы багъалы болур?
Бегирек къайсы керек болур?

Бары да бирча багъалы,
Бары бир-бири бла байламлы.
Джашау ючюн, джашар ючюн
Аланы барын сакъларгъа керекди.

...Толгъан ай шахарны башындан къараб
Бу затланы салды эсеме.

Къайдаса, ангылы Адам?

Бу мазаллы шахарда кимни эсе да
Тилеги-къаргъышы кьабыл болуб,
Танг алагъа тереклени
Чапракълары тюменлеге бурулуб
Чыкьдыла. Бу сейирликни кёргенле
Алгъа алгъасагъан огъуна этдиле,
Ызы бла уа...
Чапракъланы сыдырыб,
Бутакъланы сындырыб,
Бир-бири бла джыртышыб
Тебретиле. Терезеден къараб
Бу ишни кёргенимде
Ыйлыкьгъандан кёзлерими кьысдым.
Номо sapiens, къайдаса сен?

Амин

Джагъада
Къум тюбюнде кьалгъандан эсе,
Тенгизде
Толкун тюбюнде кьалсын къайыгъым.
Амин.

Танг, джыла

Танг, джыла,
Кечени юсуне кьабланыб.
Туугъан ананг кече эсе,-
Къозлаудан ёледи ол.

Кетеди ол,
Джудуз кёзлери джукълана.
Сен а боласа аманат -
Эмчек ананга - Кюннге.

Чибинлеге ушамайыкъ

Ёгюзню мюйюзюне кьонуб, чибин
Биз сабан сюрюб келебиз дегенча,
Халкъыма хайырым тиймегенлей
Къарачайлыма деб ненча кыгчырдым.

Кюнме дегеннге да, кюлмей къарагъан
Акылманла меннге да тынгыладыла.
Къарачайлыны артыкъ мюйюзюмю барды
Дедила да мени таргъа тыйдыла.

Кертиси бла да кимди къарачайлы,
Ашхылыгы, башхалыгы неди?
Тили, джурту, адети да бар...
Кимди да къарачайлы, къайдады ол?

Ненча китаб окъудум эсе да,
Къарачайлыны кёралмайма сыфатын.
Ишин, сагъышын, къадарын
Тюзюча суратлайлгъан джокъ.

Къатышдыргъанла уа джетишебиз
Сындырыб, учуз этиб, джалгъан суратлагъанла.
Итлигибизни, тумакълыгыбызны да
Заман кечерик тюлдю бизге.

Сабан сюрюб келебиз деген чибинлеге
Ушамайыкъ биз, джазыучула.
Халкъны джарсыуун джазайыкъ,
Халкъны джазыуун джазайыкъ,
Ол заманда сёзюбюз,
Бурунгуланы сёзлерича,
Гырджыннга, акыгъа тенг болуб да къалыр.

Гяхиник урлукъду...

Сакъал, мыйыкъ, тюк ургъанча,
Гяхиник урлукъду ма бу санлагъа.
Аны сезиб тургъан джанлагъа
Тынчыракъ, кыйыныракъ да болур.

Алауганны тюшю

"Кёб кишиге къатын болгъан
Барысындан кызлай къалгъан",
Сюймекликден чырт къанмагъан,
Чырт къанмагъан, чырт талмагъан
Бир байтал тиширыу керек эди...

Кюсейме

Джюрегим бир бек кюйген сагъатда
Гитче сагъатымда дуппур башында
Джалан аякъларымы кюйдюрюучю чыкъны
Бир бек кюсейме.

Игиди къалай...

Сёлешсенг да,
Ёлюмсюз болургъа джарайса ана тилинге.
Джашасанг да,
Джашаргъа болушаса джуртунга, халкъынга.
Ёлсенг да,
Топракъ болуб къошуласа туугъан джеринге.
...Игиди къалай.

Баш къуса...

Джаны саулай джерге басдырдыла.
Тюзлюгю уа къара джерден чыгъыб,
Баш къуса, къарады дунягъа.

Соджукну Сени кѣргенли ангылайма

Шо джукъну
Джашырмай, уялмай айтсам,
Соджукну
Сени кѣргенли ангылайма.

...Адил сууну ол бир джагъасы...
Сау тиширыу дуняны багъасы
Сатанай бийче эски джуады,
Кѣмюк этдиреди, ышыйды, уады,
Сатанай бийче эски джуады.

Аны кымылдаууна кѣре
Чайкъалады Адил суу, чайпалады,
Къалтырайды, толкъунланады. Аны таба
Биразны бауурланыб келиб,
Дагъыда базмай ызына ыхдырылады.

О тамашалыкъ, сейирлик!
Чабакъла да бир-бирине хапар бериб,
Суудан ёрге-ёрге чынгаб,
Анга къарайдыла, джылтырайдыла.

Джагъагъа тюшгенлерин Сатанай
Башларын сылаб суугъа джибереди.
Аны къолу тийген чабакъла
Балыкъ кѣллю болгъанларына не сѣз.

Дунягъа джаратылгъанлы тынчыкъ-тынгы
Табмай айланган аязчыкъ да,
Аны этек тюбюне сугъуллуб
Шошайды.

Бир къарылгъач бла бир кѣгюрчюн да
Къайдан эсе да учуб келиб
Аны имбашларына къонадыла.

Барын да эслейди Соджук.
Суугъа, чабакъгъа, къанатлыгъа да
Аязгъа да сукъланады Соджук.
Сатанай джуугъан кийимлеге да,
Сатанай олтургъан сослан ташха да
Сукъланады Соджук.

Адилни ол бир джагъасында
Сатанай бийче эски джуады.
"Ариу кѣрсенг эр сорма" деб,
Сууну бу джагъасында нарт сѣз туады.

Ол джагъада Сатанай бийче
Эртденли бери эски джуады.
Бу джагъада уа иарт...амалсыздан
Ташха джатады, ташны буады,
Ол ташдан Сосуркъа туады.

Башха айтыу бла уа,
Ол тиширыуну къудретинден
Эркишини садагъы къобуб,
Джылтыраб, къалтыраб,
Деменгили кючден толуб,
Огъун-урлугъун Адилни башы бла
Сатанай бийче таба атады.

Алай а, ай медет,
Нартны окълары
Сатанайгъа тюл,
Сатанайны тюбюнде джумшаб,
Эриб тургъан ташха киредиле.
Сосуркъа ол сослан ташдан джаратылады.

Шо джукъну
Уялмай, джашырмай айтсам,
Соджукну
Сени кѣргенли ангылайма.

Адил суууча
Джашауубуз барады кетиб.
Биз - эки джагъада... эки джагъа...
Къошулургъа джокъду мадар.
Къадарыбыз алайды.
Сосуркъача джаратылады назму.

...Соджукну
Сени кѣргенли ангылайма.

Атлары айтылсын алгышда

Билеме хар кѳуру да джюк тюбюнде
Джюрюген тынч болмагынын эшекге, кѳадыргѳа.
Алай а минг кере шукурла этеме
Мени Аллах этмеген кѳадаргѳа.

Дун-дуниягѳа оноу этген кюч
Болмагыныма шукурла этеме.
Джерге, суугѳа, ташха огѳуна
Тюз оноу этелмейди адам.

Адам терекден кѳаллай бир ангылы эсе,
Аллах да адамдан аллай бир ангылы болур.
Адам табигѳатны гюнахына кѳаллай бир кире эсе,
Аллах да адамны гюнахына аллай бир кире болур.

Хар аугѳан терек "Адам" деб ауады,
Хар аугѳан адам "Аллах" деб ауады.
Терекни джанын алгѳан Адам.
Адамны джанын алгѳан Аллах.

Табигѳат адамгѳа, адам Аллахха
Дау айтырла. Аллах а, Аллах
Кимге дау айтсын? Бери айланыб
Адамлагѳа ассы болмагыыз дер.

Аллахны джаратхан адам улу
Себеб кѳрмей аллахындан бошар.
Адамны джаратхан табигѳат
Оноуу тоноу болгѳан адамдан бошар.

Алай келир, талай келир
Ахырзаман.
- Тейри алай а болмаз,
Тоба де, келмез ахырзаман.

Ма былай сѳлеше тургѳан
Кѳартлагѳа тюбедим ныгышда.
Атлары айтылсын алгышда
Кичилерине бола эди джюз.
Тюз, бурунгу акѳылманлагѳа
Джолукѳгѳанча болдум.
Атлары айтылсын алгышда.

Разыма...

Айча джансыз болгѳандан эсе,
Кюнча джаныб турургѳа разыма.
Алай а ол да джашау тюдю.
Джюрегинг джандетге - джерге ушасын
Кырдык ѳсген, адам джашагѳан джерге.
Алай а
Джерни от джаханим этиб,
Ызы бла буз джаханим этиб
Кѳояргѳа адамны кѳолундан келликди.
Алай а
Кесинден, джерден, джашаудан
Бошагѳандан уллу телилик да
Не болур?
Мени кѳлюме келген бла
Ай джанын бергенди джер ючюн,
Кюн кюе-джанады джер ючюн,
Джер кеси джашау ючюн кѳуралгѳанды,
Джашау ючюн ненча миллион кѳырылгѳанды,
Дагѳыда адам джолу
Юзюлюрге джууукѳлашханы
Ангы ангыламазча кѳуджурду.

...Айча джансыз болургѳа да разыма,
Кюнча джаныб турургѳа да разыма,
Джерде джашау джукѳланмасын ансы,
Адам улу тюб болмасын ансы.

Кѳачан келликсе?

- Анам, не эте тураса?
- Кѳачан келликсе?
- Барлыкѳма кѳб турмай,
Ёзге не этесиз?
- Кѳачан келликсе?
- Туудукѳларынга уа кѳууаныб турамыса?
- Кѳачан келликсе?
- Магомет, Сейит квартир алгѳанмыдыла?
- Кѳачан келликсе?
- Азрет а юй ишлеяламыды?
- Кѳачан келликсе?

- Атамы халы уа къалайды?
- Къачан келликсе?
- Аллах-айтса хоншу-тийре рахат болурла?
- Къачан келликсе?
- Анам, заман бошалады...
- Къачан келликсе?
- Ання, сау къал.
- Къачан келликсе, къачан?

Джашау юзюлмез

Бир бушууу, къайгысы, джарсыуу
Болмагъан ким барды бу дуняда?
Алай а бютеу адам улугъа тюшген къоркъуу
Тёппе тюклеринги ёрге тургузады.

Дагыда адам "хайд" дерге кюрешеди,
Кёкге, джерге да умутлу къарай.
"Бачха толу болсун" деб, урунады,
Мал кютеди "кёб болсун" деб.

Алай а къоркъуу кетмейди кёлден:
Ашынг-суунг, солугъан хауанг да
Ёлюр от болуб бошасала
Ишингден, кюрешингден, бютеу джашауунгдан да
Не хайыр, не магыана?

Шо минг-минг джылны адам улусу
Къан да, тер да тёгюб, неге,
Неге кюреше эди эм ахырында
Кеси кесинден бошарыкъ болуб?

Туудукълагъа тиллерин, джуртларын
Ёлюмсюзлюкню къойгъанча къоюб,
Кетгендиле ата-бабала. Биз а,
Биз не къоярыкъбыз туудукълагъа?

Туудукъларыбыз да боллукъмудула, къайдам...
Ахырзаман кёлекгеси
Юсюбюзге тюшгенди бюгюн.

Алай болса да ёрге къарамагъан
Кёрлюк тюлдю кёкню, джудузну да.

"Хайд" дерге. Бу эки сёз -
Ёлюмсюзлюкге эки атлам.

Шыбыласы барды деб,
Кёкге къарамазгъа боллукъмуду?
Адам улуну мингджыллыкъ джолу
Бизни къолубуздан юзюлмез,
Бизни тёлуде тохтамаз, огъай!

Къутхарырла дунияны...

Ай да кёкден учалай келиб
Къая эрнинде тохтагъанды.
Джюрекден да чыгыб кетиб
Мыдахлыкъ кечени толтургъанды.

Джуртда Джангыз Терекни
Шууулдагъанын эшитгенча болама.
Мёлек къанатлы ана тилекни
Аламладан, заманладан да ётюб,
Джашаугъа салауат этиб,
Айланнганын сезгенча болама.

Къалыубалада ана джашына
Этген тилекни кючу-къудрети
Анамы тилегине къошулуб,
Бюгюн мени чырмаудан сакътайды.

Анала кетселе да ана тил къалады,
Атала кетселе да Ата джурт къалады.
Ана тилекле къуршалагъан,
Ана джыламукъла тазалагъан
Джер да, джараларын аязгъа тута,
Бурулады алкъын алгынча.
Алай а рахат, солуун алгынчы -
Джангы къайгыыла, джангы джарала...
Алай а иги умутла, джорала,
Аиа тилекле, таза джюрекле, ётгюр кёкюрекле
Къутхарырла дунияны, къутхарырла.

Джашнарыкъ болурса

Сен башха бла хайда тепсе.
Джерни тюл, джюрегими
Хайда тебле, хайда тебле.

Арбазда тюл, юйде да тюл,
Экигиз да джюрегимде.
Мени, мени джюрегимде
Аякъ бюгесиз эртденли.

Къобуз да алай согъулады,
Къыз да алай къубулады,
Джюрек а эки джарылады.

Иш да не, окъуу да не,
Ахырзаман къоркъуу да не?
Сюймеклик эшиги джабылады.
...Сен башха бла хайда тепсе...
Тура туруб,
Тынч джюрегим къыйын тебсе...

О хо да,
Джюрегим кёкча чартлай эсе,
Сен джерча джашнарыкъ болурса.

Биринчи къарачай генералны Магометланы Солтанны сёзю

Туугъан джерими бир уууч топрагъын
Дууа орнуна джюютдюм кёкюрегимде.
Андан сыйлы медал, орден да джокъ
Дедим урушла отуна киргенимде,
Андан багъалы зат джокъду дедим
Джуртсуз къалгъанланы кёргенимде.

Джуртума, халкъыма тюз болургъа кюрешдим...
Къазауат ёргени не терслик тютюню
Джабалмадыла менден анамы тюрсюнюн.

Къыйналгъан, ачыгъан кёзююмде ол,
"Балам" деб келиб къатыма сюелди.

Ол уууч топракъ, анамы тюрсюню,
"Хайт" де деб, элден джазылгъан
къагъытла

Кёб къыйынлыкъны бойнун буургъа
Эс да, кюч да бердиле меннге.

Оноуландан тогъузу джыгъылгъан джерде
Алгъа барыргъа борбайым джетди эсе,
Аны ючюн да разылыгъым
Туугъан атама-анама, джуртума.

Не джашыру, мен да къоркъдум
Ёлюрге, сакъат болуб къалыргъа да,
Алай а барындан да бек къоркъгъаным
Къарачайгъа тамгъа тюзюреме деб.

Джигитни махтауу къралгъа, дунягъа,
Хомухну бедипи юйюне, элине.
Артыкъ да батыр болургъа кюрешдим
Сакъ болгъандан миллетиме.

Ич джау бла тыш джау эки тирмен ташча
Ун этерге излеселе да бизни,
Баш тюзлюкге ийнанганлай турдукъ
Бошламадыкъ кесибизни,
Ташламадыкъ эсибизни.

Суусаб узатхан таулу тицирну
Махтаугъа тюл, сеннге терилдим.
Кёлюм не иги болгъан кюнледе да
Тау башлагъа, Хурзукга термилдим.

Джылы, чыны бла да эм тамадагъа -
Тауланы генералиссимусу - Минги Таугъа
Сый бериб, аскерчича ётдюм.
Ана тилими мен да бир сёзю,
Ата джуртуму мен да бир ташы,
Къолдан келгенча къуллукъ этдим.

Чыртда мени ишегим джокъду
Джашарына халкъыбыз, тилибиз.
Аны ючюн этдик къазауат,
Аны ючюн къырылды кёбюбюз.

Къазыкълыкъ эталмагъан чыбыкълыкъ этсин,
Алай эшиледи чалман.
Алай сакъланыр таулуну бачхасы,
Къазыкълыкъ эталмагъан чыбыкълыкъ этсин.

Алай сакъланыр дуния тынчлыгы,
Джашау сабаны алай сакъланыр.

Къайда болсакъ да унутмайкъ
Къайдан чыкъланыбызны, ким болъланыбызны,
Унутмайкъ адам болъланыбызны
Адам улусу алай сакъланыр.

Къанатла

Мен малаикча джашайма
Къайры эсе да кёклеге кетиб,
Къыйынлыкъ болълан джерге уа
Къанатларым да кюерге джетиб,
Алай ашыгъама.

Артыкълыкълны, терсликни отун
Джукълатыр ююн киреме отха.
Эки ююкген, юзюлген къанатымы
Къолума алыб чыгъама артха.

Отну джукълатдыкъ. Тёгерек шошду,
Джалын ийис а дженгилде кетмез.
Чачы-къашы ююкген бошду,
Къанатсыз къалгъанды палах.

Къанатсыз джаннга кече джудузсузду,
Къарангыды, къарады кече.
Джилтинлесе да менде умутну къызыуу,
Абызырагъанма. Къара да кечир.

"Кечени кёчююн билген къыйынды,
Умут джагъада тангнга дери атла.
Абынма, ёкюнме, бой берме, "хайт"де".
"Хайт" дейме. Сеземе чыгълб келгенлерин
Тейри джарыгълдан согълулгъан къанатла.

Къанатлы

Мен къанатлыча джашайма
Кишиге зарлыгълм, тарлыгълм джокъ.
Аллах берген ашны ашайма
Бир кюнюм ач, бир кюнюм токъ.

Къанат тауушуму эшитир-эшитмез
Терек къол булгълдайды: "Къонагълм келеди",
Мени уа кюн къызартхан булутну
Акъ имбашына къонарым келеди.

Алай а андан - кёкден, мийикден
Къыйынлы джер кёзге артыкъ да туурады.
Къайгълны от тили тёрт джанына созула
Тынчлыкълны джанын тамагълдан сууурады.

Алай а не къыйын болса да болум
Адам тырнакълайды, къарайды ёрге.
Аллай кёзюуде кёкню джыламугълу да
Кюн таякъ бла саркъады джерге.

Къанатлыгъл кёк боз кёрюнеди,
Джерни ауур хауасы чабханды кёкге.
Ол сюе, суймей эсе да къонады
Букълу басхан мууал терекге.

Аны кёк тенгли кёлю джарырча
Кюн тенгли къууанч къайда дунияда.
Терекни тышына чыкългъан джаныча
Кёрюнеди терекде къанатлы.

...Мен къанатлыча джашайма.
Эркин тюлме алай джашаргъл.
Мен къанатсызча джашайма,
Алай джашагълан андан да аман.

Къанатлылача джашагъланла бла
Къанатсыз, кёлсюз джашагъланла тюлмюдюле
Дунияны артха ийиб баргъланла?

Джашаргъл уа алай керекди
Къайгъл улуса да джюрекде,
Джерге атхан нартюх бюртюклеринг
Джудузла болуб чагъларыкълча кёкде.
Айхай джашаялсанг а...

Ёлюрге да алай керекди:
Джашаугъл ийнаныуну, ёлюмсюзлюкню
Къудрети джюрегингден
Чыгълб, баш къуса кёзлерингден,
Саула кюч ала сёзлерингден
Кетерге да алай керекди.
Айхай кеталсанг а...

Биз -
 "Къобанны ташын джалаб,
 Сууун ичиб турлукъ эсек да,
 Къайтырыкъбыз ары, джашарыкъбыз анда"
 Деген таулуланы джашлары -
 Бюгюн
 Кесибибизни дуня малгъа алдатыб,
 Ата-бабадан къалгъан тыбырланы,
 Ата-бабала джатхан къабырланы да
 Атыб,
 Кау-куу болуб кетерибизни ким айтды?

Биз -
 Не къара кечеде да
 Сёзлери таулагъа,
 Кёзлери танлагъа ушагъан,
 Ташлада джулдузланы кёре джашагъан,
 Къутургъан джаныуарны - шыбыланы -
 Сыртындан къайиш къобарыб алалгъан,
 Джазыу суудан тутдуруб
 Къаядан салындырса да,
 "Мындан уллу къыйынлыгъынгдан да
 Сен сакъла "деб, эс ташламай,
 Ахыргъа дери эркишилей къалалгъан
 Таулуланы джашлары,
 Аланы "аракъыдан эсирген аязыр,
 Айрандан эсирген аязымаз",
 Деген сёзлерин да унутуб,
 Тоюб, къутуруб, къуруб кетерибизни ким айтды?

Биз,
 Тамбланы сабанын сюре,
 Боюнсхада баргъан ёгюзле эсек,
 Баразада баргъан ёгюз -
 Эсибизди, тарихибизди.

Биз -
 Башларыбызны баш кюннге салыб,
 Гюрге, бараз, орта, байрым, шабат,
 Ыйых кюнлеге чырмалыб,
 Джюреклерибиз

Заманны такъыйкъалагъа юлеше,
 Кёкню джети къатына чыгъаргъа кюреше
 Джацагъан Тейри адамлары
 Джер къуртлагъа бурулмазбыз.
 Къырылмазбыз.

Хар джуртну кесини Къадау Ташы...
 Къадау Ташлада сюеледи адам межамы.
 Хар джуртну кесини Джангыз Тереги...
 Терекледен къуралады дуня чегети.

Адамладан къуралады халкъ.
 Тамчыладан къуралады кёл.
 Кёлню сакълар ючюн
 Тамчыланы сакъларгъа керекди.
 Адамланы кёз къарамларындан, умутларындан,
 Джюрек тылпыуларындан, тилеклеринден,
 Ёлюмсюзлюкге термилиулеринден
 Къуралгъан къудретди Тейри да, Аллах да.

Биз -
 Заманны, Аламны, дуня къазанны да
 Чачылыргъа къоймай, байлаб тургъан
 Джулдуз чыклы джашау сынджырыбыз.
 Бирем-бирем ёлгенликге
 Биргелей ёлюмсюзбюз биз.

Биз -
 Табигъатны Аламча чексиз, Заманча узун,
 Бирде джазны, бирде къачны, бирде къышны,
 Бирде джайны тюрсюнюне кире,
 Хар такъыйкъада джангыра, тюрлене,
 Ёле да тууа тургъан
 Ёмюрле джырыбыз, ёмюрлюк джырыбыз.

Поэзия бла Сен

Къатхан къайишча джыйырыла созулгъан джолну
 Кесиме хыны тартыб, шын тургуздум да,
 Кёкде Къой Джолгъа ёрледим.
 Сора анда,чыбыкъда ойнаучуча,
 Кюн таякъны къурукънуча къолума алыб,
 Бид дуниядан бирине барыб тебретим.

Кече къарангысын буруб, гырмык этиб,
Ай джарыгында джулдуз гебенлеге
Урдум. Аламланы кыяма джеллери
Ёмюрде да чачалмазча аланы.

Тюбю джети кят джерге
Башы джети кят кёкге джетген
Сейирлик, ёмюрлюк къала ишледим,-
Адам дуниясы да оялмазча,
Кёк элиясы да кюйдюралмазча,
Тейри кеси джашарча бир юй.

Аллах аны менден сыйырыб
Джандетлерине кюшаргъа тебregenлей,
Сени киргизтдим да ары,
Алай бла сакъладым юйню, Сени да.
Сакълаяддыммы?

Къысха "и"-йингме Сени

Къарачай!
Мен къысха "и"-йингме сени.
Алай а, бёркюмю ёрге атыб
Къууанама,
Гитче бармакъ да асыу дегенлей,
Мен да бир джугъунга джарагъаныма,
Мен да сеннге керек болгъаныма.

Болмасам да сени башынг -
Къ харифинг - Къарчанг - Къадау Ташынг,
Болмасам да сени
"Ара"-лыгъынг, аралыгъынг, ара багъананг,

Къысхакъыл, къысха "и" болсам да
Узун этерге излейме джашауунгу, тарихинги.

Сени кюурагъан харифлени
Ызларындан барама джарым чалкъычыча.
Сен саулукуда меннге ёлюм джокъ
Дюрюден чыкъмам джаным чыкыгынчы.

Сени башынг огъай,
Аягынг болгъаным да
Башыма сыйды.

Алай а аякъсыз
Тёнгек, баш да неди?
Алай аласыз
Аякъ а неди?

Къарачай!
Мен сени сафынгда ёлюмсюзме.
Сенсиз - терекден юзюлген чапракъ -
Магъанасызма, джансызма, ёксюзме.

Къарачай!
Биз бир-бирибизни кюурайбыз.
Сёзню кюурайбыз.
Тилни кюурайбыз.
Халкъны кюурайбыз. Алай джашайбыз.

Ансы биз джети хариф
Джети сынаудан ёталмай,
Джети джол айырылгъан джерде
Биригиб оноу ёталмай,
Гитче уллугъа тынгыламай,
Уллу гитчеге тынгыламай,
Бир-бирибизге къайырылыб,
Айры болуб, айырылыб,
Чачылсакъ - къарачай чачылды.

Джулдузла да, кёк да турурла.
Джети джулдуз а джокъ - Джетегейли джокъ.
Кёк къалай джарлы кёрюнюр.

Къарачай!
Мен сени къысха "и"-йинг болгъанча,
Сен кесинг да адам улуну
Къысха "и"-йи эсенг да, ким биледи.
Адам улу кеси да - къадарны къысха "и"-йи,
Ёмюрлюкню къысха "и"-йиди къадар кеси да.

Къарачай!
Сен заманладан, аламладан да ётуб,
Аякъларынг, къанатларынг да сынаргъа джетиб,
Балчыкъны, къарны, къарангыны да джырыб,
Кюн джарыкыгъа кюн джарыкыча баргъан
Дюлдюр эсенг,
Чубур туюлген кюйругъунгма сени.

Башха затха фахмум, къарыуум джетмей,
Сени чибинден къорургъа джарай эсем да къуру -
Ол да насыбды.

Къарачай!
Мен къысха "и"-йингме сени.
Алай а, къайры да ий,
Сен саулукъ да
Менден мийик "и",
Менден узун "и"
Болмагъанды. Джокъду. Боллукъ да тюлдю.

Сенден джаратылгъанма.
Сени бла джашайма.
Сени ючюн ёллюкме. Сени бла ёллюкме.
Сенсиз а - къачан да ёллюкме.

Къарачай!
Къысха "и"-йингме,
Къысха илигингме сени.
Бу ай тилибиз а, ана тилибиз а -
Сары джилигингди сени.

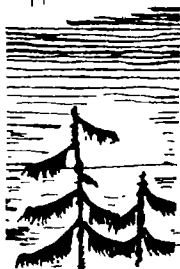
Тай бла бусакъ

Тайчыкъ анасыны джелинине
Узалгъан кирик, бусакъ
Кёкню джудуз эмчеклерине
Созады назик бойнун.

Бекэмчек эсе да байтал,
Тайчыкъ эмелир аны.
Джудузэмчек мийик кёкню уа
Къалай кыйынды эмген.

Ючгюл дуня

Мыйы. Джюрек. Урлукъ.
Тюз. Таза. Иги.
Заман. Алам. Ёмюрлюк.
Мийиклик. Кенглик. Теренлик.
Байлыкъ. Ариулукъ. Джангырыу.

Билиу. Сезиу. Айныу.
Джаныу. Джарылыу. Къуруу.
Джора. Къууум. Умут.
Кёк. Адам. Джер.
Джан. Тёнгек. Джашау.
Ючгюл дуняны бирлиги.
Ёлюмсюзлюк.

Менме дедим...

Кёк джашнады, кюкюреди -
Ол менме дедим.
Терек саудан титиреди,
Ол да менме дедим.

Энтда бир кёрейим...

Мен терек болуб ёсдюм,-
Тамырымдан кесдице.
Къанатлы болуб учдум,-
Марадыла да агъыздыла.
Кийик болуб къачдым,-
Атдыла да къабладыла.
Азатлыкъ ауазы болдум,-
Тутуб чалдышха джыйдыла.

Къоян болуб къалтырадым - атдыла,
Къаблан болуб хырылдадым - атдыла.
Джылан болуб сюркелдим - эздиле,
Адам болуб сюелдим - ёлтюрдюле.
Аллах болуб кёрдюм - кердиле,
Ибилис болдум - кёзюмю алдыла.
Элия болгъанымда джанымы сууруб,
Чыбыкъла бла ийдиле.

Къая болуб кёрдюм - атылтдыла,
Къырдыш болдум - теблеб джауур этдиле.
Гюл болуб чакъдым - юздюле,
Къобан болуб саркъдым - бокаладыла,
Джюрек болуб урдум - тохтатдыла.
Къан болуб кёрдюм - текдюле,
Сан болуб кёрдюм - кесдиле,
Джан болуб кёрдюм - алдыла.

Атом болуб бугъунганымда да,
Ахырзаман адамны хыйласы
Джетмейми къаллыкъ эди,
Изледиле, тинтдиле, табдыла,
Джалгъадыла, атылтдыла.
Атылдым. Кесиме, алагъа да къатылдым.

Буз болдум - эритди.
Туз болдум - эритди.
Шекер болдум - эритди.
Суу болдум - къурутдула.
От болдум - джукълатдыла.
Къаудан болдум - къабындырдыла.

Селешгенге селешесе деб,
Тынгылагъаннга тынгылайса деб,
Ишлегенге ишлейсе деб,
Ишлемегенге ишлемейсе деб,
Акъллыгъа акъллыса деб,
Телиге телесе деб,
Дау салдыла.

Саулукъ болдум - тас этди.
Заман болдум - бош ийди.
Хайаун болдум - сойдула.
Акълман болдум - джойдула.
Ёлюм болдум - юлерине къойдула.

Алай а,
Ахыр кере энтда,
Джашау болуб бир кёрейим,-
Сакълаялыр эселе уа...

Терекни къоркъуу...

Кёк, джер да бирден тебген
Бир къарангы, къара кече
Терезелени къагъыб,
Терек дыгалас этди.

Къушдан къачыб, мыллыгын
Юйге атхан кёгюрчюнден,
Джокъ эди башхалыгъы.

Алай а айтды: "Къоркъма,
Кёк мени кюйдюралмаз,
Джер да джутуб къоялмаз,
Джел да сюрюб кеталмаз,
Кёк бла Джер - Атам-Анам.

Джел шаушалыр. Танг атар.
Кюн аязыр. Кюн тиер...
Мени джангыз аягъымы уа
Адам балтасы кесер.
Мени джалан аягъымы
Мычхы бла тартарла,
Деб, бу къыйын кёзюуде да,
Олду тамам къоркъгъаным.
Сен мени адамдан сакъла,
Къалгъандан кесим къутулурма".

Кёк, джер да бирден тебген
Къыяма кече терек,
Терезелени да къагъыб,
Алай айтыб къычырды.

Кюн бла Кече

Джукъусу бёлюннген сабий,
Кече, кеч мени, джылама.
Кечени къолундан тутуб,
Кюнню аллына барама.

Къарачач, джулдузкёз сабий
Джалан баш, джалан аякъ
Къарда, джауумда джибий
Кеси аллынга ёсдюнг.

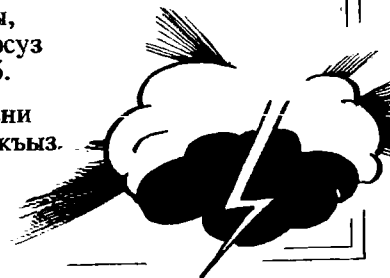
Джер болду сени юйюнг,
Арбазынг а - кёк, Алам.
Кюнню бегирек суйсек да,
Сен кюннге артмакъ болдунг.

Къара шинли, акъ шинли
Биринг кетерге биринг
Келгенлей турсагъыз да,
Тансыкълыгъым кетмейди.

Биринги къолунда
Биринги аллына къарагъанлай.
Джан берирме мен бир кюн
Болджалым тауусулуб.

Акъ шинли, къара шинли
Сабийлери къадарны,
Ол кюн мыдах болурсуз
Энтда адам ёлдо деб.

...Бек сюеме мен сизни
Акъ къыз бла къара къыз.

Кёзлериме къарагъыз
Кёрюрсюз кесигизни.

Кёзюм джетгени чакълы
Акъ къыз джер-суу кёргюздю.
Къара къыз да джашырмай,
Джулдуз дуниясын ачды.

Усугъузну тутдурсагъыз да,
Сизден къалмайды кёлюм.
Дуния зауукъ дегенлерин
Сизден, сизни бла кёрдюм.
Гюнахыгъызгъа уа кирдим:
Уруш саууту атылыб,
Ачы джарыкъ - кечени
Кёзлерин кесди, кесди.
Чарс, къара тютюн чабыб,
Джабды кюнню да кёзюм.

Артыкълыкъ не телилик
Болурму андан уллу?
Терслик бирледе болса да,
Сен кызар, адам улу,
Сен этесе ол ишни.

...Айыблы иш этилсе
Саулай тукъумгъа бешиш.

Адам инсандан къалгъан
Джанланы барына сорчу,
Сорчу джерге, кёкге да
Къыйынлыкъ кимденди деб?

Кесинги шыйых этиб,
Тургъанлыгъынга, джарлы,
"Адамданды,"-деген джууаб
Къамчича тиер сеннге.

Терслик этгенле бла бирге
Аны этерге къойгъанла да
Гюнахлыдыла. Хоу, кюч джетмей да болур,
Тюзлюк дженгмей да къалыр, алай а
Адам инсаны этген
Хар чюйре осал иш ючюн
Бютеу адам улу, хар бир адам
Терслениб, тартыллыкъдыла джууабха.

Сууну, джерни, кёкню,
Кырдыкны, ташны, терекни,
Джаныуарны, къанатлыны,
Джаратылмай къалгъан тёлюлени,

Сакъат туугъан сабийлени,
Ажымлы ёлгенлени,
Азаб бла джашагъанланы,
Дагъыда алача кёблени
Сорууларындан, дауларындан
Ким къутулур? Кылай? Не деб?

...Акъ къыз бла къара къыз,
Джашауума къарагъыз,
Аямайын къаргъагъыз.

Тюз джашаргъа кюрешсем да,
Гюнахладан тёбеме.
Аллыгъызда борчуму
Кече-кюн да тёлейме,
Тёлеб а бошайлам.
Бош кызама, тебеме,
Мен борчсуз джашайлам.

Ахыр кюнюм келгенде
Мен разылыкъ тилерме.
Джашауум сизге къалыр,
Борчну алай тёлерме.

Ачыкъ сагъыш

Джуртда Джангыз Терекни
Тюркде, Арабда - джетеги,
Алай туугъан джерибиз -
Минги Тауну этеги

Бар да къара, эл сана:
Бештау джаны, Нарсана,
Теркден Лабагъа дери -
Ата-бабала джери...

Джерибиз неден да бай.
Архыз, Махар эм Доммай -
Алкъын ариу сакъланган,
Саулай дуния сукъланган...

... Джерлерибизни сыйырыб,
Бизни таугъа тыйдыла.
Артда андан да айырыб,
Кюнсюз-джуртсуз кёйдула...

Бюгюн а не... джуртда да
Джуртсузлача джашайбыз.
Эссиз болуб абызыраб,
Манкъуртлагъа ушайбыз.

Къарча ишлеген къалала
Тебрегенле оюлуб,
Миллетибиз тюр болад
Джылдан джылгъа джоюлуб.

Бизни джокъду кишиге
Артыкъ джер-суу дауубуз,
Аиы эсде тутсунла
Шокубуз эм джауубуз.

Кёбле ёлюб кетдиле,
Кёбле чекдиле азаб,
Болур ючюн халкъыбыз
Башына эркин, азат.

Ма бизлени халкъ этген -
Джуртубуз эм тилибиз.
Ала ючюн а сермешир
Хар бир джетген тёлуюз.

Къаллай бир тёзюб турдукъ,
Тёш бла бошалам тёзюу.
Бёрк кийгенле къобугъуз,
Бизге джетгенди кёзюу,
Ол Къайтукъ айтхан кёзюу.

Тургъандан эсе былай,
Тил тутулуб, гирешиб,
Елгенибиз ашхыды
Эрле кирик сермешиб.

Къул болуб тобукъланыб,
Джашагъланыбыз боллукъду.
"Адам эсенг- азат бол",
Ол Аллахдан буйрукъду.

"Миллет эсенг - эркин бол",
Аллах айтады алай.
Бир кишиге бойсунмаз
Мындан ары Къарачай.

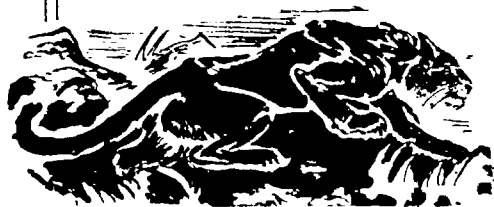
Биз бюгюн да кечиксек,
Тамбла джокъду, билейик.
Тёшекде ёлгенден эсе,
Эрча эшике ёлейик.

Бойнубузда- дууала,
Белибизде - къамала,
Бизге "джигит болугъуз"
Дейле ата-бабала.

Амантишлеге берейик
Барыбыз да ирият.
Тохтамайыкъ, болгунчу
Къарачай - Джумхурият!

Джуртда Джангыз Терек

Галия

Да тийсин меннге голия,
Да урсун мени элия
Унутсам сени Галия.

Тойсам да джашаудан, джанымдан,
Кёралсам сени джангыдан,
Кюн чыгъар батхан джанындан.

Кёзюне дуния эрши кёрюннген
Узакъдан огъуна бир кёрсе эди,
Къуру бир кере бир кёрсе эди
Сени.

Айыб этме, айбет Галия,
Табалмайма тыйыншлы сёзю.
Ай, бат, айбат Галия
Джарыгъханды джерни, джюрекни.

Кюн, къыз, сууума, алай а,
Кёлюнгю бас да, кёзюнгю къыс.
Кюнкъыз - сейирлик Галия
Сени орнунгу туталлыкъды.

Галиясыз а недиле Кюн, Ай, кюн, ай?
Галиясыз иш болмаз къолай,
Галиясыз алтын да къалай,
Галиясыз джер джарлыды къалай.

"Ариурукъ къутхарыр дунияны"...
Огъурлу элия - Галия

Тынгысыз этгенлей тур адамны,
Эсин-бетин тас этмезча ол.

Огъурлу элия Галия
Джукъланнган джюрекни джандырдынг.
Таза ариулыкъну отунда
Джалгъан зат кюйюб, джангырдым.

Къарылгъач уя

1. Къач

Юйюмю шорбатында
Къарылгъач кюйюрден къалгъан уяда
Мыдахлыкъ гурт чыгъарады

2. Джаз

Юйюмю къабыргъасында
Къайталмай къалгъан къарылгъач кюйюрю уясындан
Толмай къалгъан муратымы кекелчиги къарайды.
Огъесе ол,
Озгъан джылла-джелле-эсге тюшюрюле
Къозгъагъан тюк-саламмыды?

Ахыр кюн

Джуддузладан тутаргъа кюреше
Ауады тамыры кесилген терек.

Тобукъланыу

Тилекчи къарадынг -
Кёзлеринг тобукъландыла,
Ауазынг джалынчакъ чыкъды -
Сёзлеринг тобукъландыла.

Дагъыда бир адамны аллында
Тобукъланмагъанма дейсе.

Кесин эки тюрлю сакъларгъа боллукъду:
Джыйырылыб, къатыб, таш болуб, не да
Къайырылыб, ёсуб, баш болуб.
Ётюнг-бетинг айтханча эт.

Марда

Тенгни, шохну да сансыз этме,
Алай а, таб джууукъну да
Асыры джууукъ къойма.
Китаб тюл, джашау юретеди алай.
Хар ненича,
Сууукълукъну, джууукълукъну да
Мардасы барды, чеги.

Ненча адам...

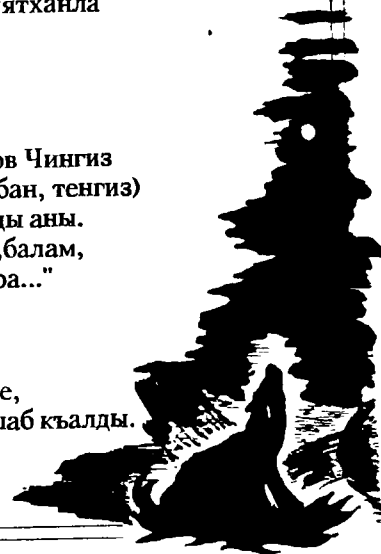
Кюнле, Айла да тутула,
Джелмауузладан да къутула
Келгендиле. Алайды. Алай а,
Къутулалмай да ненча адам
Ёлген болур...

Джелимауузну тутарча
Кеслери эгерле болалмай эселе да,
Къара кюн эгерлени уятханла
Сау болсунла.

Акбара

Джолда бара Айтматов Чингиз
(Сагъышлары тул-тубан, тенгиз)
Бир тиширу тохтатды аны.
"Ах, балам, -деди, -ах, балам,
Мен Акбарама, Акбара..."

Джазыучу терк ангылады
Ол сёзлени магъаналарын,
Сора ышаргъаны да кетгининге,
Джюреги керилген Иссагъа ушаб къалды.

Эрирей бла Орайда

Эркиши таукел узалса да ишге,
Бедишге, иши аскады.
Айтылынмай кьалгъаны ючюн
Эрирей, Долай, Апсаты.

Долайны джырлай ишледим
Келгени кибик алгъындан.
Аны ючюннге назмуму
Майы кёб болду агъындан.

Къараб-къарагъынчы айырыб
Сёзню сабахын-саламын,
Ишими кьолайлы этди
Эрирейни да саламы.

Апсатыны джырын джырладым:
Кийик сёзле кютю болдула,
Тебленнген сёзле мийик болдула
Аны хайыргъа джораладым.

Кёкге, джерге да къарадым
Бабаларын эскерген эллилей.
Къартджурт, Хурзук, Учкулан дегенча -
Апсаты, Долай, Эрирей.

Ёзге юсюбюзню, кёлюбюзню да
Иги этген Ийнайды, Ийнай.
Тиширыуну джанын кыйнай,
Джашагъаннга эр дерге болмаз.

Ийнай. Ийнар. Белляу. Туз-дам.
Тилек. Алгъыш. Кюу. Сарын.
Ийнан: Ийнай-Сатанай -
Джашау-ариулуку. Табын.

Узакъ джудузда джаша,
Нартюх огъуна ор Айда,
Алай а тынгы бермез
Джерде туугъан орайда.

Ёмюрде да ёлмезле
Долай, Ийнай, Эрирей.
Бу джырланы джырласа
Ташджюрек да эрир, эй!

Апсаты

Мийиклеча агъарадыла сёзле.
Алагъа къарай да къамай,
Сокъур болуб къаладыла кёзле,
Ой Апсаты!

Кийиклеча барадыла сёзле
Ёрледен-ёмюрледен чынгаб.
Джангыз бири аджашмазча, ёлмезча
Мен алагъа сюрюучю болургъа излейме.

Таб эм къарыусузун, рахынын да
Заманла бёрюсюне азыкъ этмем,
Аланы джангыз бирин джазыкъ этмем,
Къараб, багъыб, джылтыратыб турурма.

Мен сёзню Бийнёгер кийикнича марамам.
Ата джуртуму къадау ташлары - нарт сёзле,
Джуртда Джангыз Терекни - ана тилими -
Кёз джашлары, кёк чапраклары - ийнарла,
Белляула, кюуле, алгъышла, джырла...
Сизге уллукёлло болгъандан къадар сакъласын.

Сизни къурутсам, сизни унутсам -
Кесим унутулдум, кесим къурудум,
Бийнёгерникилей кесилиб джолум.

Сюрюуча джайылгъандыла сёзле
Алагъа Аймушча къараргъа излейме,
Кёзююнде алтын къочхарны кьоша,
Джангы магъана бла ичлендире аланы,
Тукъумларын тас этген къой,
Кючлюден кючлю, ариу болурча ала.

Джыйын джанлыдан, Магулча къарнашладан да
Сакъларгъа излейме аланы.
Ёзге аланы кёлге кетген тёрелери болса,
Ызларындан мен да кетерикме
Къаламымы, дефтерими да алыб.

Ёзге Апсаты кийиклегеча, мен да сёзлеге
Сёз Тейриси болургъа излейме, Тейри.
Сёзлеге джайлыкъ, мекам да - дефтерле,
къагъытла
Бу къалам а - къойчу таягъым мени.

Огъай, сѣзню орну джюрекдеди, джюрекде,
 Аны джолу джюрекденди джюрекге.
 Сѣз Тейриси ѳз терисин къаблатыб,
 Джюрегин, мыйысын да ашатыб
 Джолгъа алай ашырады сѣзлени,
 Къадар алай къурагъанды бизлени.
 Алай эсе, ишлей тургъанлай ѳлюрге,
 Алай эсе ѳле тургъанлай да джашаргъа!

Унутурма

Хар такъыйкъада эсге тюшюре да
 Шашаргъа джете,
 Сакъат урушда къалгъан санын унутханча
 Унутурма Сени.

Гемуданы джерле

Эшда, ѳр да эниш да
 Кѳб болур джерде.
 Джюрек, сен а эриш да
 Гемуданы джерле.

Джети къат кѳкню кенгинде,
 Джашау Борахъны белинде,
 Хар тюз адамны кѳлюнде
 Поэзия, джаша.

Сын ташда джазыу

Мен 100 джылда кетдим дуниядан...
 Аны ючден бирин джукълаб ашырдым,
 Ючден бирин да магъанасыз затлада,
 Ууакъ къайгъылада ѳтдюрдюм.
 Алай бла мени джашагъан ѳмюрюм 33 джыл.
 Кѳбюрег джашаргъа уа боллукъ эдим...

Аман къыш

Къар. Ай. Джырла.
 Къарачайлыла.
 Къарт. Айт. Джыла.
 Къарачайлыла.

Даула. Джаула. Джолла.
 Тюзле. Терсле. Дерсле.
 Ачлыкъ, джаланнгачлыкъ.
 Ёлюкле, ёлюкле, ёлюкле.

Къач - тауладан къыяма юзген
 Мазаллы саргъылдым чапракъ,
 Джел сюрюб боз суулагъа,
 Къум тюзлеге да урду сени.
 Алай а, джазгъы хауа айланнганлай
 Туугъан терегинге орналдынг келиб.

Арада уа - ууатылгъан ташлача, джылла.
 Кѳз джашлача джылла.
 Адамны жанын талагъан джылла,
 Джюрек къанын джалагъан джылла.

Къач бла джазны арасы 13 ыйыкъ -
 13 джыл узунлугъу болгъан аман къыш.

Къарт, айт. Джыла.
 Къарачайлыла.
 Къар. Ай. Джырла.
 Къарачайлыла.
 Таула. Саула. Джылла.

Ауругъан

Кече ауур, къарангы, къара...
 Тангны джарымагъанына бир къара.
 Энди мен кѳрдюм, билдим заманны...
 Ол - сансыз-санаусуз джылланы
 Тюбсюз чирик тенгизге батыб баргъан
 Ташдан ишленнген къайыкъ.
 Ол къайыкъда мен джангыз кесим.
 Тангны атмагъанына бир къара...

Энди мен кѳрдюм, билдим Аламны...
 Болмай эди ол джугъгъа сыйыныб,
 Энди уа бирге джоппу джыйылыб,
 Бармакъ басхан бир таш болуб
 Джюрегими тешгенди мени,
 Джюрегиме тюшгенди мени.

Ауурлугъу алгынлай къалыб,
Чексизлиги Аламлай къалыб...

Дагъыда бираздан кенгериб,
Тебрейди джюрекни созуб, тебериб...
Тангны атмагъанына бир къара.

...Сезе тебрегенме джашауну ахырын:
Суула сын болуб, ёлген джыланлача,
Кюн мыйыма тюшюб ачы къаргъышдача,
Аякъларым а тебрегендиле бузлаб...
...Тангны атмагъанына бир къара...

Къаблан эсе кёл...

Сёз, чапракъдан къой, ташдан да ётер,
Къаблан эсе, кёл.
Къагъытха, байракъгъа,
Къаблан да ёл.

Бу къагъыт тюлдю, чапракъды,
Тейри терекни чапрагъы.
Анга джанынгы салмасанг
Ол тилленмез.

Тил терекни сёз чапракълары
Шууулдаб турур ючюннге
Мангылай теринг бла, джюрек къанынг бла
Сугъарыргъа керекди аны.

"Чегетни сакълагъыз"-деб джазылыр
Деген умутда
Терек къагъытха бурулгъан болур...
"Алай джазарыкъ болсаламы
Кесе эдиле мени..."-
Деген эсе да, ким биледи.

Тейри джаратхан терекни
Джанын адам алды.
Алай а ол кесини джанын
Ала тургъанын артда ангыларыкъды.

Къагъытда къуру тюзю джазыллыгъына,
Терсликге-артыкылыкъгъа къаршчы сёз
айтыллыгъына,

Бир терекни кючю бла сау чегет сакъланныгъына
Хакъ кёлю бла ийнаналса эди терек,
Ёлюмге таукел тюбер эди...
Тёзер эди
Джангыз аягъын мычхы бла тартханларына да...

Алай а,
Терисин сыдырыб, къанын сыгъыб,
Тёрт санын ууакъ-ууакъ туураб,
Дефтерле, китабла этиб,
Алада да ётюрюкню джасала
Къалай тёзсюн анга терек-джюрек.

Кёкден келген джарыкъча,
Джерден чыкъгъан мюрзеуча
Багъалыды сёз.
Къоркъгъандан ётюрюк айтыб,
Итликден, зарлыкъдан, не да
Махтаугъа, байлыкъгъа къызынгандан
Терс айтыб, кимге болса да бетсиниб,
Сёзю бети бла ойнамайыкъ.

...Ата-бабаларыбызны сын ташларын
Джаула къабырладан келтириб,
Юйлерине басхычла этиб,
Арбазларына тёшеб,
Джангы ай бла джулдузну
Кир аякълары бла теблегенлери...

Къартланы, сабийлени тиширыулары
Тутмакъ этиб, ишлетирге деб,
Товар вагонлагъа хайуанланыча джыйыб,
(Хайуанланы да джыймайдыла алай)
Тунчукъгъан тунчукъа, ёлген ёле
Узакъ тюзлеге алыб баргъанлары...

Джауланы эгетлери
Анда-мында къалгъанланы тутуб,
Башларын кесиб,
Ачха, саугъа алгъанлары...

Ёлгенлени асыраргъа адам табылмай,
Ёлюклени чырмаргъа кебин табылмай,

Адам башланы итле кемире
Айланган заманла...

Фашизмни тюрсюню башха болса да,
Къылыгы къайда да бирди.
Ол джангырмаз ючюн,
Аиы айгъакълагъанлай туругъа керекди.
Не ачы болса да - сѣзню тюзю,
Тюз адамны сѣзю керекди.
Ийнаныу, Ышаныу, Джашау
Джангыз алай бла сакъланлыкды.

Сѣз, чапракъдан къой, ташдан да ётер,
Къаблан эсе, кѣл.
Къагъытха, байракъгъача,
Къаблан да ёл.

Тюрлениулени заманы

Кюн таякъ игиди джагъада рахат
Кюннге къызгъаннга.
Кюн таякъ неди
Батыб баргъаннга?

Аллай кѣзюуде
Кѣкден узатылгъан кюн таякъдан
Джагъадан узатылгъан
Агъач таякъ ашкы.
Джанкъылыч игиди мамыр кюн
Къарагъаннга.
Джанкъылыч неди
Урушка баргъаннга?

Алай кюн
Джанкъылычдан
Бир къотур къылыч да такъылды.

Алай а, бир-бирде,
Таякъ кереклиге кюн таякъны,
Кюн таякъ кереклиге таякъны,
Къылыч кереклиге джанкъылычны,
Джанкъылыч кереклиге къылычны,
Гырджын орнуна сѣзню,

Тюз сѣзню орнуна да къайдам нени
Беребиз да, хар не да
Биз умут этгенча болмагъанын кѣребиз.

Ит къозугъан таякъ кюн таякъгъа,
Къылыч да джанкъылычха бурулгунчу
Джерде тынгы-тынчылыкъ-боллукъ тюлдю.

Аны билебиз. Биле эсек а,
Ишибиз алгъады, алгъа.
Джол джолугъады джолгъа.
Атыбыз джоргъады джоргъа.
Тюзлюкню керелмезле джоргъа,
Ташладан джулдузла учура,
Джулдузладан ташла къобара,
Алгъа.

Неге къыйынлашама...

Джаным чыгъа эди да сенсиз къалама деб,
Сенсиз къалдым. Да нек чыкъмады да джаным?
Ай медет,
Кемсиз этсенг алай болады дейдиле...

Быллай бир неге кюеме, ачийма
Акъылымдан шашарча болуб,
Кеси-кесимден бошарча болуб...

Огъай, быллай бир неге къыйынлашама
Ана тилим сени сыфатынга кириб
Бир тыш халкъны джашына эрге чыкъгъанча,
Ата джуртум ана тилсиз къалгъанча,
Джан тѣнгекден айырыла тургъанча,
Огъай, быллай бир неге къыйынлашама.

Ата джуртум бар, ана тилим сау
Ала ючюн керекди джашаргъа, ёлюрге да.
Сынсымам, сынмам, бююлген да этмем...
Бу айтханымы этерге унамагъан джюрекге
Къалай этейим, не этейим ансы?

Кюннге кёре кийинебиз

Бир-бирде кышны кёлю да болады иги.
Ол заманда бузу, кыары да эриб,
Джели, бораны да тохтаб,
Элия чартлай кёлюнде, кёгюнде
Кёзю джаннган джаш болады, джаз болады.

Джайны да бузулады бир-бирде кёлю:
Кыаргъа кючлетирге аз кыалады кесин,
Кыйналса да джыяды эсин,
Алай а кюн аманны ызы кыалады
Таб-таб болуб джайны бетинде.

Джаз а кюнюне
Джети тюрлю халгъа киреди.
Кыызара, саргъала турады кыачны бети да...
Биз да,
Сюе, сыймей эсек да,
Кыш кышхы кийимлерибизни,
Джай джайгъы кийимлерибизни
Кыаблай, джашайбыз.

Тюш бла тюн

Бурун кирик келе эди анам...
Джюрюгени кёлюме асыу.
Эрлай чабыб челеклери алсам -
Челеклени тюбюн джабхан бир суу.

"Балам, деди, -тюрленнгеними кёрюб,-
Таркыайганды ичер сууум мени.
Дагыда джолда кыуру бармайым деб,
Суу джугъу этгенме челеклени".

Тюшюмден кыара тер басыб уяндым,
Танг аласында юйге чабдым андан.
...Кыара суудан челеклери толтуруб,
Бурун кирик келе эди анам.

Адети алайды

Джау джуртубузгъа джутлукъ этгенинде
Ана тилибиз бизге джуртлукъ да этди.

Джарлыны ийнеги ёгюзлюк этер
Дегенча ангылашымасын ансы.

Ёгюз дегенде уа бизни ёгюзюбюзню
Тили Минги Тауну бузун джалагъанда
Кыуйругъу Бештауда чибин кыоругъанды.

"Джуртну ариулугъу башына азаб",
"халкыны ишлей билгени башына джау"
Деген айтыулада да болур тюзлюк,
Алай болса да чыдадыкъ, тездюк.

Кыайдадыла ол ёшюн ургъанла,
Халкыны джояргъа оноу кыургъанла?
Кыайдадыла, кыайдадыла ала?
Аман джары кыалдыла ала.

Халкъ а бурунгу джуртунда джашайды,
Тюзлюкню иши, адети алайды.

Барадыла атла

Джайны, кыачны, кышны да
Адежге тартыб,
Барама тёртгюллетиб джазны.
Кёреме баргъанланы джайда
Кыачны, кышны адежге тартыб.
Эслейме кыачда баргъанланы
Кышны адежге тартыб.
Тюртюлемме кыуру кышда баргъанлагъа
Сын-сын болуб, бузлаб-бузлаб.
Андан тюшерге мадарлары джокъ.
Кёреме: юслеринде адамлары джокъ
Чабхан эмилик, кийик атланы.
Юсюнде адамы болмагъан
Джазны, джайны, кыачны да
Кышдан башхалыклары джокъ.

Эштеме кыадар бла даулашханланы:

- Мен кыуру кышха миндим - туугъанлай ёлдюм:
Не гюнахым бар эди мени?
- Мен кыуру джазгъа миндим - сабийлей кетдим
Кимге не этген болур эдим?

- Мени джайым а ачы кишней,
Урушда кьалды.
- Мен а не игилик этдим кьадаргъа
Ол меннге тёрт атны да джюрюшюн сынатырча?

Кими джазы, кими джайны,
Кими кьачны джерлемегенлей кьалдыла.
Мен минмесем да сабийлерим минерлè дерге,
Юйленгинчи джюлгъанла да кёб.

Барадыла атла: джаз, джай, кьач, кьыш -
Сабийлик, джашлыкъ, кьартлыкъ, ёлюм.

Тыйыншлыбызмы нартлагъа?

Къулакъланы битейме
Музыка буштукъ этиб...
Туура одалгъа кетиб
Къалгъынчы уян дейме,

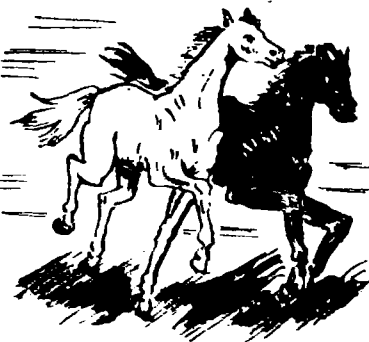
Уял дейме кесиме,
Сууукъ эсе да, эшик
Къалгъанла бла бирге
Джелни, боранны эшит.

Мен, эн дейме, кесиме
Кёзбау тауну башындан.
Иги тюлдю дуняда
Къайгъыладан джашынган.

Нарт бабаларынг сени
Хорлатмайын кьоркьуугъа,
Тургъан шойла да кетиб
Таб джыллыкъ джортууулгъа.

Кеслеринден онглула бла
Сынагъандыла кючлерин.
Джазудан тартыб алгъандыла
Ала насыб юлюшлерин.

Къыйынлыкъ келген джанына
Бургъандыла атларын.
Аны ючюн сыйлыды
Бизге аланы атлары.

Сорайкьчы кьартлагъа
Ала тюзюн айтырла:
Тыйыншлыбызмы нартлагъа
Нартланы туудукълары?

Адам бла ёлюм

Джюреги къара адамны джаны
Къыйналыб чыгъады дейдиле. Болур.
Алай а иги адамланы да ахыр кюнлери
Азабда ётгенине азмды мисал.

...Тынч джашаргъа тюшмегенден ары
Бир тынч ёлюрге буюрулса...
Джан тёнгекден
Къанатлы терекденча айырылса...

...О, тангига джююлдеб тюбеген къанатлы,
Кюн таякъны, чёбнуча, кьабыб ауузуна
Кёкню кенгине, узунуна
Учуб, зауукъ этген къанатлы,

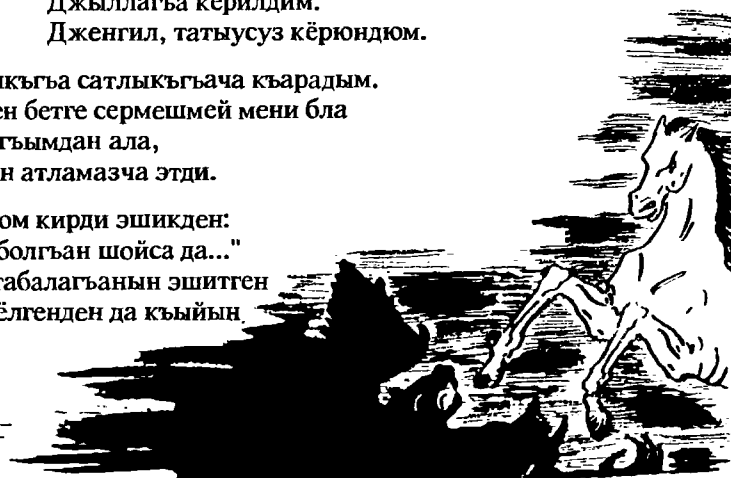
Къалай тынч айырыласа джерден.
Алай тынч болса эди
Джашаудан айырылгъан...

Айхай, ол заманда
Джашау былай татлы,
Багъалы кёрюнмез эди.

Мен - тумакъ бала,
Джаулагъа керилген токмакъ бла
Джыллагъа керилдим.
Дженгил, татыусуз кёрюндюм.

Къартлыкъгъа сатлыкъгъача къарадым.
Ол бетден бетге сермешмей мени бла
Аз-аз аягъымдан ала,
Таякъдан атламазча этди.

Сора ёлюм кирди эшикден:
"Тёшек болгъан шойса да..."
Аны ол табалагъанын эшитген
Меннге ёлгенден да къыйын.

Игит да дейсе, ата-бабаларыбыз
Ёлюмню уллу сёлеширге кьоймай,
Ат юсюнде, аякъ юсюнде
Ишлей, сермеше бергендиле джан.

Энди уа ол - ол хыликгелик да
Мени хыликге этерге кюрешеди:
"Адам улусу, ишингден-кюрешингден
Не хайыр энди, не магыана.

Бар энтда джалкъангы кьайыр да:
"Къазауатха къазауат, ёлюмге ёлюм".
Джашлыкь, басхан парийча, кьайырды
Бусагыатда уа къалайды кёлюнг?

Итликни, терсликни, ёлюмню,
Аурууланы бир-бирине байлаб,
Юсюбюзге да къангаланы къаблаб,
Стемейге барыр акъылынг бар эди.

Энди уа къалайды халынг,
Айтханынга сокъуранамыса?
Огъай да, ким кимни тьобге урду,
Эслеяламыса, адам улусу?

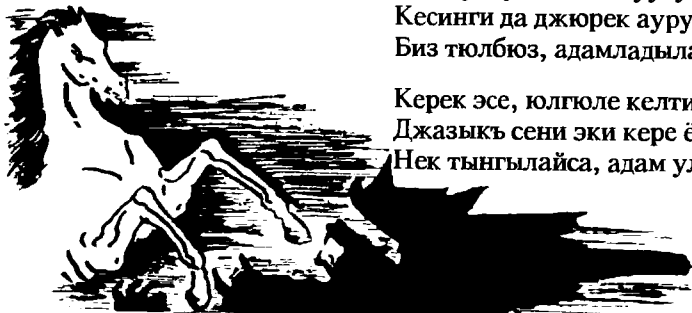
Кёк, джер инсанлада да
Эм осалы адамды десем,
Джебегинге джете эди...
Тюсюнмегенлей турамыса?

Гюнахны бизге бошуна кюрейсе.
От тёбеси, джылан кьыппасы,
Палахла уясы - бары да адам джюрегиди.

Таш бла ургъанны да, сен аш бла ур,
Аш бла ургъанынг да, сени таш бла ур,-
Дагыда адам, адам де да тур.

Джолунгу бычакъ ауузунда элтген.
Кесинги да джюрек ауруулу этген
Биз тьолбюз, адамладыла.

Керек эсе, юлгюле келтирейим,
Джазыкь сени эки кере ёлтюрейим,
Нек тынгылайса, адам улусу?

Сагъынылгъан босагъа тьобюнде дегенлей,
Ма кеслери да келедиле.
Сени аягъынгдан алгъанла -
Сен аякъ юсюне салгъанла.

Ийнан дагыда аллайлагъа,
Ышан дагыда аллайлагъа.
Аланы кёллерин билиб бошасангды
Къайытырыгынг мен айтхан тобагъа.

- Салам алейкум, къалайды халынг?
- Мени халымлай болсун джауунг да...
Сезимле гяхинигин кьозгъаялмайдыла энди
Джазгы джабалакъ да, джауум да.

Эшда, кюнюм тауусулгъан болур...
Джюрек киригизни бери тёксегиз
Биргеме ала кетер эдим...
- Ангыламадыкъ бу айтханынгы...

- Адам болсагыыз халкъгъа джарарсыз
Дегенни айтыб, кёлтюрдюм сизни.
Сиз а сиз - джюрекни джарасыз
Джарым патчахла этиб кесигизни.

Тьолкюленесиз "Ата джурт", "халкъ" деб,
Джутланасыз "уллу къуллукь", "халкъ" деб,
Зарланасыз биригиз алгъа чыкъса,
Къууанасыз ол абынса, джыгъылса.

Биринги ишин биринг бузуб,
Бир-биринге чалдыу салгъандан озуб,
Чыгъалмазсыз алай бла мийикге,
Термилесиз бий болургъа, бийликге.

Бийлик а - башы тьобюне айланнган мийиклик.
Бугъойгъа кетсегиз, чыгъалмазсыз андан,
Бугъоула саласыз бир-бири аягъынга,
Къара джагъасыз бир-бири бетинге,
Бютеулей алыб къарагъанда уа,
Миллетни бети бла ойнасыз.

Тюзюн билирге излейме:
Нек марайсыз бир-биринги?

- Тюзюнмю? Тюзюн айтсам,
Къабырда да тынгы табмазса,
Таб аны ючюн огъуна айтайым.

Сен меннге болушхан сагъатда
"Халкъыбыз, тилибиз, джуртубуз" деб,
Ичимден кюлюрюм да къалмагъанлай,
Джарашыу сёзле айтыб турдум.
Энди уа айтама ачыкъ:
Ол бары да бошду. Бары да менме.
Мен болгъан арбазда
Гугурук да къычырмасын.

Сенсе мени эм ачы джауум.
Къыйналсам, эте эдинг кёл.
Мен а сенден къутулалмай къыйнала эдим...
Энди ёлесе...анда да бир ёл.

Мени ким болгъанымы билгенлени
Ызынгдан къысха-къысха ие,
Артларын этерме. Алай бла
Башсыз халкъгъа болурма ие.

Мен ышыгъынгда келиб турдум
Аякъ юсюне мингинчи.
Энди сеннге кишини джибермем
Джюрегинг джарылыб ёлгюнчю.

Нёгерлеринги, сохталарынг къурутурма,
Ызы бла ишекли, сескекли болгъанланы,
Ызы бла ангысы-эси болгъанланы,
Ызы бла джитилиги-ётю болгъанланы,
Джанауалда тутарма къалгъанланы.

Халкъны хайуан сюрюуге бурурма,
Кимин баугъа, кимин чалдышка урурма,
Кече-кюн да ишлетиб турурма
Сагъыш этерге заманлары болмазча.

Зугул элни тегерек этерме,
Тегерек элни этерме зугул.
Кёб джаша,-деди, дегенча,
Джарыла эсенг, бузул.

Сора эгетлерин да алды да кетди.
Биягъы ёлюм келди къатына.

- Не адам улусу,
Тюшюндюнмю айтханыма?

- Сен айтханнга ёмюрде да тюшюнмем,
Ёзге бир ангылашынмагъан зат:
Сен меннге къадалыб турмай,
Ол былайдан чыкъгъанны джанын алсанг а?

- Къалай алырма мен аны джанын, сора.
Ол мени джюзюнчю джашымды, къартлыкъ джашым.
Тюз аты аны - Терсликди,
Терс аты уа - Кёзбау.
Джюз джашым бла урушка чыкъсам,
Кёб къыйынлыкъ салабыз сизге.
Кертиди, кёб кере джаралы этгенсиз,
Алай болса, да саудула джашларым.

Итлик, зарлыкъ, ётюрюк, экибетлилик...
Къайдан тизиб чыгъайым...
Эм сойген балам а - Терсликди...
...Къарт ёлюмню бетине тюкюрдю да,
Кёзлерин къысды.

Акъ марал

Эмегенни эршилигин -
Къалакъ тишлерин, джангыз кёзюн -
Кёре тургъанлай, аны сайладынг.
Кече тешинсе
Санлары юйню джарытхан,
Орамда барса
Дунияны къаратхан,
Дунияны таралтхан къыз

Эл ашагъан эмегеннге,
Нартны джауу эмегеннге,
Джийиргеншли эмегеннге
Эрге чыкъды.

Ол кече
Джашла къынладан къылычларын суууруб,
Суугъа, къаргъа сугъа да, сууута турдула.

Ёрюзмек а,
Аны - акъ маралны - ызындан

Эмегенни кяласына кириб,
Тангнга дери азаб чекди.
Сатанайны да унутду.

Эм ариу тиширыу бла эмегенни
Бир орунда кёрюб,
Кёлю сынмазлык эр кяйда?

Биреуню кятыны кыз кёрюне
Кячаннга дери джашарык болурма", -
Деб келди Ёрюзмекни кёлюне.

Биреуню кятынына кяараргя
Бети джетгенликге,
Эмеген бла сермеширге
Ётю джетмеди.
Ётю джетерик эсе да,
Итлиги дженгенин ангылаб сынсыды.
Эмеген кяамчи бла урду да,
Ол керти да ит болуб, кяансыды.

Сатанай болмаса, ол ызына
Адам болалырмы эди, кяйда...
Алай а сёз аны юсюнден тюлдо.

Хазнасына, кяласына кызыныб
Эмегенге эрге чыкыганынга
Асыры кюйгенден джазама бу назмуну.
Кыз ариулукдан эсе, байлыкны сайлай эсе,
Ахырзаманны аламаты тюлмюдю ол?
Кыз ариулукдан эсе, байлыкны сайлай эсе,
Не кюуанч, не татыу бу джашауда?

Огъесе байлыкдан кёлю бир кяанса,
Дуниягя кёзю алаймы ачылыкты,
Алаймы эслерикди ариулукну?
Ач адам тойгунчу
Аш айырмайды.
Ёзге сен аллай бир ач,
Джалангач тюл шой эдинг да.

Антсызды сени ангылаган...

Къоркъуулуду

Ненча джазыу, ненча белги,
Ненча билдириу:
Барма - джаннга къоркъуулуду.
Ёрлеме - джашаугя къоркъуулуду.
Тийме, басма, ачма, чачма,
Джазма, сёлешме...-
Джаннга, джашаугя къоркъуулуду.

Чексиз Аламны
Кяйда эсе да узагында
Джашагъан кёк инсанла,
Ангылы инсанла
Джерге салгъан белги, джазыу:

Джашаргя къоркъуулуду -
Анда адамла джашайдыла.

"Хайт" дегре

Санын бармак бла санарча гитче халкъды деб,
Джазыу башыбызны сыламагъанд.
Не кыйынлык кялды бу дуняда
Бизни халкъбыз сынамагъан?!

Гитче эсе да, кёрген кыйынлыклары уллу,
Аз эсе да, кёб палахдан ётдю.
Адамсыз кялгъан ёзенледе улуб,
Иесини джылауун ити этди.

Бир кишиге хяанаты болмай,
Ташха, терекге табына джашагъан халкъ,
Аздан кялды талкъ болуб кетерге...
Сау бол, Къарча, кишилигинг ючюн.

Биз бюгюн да туугъан джерибизде
Джашай эсек халкъ болуб, эл болуб,
Сени, сеничаланы кючлеринденди.
Кыйынлык а боран болуб, джел болуб,

Терекни аудурса да, ташны къобаралмады,
Къарачайны кядау ташы турады.

Минги Тау да кѣзюбюзге туурады.
Аны буз сюмеклерин эме,
Къарашауайла да ёседиле, ёсе.

Бизге къарыусуз болургъа джарарыкъ тюддю,
Къарыусуз болсакъ, отубуз джукъланды.
Быллай халкъны джашы болуб,
Къарыусуз болгъандан эсе,
Ёлюб бу къара джерге кирген кѣб да иги.

Халкъыбыз "хайд" дей келгенди,
"Хайд" дерге керекди бизге да.

"Хайд" деди инкъыйлабчы Умар,
"Хайд" деди назмучу Къайсын,
"Хайд" деди Солтан инарал,
Джигит Харун да аны осият этди.

Къыйынлыкъланы бюкген халкъны джашлары,
Артыкълыкъга бойсунмагъан халкъны джашлары,
Ёрге ёхтем тутханлай башларын
Джашагъан, ёлген да этерле.
Алагъа къартла да
Нартлагъача джыр, алгъыш этерле.

Сакъланырмы дуния?

Джерде, кѣкде, джюрекде эсе да,
Мен бир кийик джаныуарны кѣргенме:
Джаралы болгъунчу джашай эди ол,
Джаралы болгъанлай а,
Джан-джанын ашай эди ол.

Джаралы санына, къанлы джауунача,
Мыллыгын ата эди ол.
Кеси-кесин аямай талаб,
Джан бере джата эди ол...

Аллай къуджур джаныуарны кѣргенме
Огъесе адамнымы болурма кѣрген?
Табигъатны ашаб, къурутуб баргъан
Адамды дейдиле табигъатны башы.

Сора бар эсе ангысы-эси
Нек талайды да ол кеси кесин?

Огъесе табигъатны тѣнгегинде
Къуру бир баш болуб къалмай,
Адам башла асыры кѣб болуб,
Бир-бирин ангыламагъанлыкъ эте болурламы?
Табигъатха тынгыламагъанлыкъ эте болурламы?

Айхай; бир Тейри баш джаратылгъынчы
Сакъланырмы кюл болмай дуния?

Фыргъауунну сагъышлары

Кюнлени, ёмюрлени къой,
Мингле бла джылланы ёсген терекни
Тамырларын кеседиле фыргъауунла.

Тамырларыбызны кеседиле деб,
Адамга, Тейриге эшитдиралсам деб,
Къычырыкъ этген чапракъланы
Юзедиле, къайырылгъан бутакъланы
Сындырадыла.

Эмегенни бюгюн ашары джылай эди да,
Тамбла ашары кюле эди, дегенча
Этгенле да бардыла.

Терек чапракъсыз, бутакъсыз къалса да,
Башсыз болса да,
Тамыры сакъланса
Тюб болмаз деб, ышаныу барды.

Алай а терекни
Башын кесген бла къалмай,
Тамыры-урлугъу бла къурутсанг -
Терек ёлдю.

Кертиди, аны бутакъларын алыб,
Башха терекге орнатсанг,
Ол аны сютюн ичиб,
Айныб да кетер. Таб кѣгет да этер

Ол заманда дунягъа
"Тюб болуб баргъан энтда бир терекни
Къутхардыкъ" деб, айтыргъа боллукъду.

Ёзге, ол кеси терек тюл,
Бир башха терекни бутагъы болгъанлай,
Къошагъы болгъанлай къаллыкъды ёмюрге.
Неге керекди ол джазыкълукъ, учузлукъ?
Ол ассылыкъ неге керекди?

...Фыргъауунла уа къабадыла джашыртын.
Кёз кёре бутакъларын сындырыб,
Халкъны кесине чамландыргъандан эсе,
Джер тюбуне кириб кетиб,
Тамырларын кемириб чыкъса,
Терекден бошады. Терек кеси да
Эрлей аууб къалмай, къуу бола, къуу бола,
Кеси ёлюмю бла ёлгенча ёллюкдю.

Андан да игиси
Терекни башын тамырына къаршчы эталсанг,
Ол кеси кесин талагъан сагъатда
Сеннге не къоркъуу барды,
Кёгетин аша да джаша.

Не да тереклени бир-бирине этиб,
Ала бир-бирин къалтыратхан сагъатда,
Къуюлгъан кёгетин джый да, керпеслен.

Кёбдю амал. Къыза кетиб,
Терексиз-чегетсиз, хауасыз къалыб,
Кесинг да тыныб къалма ансы.
Кёбдю амал...
Сен айтханнга "хо" деб турсала...

Джара къайда, таб къайда...
Джерни къайсы къатында эсе да,
Ёмюрлени къайсысында эсе да,
Терекни тамырларына хыянат джетсе,
Эртде-кеч болса да,
Бутакъларындан, чапракъларындан,
Кёгетини татыуундан
Билинеди ол.

Тарихибиз
Къан, тер басхан кёзлерин ачады
Биз окъугъан, джазгъан китабладан.
Ата-бабалагъа тюшген
Джарала къарайдыла, къанайдыла
Туудукъланы джюреклеринде табладан.

Умут бла джанама.

Джол къыйынды: ёрю, эниши,
Къары, балчыгъы, ташы да кёб.
Ат чабса ит юрюр, эришир,
Кёз къакъмай къарар алагъа кёк.

Ит бара-барыб аманны кеминде
Къуйругъун булгъай, асхай къайытыр.
Нал ташдан къобаргъан джилтин
Джулдуз болуб джанар кёкню кенгинде.

Кёкде бек джарыкъ джулдузгъа къарасам,
Заманны къолум бла тутханча сеземе,-
Ол нарт атны туякъ тюбюнден
Учхан джилтин болгъанын ангылайма.

Ёзге джолну ныхытындан къоркъуб,
Ёрюнден энишин сайлагъан сагъатда,
Бизни кёлсюзлюгюбюзню кёлтюралмай,
Джулдуз ичинден кюйюб, бишиб,
Джети къат кёкден башын ата болур,
Кеси да бу сарынны айта болур:

"Эмегенлени сыртларындан къайиш,
Джолдан джилтин къобаргъан нартла,
Джолну джалкъасындан тутуб, шын тургъузуб,
Ал аякъларын Гъаршха салдыргъан нартла,
Сиз шын тургъузгъан джолну сыртындан
Кюрт да, балчыкъ да, чауул да тая,
Аланы орунларына кырдык къозлай,
Джауур болгъан джерлерине тюк ура...

Джолугъузну къуйругъу - къара кече, кече
къарангысы,
Джолугъузну аякълары къан, тер тамгълалы,

Джолугъузну башы джулдуз къашхалы,
Джолугъузну джалы - танг аласы.

Нартла,
Сиз балчыкъдан, къардан тазалаб
Мийиклеге чыгаргъан джолну-джулдузну -
Джашау джилтинни, кесигизни туудукъларыгъыз
Мутхуз этерлеми, учуз этерлеми?

- Къачан эсе да сиз мени джукъ этиб,
Джокъдан джилтин, джилтинден джулдуз этиб,
Ёрге, тёрге ётдюрююз.
Ол къыйныгъыз да неге керек эди,
Туудукъларыгъыз адам улула
Джашауну къутхараллыкъ тюл эселе бюгюн?

Сиз мени ташдан баш этдигиз,
Джулдуз этдигиз.
Бюгюн а бирле джулдуз урушла деб,
Кюн аманны къаргъларыча
Бир затла къычырадыла.
Джулдуз урушла.
Джулдуз ёлюкле.
Джулдуз къабырла.

Ёлюмню сын ташы - Джашау
Дедигиз сиз.
Была уа
Джашауну сын ташы - Ёлюм
Деб айтдырыгъа башлагъандыла.

Нартла,
Сизни къаныгъыздан-джаныгъыздан
Туудукъларыгъызда чырт джукъ бар эсе,
Кимле болгъанларын эсгерирле ала.

Бусагъатда уа
Джукъланыргъа джете да, умут бла джана
Тургъан бир джулдузма.

Беш къарнаш

Дюрюсюн да аягъына чыкъгъынчы
Ачы къууугъун хапар келди да,

Чалкъысын да джерге чанчыб
Джау бла сермеширге кетди гузаба.

Джашил биченликни арасында
Чалкъысы бир соруу белгиге,
Бир - къолун кёзлерине кёлекке этиб
Къарагъан къартха ушаб къалды.

Гырмык атылмай къалгъан гапналагъа,
Джел чачар деб, къайгъы этгенлей,
Тиширыулагъа, сабийлеге, къартлагъа
Ауурлукъ джетерине къыйналгъанлай,

Кетди. Бир ыйыкъдан а
Бушуу къагъыт келди юйюне.
Къазауатны биринчи кюнюнде
Джан берди биринчи къарнаш.

Экинчи къарнаш Джигит атны
Алыргъа тыйыншлы болгъандан сора,
1943 джыл ноябрны экисинде
Джюреги джарылыб ёлду.

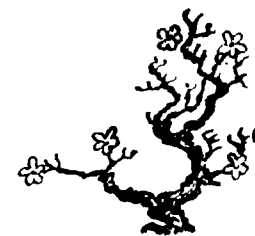
Ючюнчю къарнашха къазауатны
Ахыр кюнюнде тийди окъ.
Ол къан ырхыдан джашил джагъагъа
Чыкъгъанлай джетди аджал.

Тёртюнчю къарнаш сакъат болуб
Къайытды да, джаралары ашланыб
Узакъ тюзле къынгыр кёрюне
Кёзлери таулагъа къатханлай, къатды.

Бешинчи къарнаш къазауатдан
Сыдырылгъаны чакълы бир заты болмай
Сау-эсен ёге джуртуна джыйылды.
Алай а кимге эсе да чамланнганы ючюн
Ажымлы джоюлду.

Дебош бла къатыны
Джашларына кюс-бише
Дуниядан замансыз кетдиле.

Джангыз туудукъларына -
Тамада джашларыны уларына

Дебошну къарачай чепкени,
Къарт анасыны къураны,
Атасыны белибауу,
Ата къарнашларындан -

Бычагъы Кавказда кългъан ктын,
Къаядан кетген аджирни джюгени,
Къобанны бармакъ басхан бир ташы,
Минги Тауну сураты кълдыла.
Аланы бютеу джашаулары,
Умутлары кълдыла анга.

Кюнню ойнагъан къызгъа

А.М.Н.

Уллу, таза, джылы, джарыкъ кюн
Юйюмде кече кългъан кечени
Ёмюрде унутуб болалмам,
Болалмам ансыз кечиниб.

Кюн бек мийикден кюн узуну
Дунияны турду джарытыб.
Кече къларгъа уа бери келди
Юйюмю, кесими джаратыб.

Танг аласында эслемей кълдым
Ол кълалай туруб кетгенин.
Джылыуу, джарыгъы уа кълды,
Башланды кыйын эртденим.

Ингирде ол келмей кълды,
Танга дери сакъладым, ёлдюм.
...Къызаргъан бетин эследим сора,
Джюрегиме ишеклик келди.

Кюн таякъларын кълума чырмаб,
Кёкден тартыб алырча болдум.
Ачыуум джоппу джыйылыб
Чепкенде хазырча болду.

Бюгече да келмеди ол.
Джарыкъ бегирек чыкългъан терезелеге

Ишекли болуб къарарым келе,
Кесими кючден-бутдан тыйдым.

Сакългъандан башха мадарым джокъ,
Кече-кюн сакълауну ушадым кесине.
Кесинден да бек - кёлкесине...
Кюнсюз меннге энди джашау джокъ.

Кюнню ойнагъан къыз эсенг сен,
Ол кёк сахна - мени джанымды.
Батсанг, чыкълсанг да, джаным, бол эсен,
Богъурдакъдандыла от да, джалын да.

Джерни да суйюб кълбарма

Кыйынлыкъ кёб тюрлю сынаса да,
Айланама бийча.
Джумушакъ къларб башымы сыласанг а,
Алданама сабийча.

Ёлюр отну кълуб гоппаннга
Узатсанг ышарыб,
Дунияны алгъышын айта санга,
Ичерме ышаныб.

Сора мен джанауалда
Чыкългъынчы эсим,
"Сени кишиге бермез ючюн
Джанынгы алдым", - десенг,

Анга да ийнанырма да
Кёзлерими рахат кълсарма.
Джаным сени бла кълала эсе,
Джерни да суйюб кълбарма.

Бил

Къойчу таягъымы сизни арбазда чанчыб кетсем
Ол тамыр ийиб, терек боллугъун бил.
Башха арбазда кълуу таякъ кёрсенг а,
Башында да онгнган бёркюм бла
Ол - мен болгъланымы бил.

Кеч ангыладым, кеч.

Тюз турмай соймекликни Аллахына,
Сагъыш этмей кирдим гюнахынга.
Сокъураннганлыкъгъа болгъан эди кеч.
Кеч.

Мен сени алдым джазыкъсыннгандан,
Сени уа не хапарынг болсун андан.
Сени бла джашайма джазыкъсыннгандан,
Сени уа не хапарынг болсун андан.

Башханы суйгеними айталмам базыб...
Сен тюл, мен кесимме джазыкъ.
Джарылады джюрегим, кёлюм сынады -
Мен суйген да мени суймейди, джазыкъсынады.

Джашаугъа уллукёллюлюк иги тюлдю,
Ёзге быллай джашау, джашау тюлдю.
Джангыз суйгенле керекдиле бирге джашаргъа,
Алайсыз боллукъду акъылдан шашаргъа.

Алай а сен суйген сени суймесе,
Сен ышаргъанлыкъгъа ол кёз-къаш бермесе,
Кёлун узатхання узатаса кёлунгу,
Аны бла бир этесе джолунгу.

Къутулсакъ да дуняны кёб палахындан,
Къутулмазбыз бешикдегини гюнахындан.
Адамдан бошайды адам джюреги,
Не тюрю терекди адам-джашау тереги.

Татлы, ачы кёгети да кёб..
Игисинден къуру къалсанг,
Не этериксе, амалсыз болсанг,
Ачы кёгетин да къабаса.

Джашау!
Сени кеч ангылай тебregenме, кеч...
Эркишиге къарыусуз болургъа,
Тарыгъыргъа джарамайды, кеч.

Базыб айтыр эдим...

Мен къышны къарын-бузун эритирме,
Къышны къарын-бузун эритирме,
Къарын-бузун эритирме,
Эритирме.

Джолгъа,
Сен келлик джолгъа,
Сен ышара келлик джолгъа,
Сен суйюмлю ышара келлик джолгъа,
Сен джазча суйюмлю ышара келлик джолгъа,
Джолдузла, гюлле, жанкъылычла болуб
Тёгюлорме.

Аякъ тюбюнгден джолдузла уча,
Эки джанынгда гюлле чайкъала,
Джанкъылыч белинге чырмала,
Келирсе.
Джерни,
Нюр джаннган Джерни,
Джашил нюр джаннган Джерни
Тёппесинде
Ариулукъну белгисича,
Ариулукъну-Суймекликни белгисича,
Джашауну-Ариулукъну-Суймекликни белгисича,
Сюелирсе.
Кёл булгъай,
Адамлагъа, Аламлагъа кёл булгъай,
Белгили, белгисиз дунялагъа да кёл булгъай,
Сирелирсе.

Чачынг тёгюлор бу Джерни юсюне,
Джыламугъунг саркъар бу Джерни юсюне,
Адам джюрегине ушаш
Бу къыйынлы Джерни юсюне.

Сени хар чырмаудан сакълар ючюн,
Хар чырмаудан сакълар ючюн,
Сакълар ючюн,
Бу Джерни,
Адам джюрегине ушаш бу къыйынлы Джерни
Сакъларгъа кереклисин билеме.

Бу Джерни аны ючюн ийнакълайма,
Сени ючюн тансыкълайма, къучакълайма.

Бу Джерни хар не тюрлю палахдан, кыйынлыкдан
Арытыб, тазалаб бошасам,
Кёлюм рахат болуб, базаб айтыр эдим:
Сюеме сени, джудузкёзлю кёгюрчюнюм.

Ол тюлмю эди?

Джазны къанат тюбюнден тюшгенча
Джююлдеиди шорбат чыпчыкъ.
...Къышны бир къыяма кюнюнде,
Ауузунда да гырджын бурхусу бла,
Орамда бузлаб тургъан а ол тюлмю эди?

Уя этеди

Къулагына мычхы таууш келе,
Къанатлы терекде уя этеди.

Къанатлыла бла тиширыула

Чыпчыкъланы джарыкъ джююлдегенлери,
Къызланы къууанчлы кюлгенлери.
Кюз артында узая, ташая баргъан турнала,
Ахсыныб, аланы ызларындан къарагъан тиширыула.

Джазны
Тиширыула бла къанатлыладан алгъа сезген
Бир джан болмаз.
Къачны да...

Эки къарам

1

Уяда кёргенин этди дуняда,
Дуняда кёргенин этди уяда.
Кёб турмай уясы чачылыб тюшдю,
Дунясы да чачыла барады.

2

Уяда кёргенин этди дуняда -
Дунясы берекетли болду, юйюча.

Дуняда кёргенин этди уясында -
Уясы кенгирек, джарыгыракъ болду.

Къара суу

"Къурч санлада бегиген ол темир джан
Терк чыкъмайды быллай тулпар санладан..."
Умарны джаныча чыгъады къара суу
Айырылалмай тёнгегинден-къаядан,
Ёмюрлени айырылалмай къаядан.

Кеси да ёрге, кёкге кетген кёй,
Кёкледен, мийикледен келеди эниб,
Туугъан джерине джюреги эриб,-
Ёзенни ёлюмсюз джаны къара суу.

Пелиуан къаяны джарылгъан джюрегинден
Къанча урады къара суу, къара суу.
Джаралы къаяны деу ёшюнюнден
Къанны джууалмай саркъады къара суу.

Къара кыйынлыкъ къызартхан къаяны
Къызгъан санына себбди къара суу.
Элни кюл этген терсликни отун
Джукълаталмай къалыб джылайды къара суу.

Оюлгъан, къаралгъан юй тюб хуналагъа
Агъазча киреди, чыгъады къара суу.
Элни сюрген джауну ызындан
Татаркъанча барады къара суу.

Иш къутхарлыкъды бизни

Ата-бабаны кюйген сабанын
Туудугъу суу тартыб сугъарыр.
Ата-бабаны къутхаргъан иш
Мени да, сени да къутхарыр.

Иш къутхарлыкъды бизни
Тарлыкъдан, зарлыкъдан, терсликден да,
Джалгъан даудан, итликден да
Иш къутхарлыкъды бизни.

Къутхара келгенича халкъны
Таш башында, узакъ тюзледе да.
Табылынмай къалса да хакъы,
Ол къыйынлыкъгъа иш бла тѣзелгенди.

Тенгиз джюрекде чайкъалса,
Хайыр джокъ кемеден, къайыкъдан.
Иш къутхарлыкъды бизни
Джюрекни кемирген къайгыдан.

Иш чыгъарлыкъды бетин
Хар бирибизни, халкъбызны да.
Иш сакъларыкъды бизни
Атыбызны, хатыбызны да.

Ууакъ къайгыыланы букъусу
Юсюнге, кѣлюнге да чѣксе,
Мийик затланы кѣргюзтмей
Кюнюнгу мутхуз, аман этсе,

Ишге кѣмюлорге керекди
Бир таза суугъа кѣмюлгенча.
Ол заманда дуня кѣрюнюр
Толгъан Ай булутдан кѣрюннгенча.

"Алма биш, ауузума тюш"
Деучюле къысханлыкъгъа тиш,
Иш къутхарлыкъды бизни,
Адамны адам этген иш.

Унутуллукъдула дауур да, сѣз да,
Кесибиш да кетерикбиз атдан.
Къартлыкъ джашыбыз, сын ташыбыз да -
Этген ишибиз къаллыкъды артда.

Таза, мамыр кѣк бла - Тейрибиз бла
Биргеди дунягъа саламыбыз.
Джерибизни терибиз бла
Сугъарыб ѳсдюрген сабаныбыз

Баш урады джерге да, кѣкге да.
Ол берекетли ашыды тюзню.
Не къыйынлыкъдан, палахдан да
Халал иш къутхарлыкъды бизни.

Джюзюнчю кере чачсала да
Джулдуз тамгъалы уянгы,
Дагыда алай джашаргъа
Сен къутхарлыкъча дунияны,

Фыргъауунла баш болуб
Тюзлюкню атсала обагъа,
Терсейгенлени, джангылгъанланы
Сен къайтарлыкъча тобагъа.

Тюзлюкню джерге кѣмдюк деб
Кѣл кенгдирселе душманла,
"Тюзлюк, къайдаса энди деб",
Табалаб сорсала ала,

Адам джюрегиндеме деб
Сенден чыгъарча ауазы,
Кѣлюнге булут чабса да,
Джерни не тубан басса да,
Сен, келлик кюнча, аязы.

"Игилик кючлемеген джюрекни
Ибилис кючлейди", -деб
Къартла билмейми айталла
"Иймансыз джюрек - Ибилис".
Керти эркишини ийманы -
Адамгъа, джашаугъа ийнамы.
Джашауну ахыры болмазына,
Адам улу джашарына,
Ийнана, ийнандыра
Джашагъанладыла деуле.

Хызыр-Илияс

Меннге бир бек керекли кюн
Базыб тургъанларым капеклерин къызгъандыла.
Садакъа джыя келген бир факъыра уа
Меннге джангыз сомун узатды.

Сому неме джарарыкъ эди,
Алай а ол мени джаныма джарады.
Сомун он тюмен этиб къайтарырма.

Ол асыры халалдан джарлы болгъан болур.
Меннге уллу разылыкъ бла узатхан сомун
Джанына тиерге къоркъгъандан алдым.
...Ол Хызыр-Илияс болгъанын энди ангылайма.

Насихат назму

Сабан, мал, бичен къайгыда
Ётдюле джазларым, кюзлерим.
Дунияны ариулугъуна бир къара...
Къайда эдиле кёзлерим.

Къыш арбазда джыйырылгъан
Шорбат чыпчыкъгъа ушаб турдула
Илячин къанатлы сёзлерим.
Къызланы да энди эслейме
Гюлча ачылгъан кёзлерин.

Кюнбетге гяхиник ургъанды
Чирчик этедиле терекле.
Джаны болгъан бары къозгалгъанды
Тынгы къалмагъанды джюреске.

Керексиз ишлеуню ауурлугъу
Баш кёлтюртмей, кёргюзтмей тургъанды
Меннге джашауну ариулугъун.

Бу тар ёзенле джангыз бир кюнню
Кетмегенликге эсимден,
Тышындан келген хапар айтады
Меннге джерими юсюнден.

Тыш адам чакълы бир билмейме
Туугъан джуртуму, джерими,
Сора мен къалай басайым
Басылмаз джерде кёлюмю?

Джер этегинден келелле
Бизни джуртлада солургъа.
Биз а,
Ишден чыкъсакъ да ишлейбиз
Билмейбиз тохтай, соругъа.

Ачханы, байлыкъны ызындан
Узакъ джары атланабыз,
Ёлмезлик киби дуняда
Бош затлагъа алданабыз.

...Ишлей, солуй да билейик,
Джаза, окъуй да билейик.
Бу къара джерге кирликле
Ёлгюнчю дуняны кёрейик.

Таякъдан атламаз айтханды
Тюшюнюу, мыдах сёзлени:
Джашауну джарыкълыгына бир къара,
Шо къайда эдиле кёзлерим?

Дунияны ариулугъуна бир къара...
Алгъын къайда эдиле кёзлерим.
Энди не кёб къарасала да
Тоймазлыкъдыла кёзлерим.

Джыйгъан ырысхым къайтармаз
Джашлыкъны, саулукъну ызына.
Мен, кете баргъан айтама
Халкъымы джашына, къызына:

Ангысын-эсин ёсдюрген
Иш джаратханды адамы.
Алай а унукъдургъан иш
Ызына тумакъ этеди аны.

Менича этмей тырмашагъыз
Кёбюрек кёрюрге, билерге да,
Ким биледи тынчыракъ болур
Джашауну ангыларгъа, ёлюрге да.

Балыкъны хапары

Къобан чабакъланы арасына
Балыкъ балачыкъ къайдан да келди, къайдан да
чыкъды,

Огъесе бурун тенгизден къалыб кетиб,
Энди уянамы турады? Алай да болур,
Не ючюн десенг,
Ызына айланыб насыбы тутхунчу

Ол кыатыб, таш кыабха кириб сакъланганды.
 Не уа,
 Кыобанда балык джаратылыргыа нек болмайды?
 Бу таулагыа
 Чабакыладан да балыкыла бек джарашырыкыдыла.
 Балыкыла болсала
 Кыобан да тенгиз болур да кетер.
 Огыесе балыкыла джаратылыр ючюн
 Алгыа тенгиз джаратылыргыа керекди?

Ким биледи кыалай кереклисин,
 Ёзге кыобан чабакылары арасында, илгендире
 Балык балачык ёсе тебреди.
 "Хайт" деген балык болду,
 Акыыл-балык болду.
 Суугыа сыйынмай, бир кыабыргыасы,
 Бир сырты кёрюне тебреди.
 Сууда джанкылычлары кыурган, кыураган да
 Балык болганы белгили болду.
 Бирле анга джанкылыч анасы дедиле,
 Бирле уа сарыубекди деб тшысдыла.

Ол мазаллы санларын кыайры джашырлык эди?
 Кыарулулугы-кыаруусулугы да ачык болду.
 Ол кёзге кёрюнмей,
 Чабакылары бирича айланса,
 Балык болганы эсленмей да кыалыр эди.

Не келсин,
 Пелиуанлык сорулуб берилмейди.
 Джагыадан таш, агыач атханла,
 Тобдан атаргыа керекди дегенле да болдула.
 Алайсыз да суу, хауа джетмей
 Кыыйналган балык, ачуланыб,

Минги Тауну айрысына чынгаб,
 Дуниягы кёлкыалды кыараб,
 Адамчыкыла, чабакчыкыла,
 Кёб джашагыыз, бир "ох" дегиз дей,
 Джан берири келди.
 Дагыда эсине не келди эсе да,
 Тенгиз таба атды мыллыгын.

...Схуртуклары кыара бугыча,
 Кыарала бара эди балык.

Таш, агыач джетмей кыалганында да
 Ызындан сёз джете эди:
 "Балыгын /сууун/ кыойган балык,
 Джагыасын ойган балык.
 Кыобанны кыобарган балык.
 Джуртун ташлаган балык".
 Балык а бюгюн да айланады
 Тенгизледе, океанлада.
 Кыобанны сууун тенгизде излеб,
 Табыб, балсытыб ичеди,
 Таулу айранны ичгенча.
 ...Аллай а бир кюн кёлю булгыана,
 Ол кесин таула таба атар.

"Энтда бир балык башын
 Джагыагы атыб ёлдю", -деб, билдирирле.
 Алай бошалыр балыкны тауруху.

Аджир назму - эмилиик назму

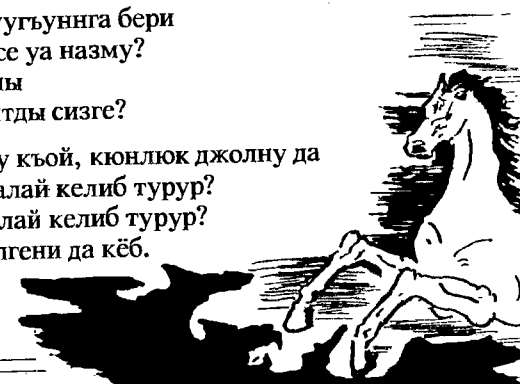
Чабар атча кишнейди назму
 Башын да 'созаракъ этиб,
 Тёрт тизгинин тёрт туякъ этиб
 Тёртгюлейди, джоргыалайды, секиреди.

Ол аякыларын кыалай алады, кыалай салады
 Кимни не иши барды анда.
 Джалы эшилибмиди, кыуйругы туюлюбмюдю
 Сизге не башхасы барды аны?

- Ол аягы бла джерни не кыазады?
 - Кетген заманлары тинтгенлигиди...
 - Ол кесине асыры бек базады...
 - Кыоркыма, джашау андан джигитлени да...

Кетген заманладан кыуугунга бери
 "Болушлукъ" деб чаба эсе уа назму?
 Тер кёмюк этген юсю аны
 Гюл ийис этерин ким айтды сизге?

Не да джыллык джолну кыой, кюнлюк джолну да
 Ол бир джюрюш бла кыалай келиб турур?
 Кеси да бир джолну кыалай келиб турур?
 Джол кёб, джолну юзюлгени да кёб.

Ненча джюрек бар эсе - анча джол,
 Джолну анча ёрю-эниши...
 Кесиби да кёб джолну ойгъанбыз... кьойгъанбыз,
 Суюлюб-суюмей да
 Кёб джерлеге тюшгенбиз, кёчгенбиз.
 Кесиби да тюрленгенбиз, аман тюрленгенбиз.
 Къууугъуннга келген да къыйналыб табар
 Ахлусун, элин.

Сора талагъы турургъа джетиб
 Бурундан атылыб келген аджир,
 Тебсей келмеслиги хакъды,
 Аякъларын да ариу, омакъ ала.

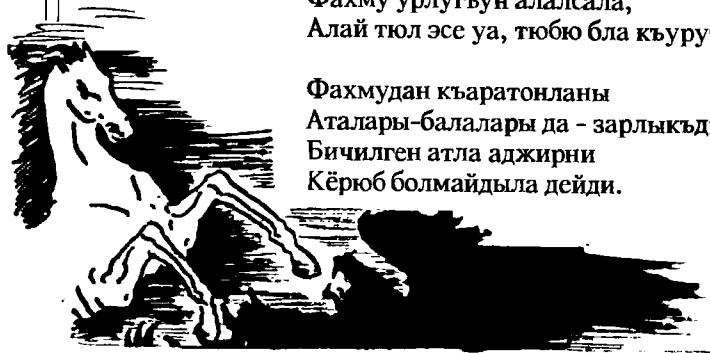
Ол эм къысха джолну, не да
 Кеси джол сала келирге боллукъду,
 Кърау уруб тюгюне-джалына,
 Туякълары да бузлагъан джерни эрите.

Келлик замандан къууанч хапар алыб
 "Суююмчю" деб келе эсе уа назму?
 Ол заманда аны джорюшю, чабыуу,
 Кишнеую да башха тюрлю боллукъду.

Кертиди, джегилиучю, минилиучю атла да бардыла.
 Хар бирини къуллугъу башха.
 Алай а мангылайында
 Поэзия къашхасы болгъан аджир
 Арба джолгъа сыйынныкъ, джарашырыкъ тюлдю,
 Джерни, джюгенни, ауузлукъну унарыкъ тюлдю.

Фахмусуз къауум аны ангылар орнуна
 Эмилике аркъан атаргъа кюрешеди,
 Ауузлукъ салыргъа умут этеди.
 Бек уллу муратлары уа - аны бичиб,
 Фахму урлугъун алалсала,
 Алай тюл эсе уа, тюбю бла къуруталсала...

Фахмудан къаратонланы
 Аталары-балалары да - зарлыкъды.
 Бичилген атла аджирни
 Кёрюб болмайдыла дейди.

Аджирни эки бюртюгю
 Эркинлик бла Поэзия болгъанын,
 Алада уа Джашауну урлугъу
 Къайнай-бише тургъанын
 Билмегенча этедиле джазыкъла...
 Бек да биледиле, итликлери озады ансы.

Аджир а барады. Аны барыууну
 Бир мардасы, чеги, джоругъу джокъду.
 Заман да,
 Аджирге тургъан байталча,
 Барады аны аллында.

Мен джаратхан къыз

Дунияда болмагъан къызны сыфатын
 Тюнюмде-тюшюмде да къурайма.
 Электричка тохтагъаны сайын
 Ол мен сакълагъан кирликча къарайма.

Мен сакълагъан кёрюнмейди, огъай...
 Тохта, мен аны тышындан сакълагъанлыкъгъа
 Ол къатымда олтуруб тура эсе уа...
 Не уа башха вагонда бара эсе уа? Огъесе,
 Ол чыгыб баргъан тиширыу ол болурму?

Тиширыу къудурети чомарт тёгюлген
 Къалай табдыла аны санлары...
 Ёзге мен тургъунчу эшикле джабыладыла...
 Олму эди, ол тюлмю эди, къайдам?

...Хар ариу къызны къарайма кёзюне.
 "Ол тюлдю". Къарамымы джанлатама.
 Бир адамны да тынгыламайма сёзюне...
 Мен дуняда болмагъан къызны джаратама.

Ол телефон бла сёлешир деб сакълайма,
 Джазар деб да умутлума къагъыт.
 Сабийчикча кесими алдайма:
 "Кириб келсе эди эшигими къагъыб"

Сакълай-сакълай тюнгюлеме сора...
 Ёмюрде чырт джан-джаныуар басмагъан

Топракъны табыб, илеб, къадардан тилеб,
Башлайма бек къыйын ишни.

Ёзге къалайындан башларгъа билмей,
Арсар болама.
Бутларын ишлеб тебрерге разыма.
Кёзле салыб къараргъа да термилеме.
Алай болса да,

Башын этиб тебрейме алгъа,
Сылайма, сыйпайма, сынаб къарайма:
Муратымдача болгъанына къууанама.
Бетине кёчеме. Кюнден толу
Эки кёз салама. Ишиме кёл салама.
Къыйылгъан эки къара къаш тартама.
Киши билмеген орайданы тартама.

Кёгюрчюн мурулдагъанча чыгъа сёзлерим,
Ба этеме аны кёзлерин.
Къашларын тилим бла джалайма,
Кёлюм толгъандан джырайма, джылайма.
Бир гитче суююмлю бурунчукъ ишлейме,
Бурнунгу ёрге тутсанг ёлтюрлюксе дейме.

Эки ай джаягъын, сакъал тюрюн,
Къулакъларын къолларым бла къурай,
Эринлерин эринлерим бла ишлейме.
Хы, излегенимча кёзю-къашы,
Башы... Тохта, чачы уа къайда?
Къаббаш тиширыудан эрши зат болурму?
Ма энди бир джукъгъа ушады.
Тил, тишле салыргъа унутханма.
Тилими ёлчелеб, аны тилин
Кесими тилимден къысхаракъ этеме.
Тишлерин а - деменгили, къысыкъ -
Чыммакъ пил сюекден салама.
Энди неси да орнуна келди деб
Къууана тебрегенлей,
Мыйы салмагъаным
"Шаркъ" деб эсима тюрдю.

Кёбле айтычулай, этиучюлей
Тиширыуну мыйысыз къойгъанма.

Бир башхагъа этсем
Алай къоярыкъ эсем да,
Кесиме джоралагъан тиширыууму
Чырайына кёре акъылы болургъа керекди.
Не этерик эдим
Башын чачыб джангыдан ишледим.

Тиширыууму башын кесиме къысыб,
Къулагъына да назмула айта,
Къалкъыб къалдым.
Уянганлай а,
Бийче къызыны бойнуча бир боюн ишледим,
Имбашла, къамишлеча къолла, билекле салдым.
Джанкъылычны имбашына атыб
Къой Джолда суугъа баргъанын
Кёзюме кёргюзтдюм да насыблы болдум.

Сора къолларым къалтырай,
Ай джарыгъында
Ёшюнлерин ёсдюрюб тебрерим,
Ай толгъан кече бошадым ол ишни.
Джюрегим эриб,
эмчеклерин кёзюу-кёзюу эмиб,
Къолларым бла сылаб,
Дуня зауугъун кёрдюм.

Андан сора,
Тал чыбыкълай бюголе турурча,
Белин ингичге этиб,
Базыкъ бутларына кёчдюм.
Толгъан айлача
Уюгъан айранча
Уюб тургъан тиширыу къудрет -
Аны къуйрукъ дуппушлары.

Аланы мен
Кёлде айны къалтыратханча
Къалтыратыб, титиретиб,
Дагъыда ызларына уюма къойдум.
Алай эте келиб,
Аякъ бармакъларына дери ишлеб чыкъдым.
Джюрегин, башха затларын да
Унутмай салдым.

Джыламугъум, терим барыб,
Ёлюб, къатыб,
Ма мен кесим джаратхан тиширыу
Джатады къып-къымжа болуб аллымда.

Эки къанат да битдирлик эдим
Учуб кетер деб къоркъама ансы.
Нюрден джаратырыкъ эдим,
Меннге турсунуруна экили болмасам.

Бычакъгъа къын бычакъны кеси бла этгенча,
Кесиме бичиб этгенме несин да:
Небиз да келишеди бир-бирине.

Джангыз джан салырым къалгъанды энди
Къадар мен джаратхан затха
Джашау-джан юфгюрмези хакъды.

Алай а билеме,
Тейриден да тилек этиб,
Кесим джаратхан тиширыуну
Танга дери къучакълаб чыкъсам,
Джанымы, джашаууму тюз джарымы
Анга кёчерикди. Айтханымча этдим.

Биринчи кюн таякъла бла
Ол орундан турду.
Ууакъ-ууакъ атлай барыб,
Кюзгюге къарады да:

"Бу алмасды менмеми", - деди.
- Огъай, сен мёлексе.
Ол ауазыма бери къарады да,
"Джийиргеншли, ауузунгу джаб", - деди.
Кёзлерим къарангы этдиле...

Юсюне не къаблады эсе да,
Къолуна не алды эсе да,
Эшиклени "занг" деб этгенин эшитдим.

Джашаууму джарымын,
Джарыкъ умутларымы барын,
Къадар къыйынымы джокъ этиб кетди.

Эшикле джабылдыла.
Эшигим джабылды.

Адам бла Терек

Адамла аман суутхандыла,
Эрши огъуна кёрюнедиле кёзюме.
Энди кимге да кёлюмю ачыб бармам,
Энди кимни да джууукъ къоймам кесиме.

Адамлыкъ, Къарнашлыкъ, Шохлукъ
Къанатларын джайгъандыла кеннге.
Сора къаяны эрнинде къазакъ нарат
Мыдах къараб къол нек булгъайды меннге?

Бир деб бир джагъы, болушлугъу болмай
Кеси кесине таяныб ёсген терек,
Джаным тёнгегимден айырылгъаны болса,
Сеннге къонуб солур, рахатлыкъ табар.

Мен бюгюн къаягъа илиниб баргъанда да
Джибни учун, джанымы къыйырын бегитгенме сеннге.
Чегетни ауур хауасын, сёзюн кёлтюралмай,
Абрек чыкъгъанча кёрюнесе кёзюме.

Къая эрнинде ёсген джангыз терек,
Тамырларынг джюрегимдедиле мени...
Адамла мени суутхан кирик,
Терекле суутхандыла сени.
Биз джерден танг ёрге айырылгъанбыз,
Къонакъ болургъа джетишгенбиз Тейриге.
Биз ёлсек да джангызлыкъдан ёллюкбюз,
Биз ёлсек да джангызлыкъда ёллюкбюз
Мен Адамгъа, сен Терекге термиле.

Арабда къарачайлыны ёкюнюю

Ата джуртсуз къалгъан эдик,
Энди ана тилсиз да къалабыз.
Джашаргъа сюе эсегиз,
Къабырларыгызгъа къарагыз.

Къарагъыз ёлген тиллеге,
Нек ёлгенлерин ангылагъыз.
Биз ол дуниядан сёлешебиз,
Сиз бизге иги тынгылагъыз.

Ёлюмге биринчи атлам -
Бир-бирин суймеу - къайырылыу.
Ёлюмге экинчи атлам
Туугъан джеринден айырылыу.
Ахыр атлам да ёлюмге -
Тойгъан джеринде къутуруу.
Къайдан чыкъгъанын, ким болгъанын,
Тилин-адетин унутуу.

...Ата джуртсуз къалгъан эдик,
Энди ана тилсиз да къалабыз
Джашаргъа сую эсегиз,
Сиз бизге иги къарагъыз:
Бизге ёлюм не ююн келди,
Андан оюм эте джашагъыз.

Джолланы излемлери

Къол булгъайды джол
Тереземден къараб:
"Тюл шойса да къарт,
Мени джанлы бол.
Мени джаным бол.

Бар мени аллымда
Баш ием кирик.
Атларма ызынгдан
Къучакъны керик.

Ёсерге излейме,
Алгъа силкинирге.
Бу гитче белгиде
Къойма ёлюрге.

Мен ёлсем сизге да,
Джайылыр ёлет.

Онг джокъ эсе Джерде
Мени кёкге ёрлет."

Къой Джол къол булгъайды
Мени джерге эндир..."
Джолланы букъулата
Тауусулады ёмюр.

Джуддузну сылагъанлыкъгъа
Адамны къолу,
Бююн да тубандады
Кесини джолу.

Адамлабызмы биз?

Адам акъылдан тебе эсе,
Джюреги да суймекликден тебе эсе...
Тохта,
Алкъын илинемек аджал тюбей эсе,
Адам инсан ажымлы ёле эсе,
Адам къаллай акъылдан тебеди,
Джюреги да не суймекликден тебеди?

Алкъын къазауат къайгъы бар эсе,
Уруш керек, сауут-саба чыгъарыла эсе,
Адамны-адам улуну джанына къоркъуу бар эсе,
Ол къоркъуу да адамдан эсе,
Адамлабызмы сора биз?

Дунияны рахатлыкъ кючлегинчи,
Адамлыкъ - солугъан хауабыз болгъанын билгинчи,
Къыйынлыкъны дуниядан тюб этгинчи
Адам атха тюлбюз тыйыншы.

Адамны кёлю

Мен - адетни, намысны билген халкъны улу
Суймекликни-кюймекликни тюлме къулу.
Алай а бир-бирде джюрегим улур:
Шо къаллай къызладан къалдым къуру.

Тюнюмде, тюшюмде да джашагъан,
Таллагъа, байталлагъа да ушагъан,

Мёлеклеге, кахмелеге да ушагъан
Шо кьаллай кьызладан кьалдым кьуру.

Кесини сезимлери бла джыртышхан, джагъалашхан,
Ала шын турмазча ючаякъ кишен салгъан,
Айланганладан акъыллыракъмыды, телирекмиди?
Кишиге хыянатлары, заранлары джокъ эсе,
Алагъа ат-бет атаргъа керекмиди?
Джюрекни кёкюрекде тюремедеча тутхан,
Хаман кеси кеси бла сермешиб тургъан
Мёлек тюлдю. Огъесе мёлекмиди?

Биреу ичинден айтханны
Биреу тышындан айтды.
Биреу таша этгенни
Биреу туру этди.
Биреу кёлюнде этгенни
Биреу кертиси бла этди.

Ол ариу кьызы
Ким кёзю бла, ким сёзю бла,
Ким кьолу бла -
Хар ким болумуна кёре сылады.

Кёрюб болмагъан адамын да
Ким кёзю бла, ким сёзю бла,
Ким кьолу бла -
Хар ким болумуна кёре ёлтюрдю.

Аллахны аллында
Ала бирча гюнахлыдыла.
Къучакъладым деген да, къучакълагъанчады.
Ёлтюрдюм деген да, ёлтюргенчады.

Кереклиси уа
Таза, мийик оюмлагъа къучакъ керирге.
Гюнахлы, учуз сагъышлагъа бычакъ кёлтюрюге.

Дунияны не тубан кючлеб турса да,
Чууакълай, тазалай турургъа керекди
Адамны кёлю.

Кир тенгиз, суу ахырзаманлай айланса да,
Джашил айрымканлай кьалыргъа керекди
Адамны кёлю.
Тюз адамгъа солуу-къарыу берген джер
Болургъа керекди адамны кёлю.

Алай эсе,
Тынгымы-къарыууу алгъан болмаса,
Мени кёлюм джангыз кесиме да
Тынгы-къарыу нек бермейди сора?

Халкъым, ана тилим, туугъан джерим

Болумсуз, къарыусуз кёрюндюм кесиме,
Акъылсыз, фахмусуз кёрюндюм.
Не башыма, не башхагъа хайырым джокъ
Барады кетиб ёмюрюм.

Туугъан джерими ташларын
Джудузлагъа тенг этди кёлюм.
Кюнбетде кьой джолну Кьой Джолча кёрдюм,
Алай а аны ючюннге
Дуния мени джуртума, элим
Мени кёзюм бла къарамазы хахъды.
Меннге, мингнге къанын-джанын да, тилин да бериб,
Халкъым
Ёсе, ёлюмсюз бола баргъан халкъды.

Меннге не ючюн берилгенди бу джан
Халкъ ючюн аны берлик тюл эсем?
Меннге не ючюн берилгенди бу джурт,
Джурт ючюн отха кирлик тюл эсем?
Меннге не ючюн берилгенди ана тил,
Аны сакъларыкъ, джакъларыкъ тюл эсем?
Адам болуб нек туугъанма сора
Адам ючюн джашарыкъ тюл эсем?
Не ючюн келгенме джашаугъа
Джашауну ёлюмден кьутхарлыкъ тюл эсем?

- Алай а аллай кючню ким берир меннге?
- Халкъым, ана тилим, туугъан джерим.

Болгъаныча

Джашау ол адамладан къуралады.
Хар кетген адам джашаудан кетеди,
Джашауну бир кесегин алыб кетеди.
Джашауун кимге болса да къюуб кеталгъан,
Джашаугъа эшик ачыб кеталгъан,
Джашауун джашаугъа къюуб кеталгъан
Ол а ёлюмню джолун кеседи.

Джырым

Джер этегинде джыр этгенимде
Джуртума тансыкъдан ёлюб,
Ол джыр къаяланы зынгырдата эди
Элге менден эсе алгъа келиб.

Мен танымагъан саубитген улан
Мен суйген къызгъа джырлай эди аны.
Мени джырым бла мен суйген къызгъа
Джюрегин ачханы аууур тийди.

Ол анга эрге чыкъды хапарны
Меннге джазгъы кюн къачхы аяз келтирди.
Юйге кетерге бир кюнюм къалгъан эди,
Мени душман огъу тюл, ол хапар ёлтюрдю.

Дуния аламаты

Бол дейме аллах аманаты -
Меннге сенсе дуния аламаты.
Кёлеккенг огъуна тюшсе юсюме
Эм насыблыгъа санай кесими

Джашайма. Бугъоула, бугъойла да тыймазла мени
Ариулукъгъа-мийикликге-суймекликге элтген,
Сеннге элтген ёр джолумда.
Мени юйюмде джашамасанг да
Сен джашарса мени назмумда.

Келинчик этиб сюерме сени
Джырымы джулдуз мюйюшюне.

Къууаннгандан чынгаб бёркюмю тагъарма
Кёкню ай мюйюшюне.

Кёкде Къой Джолну эки джаны бла
Орнатырма бусакъ тереклени.
Джюрегингде суймеклик хауанг бла
Тынгысыз эте джарлы мёлеклени

Сен джюрюрсе. Джазыу а сени
Джерге да атар, кёкге да чыгъарыр.
Къатылгъан а эталмаз, джаннган къадарда
Джюрегинги суймеклик чырагъы.

Бол дейме аллах аманаты,
Джангыз сенсе дуния аламаты.

Джумдурукъ болду

Таза джерде ёсген халал джюрегин
Къол аязында узатды къызгъа.
Ол а аны джолгъа атды да,
Мизтабан чурукълары бла чанчакълады.

"Ма былай алдагъан эдиле мени да,
Ма былай теблеген эдиле мени да", -
Деб теблей эди суйген джюрекни
Кёл кенгдире, насыбсыз тиширыу.

Сора тамам арыгъанында
Джюрексиниб джылай, титирей,
Къан джугъу чурукъларын да
Кери быргъаб, джалан аякъ кетди.

"Таш джолда аякъларынгдан бошайса", -деб
Къычырыгъы тамагъына тыгъылганлай,
Уядан биринчи кере учуб чыгъыб,
Къанатларын сындыргъан къуш балача, джюрек,

Окъ тешген джараларындан
Кёзлери дуниягъа кенг ачылыб,
Джол джанында ит тил чапракълагъ?
Къабланды да джумдурукъ болду.

Сорсагъыз да ахыр кюнюмде

Кёк чартлайды чууакъ кёлюмде -
Озгъан джангурну джамчы бла сюреме.
Эшитирсиз, сорсагъыз да ахыр кюнюмде:
Джюрек суйгенни табмайын ёлеме.

Кёк чартлайды чууакъ кёлюмде,
Джангур да болмагъанды джамчы бла сюрюрча.
Не излеб да сени табалмай къалдым,
Сени ючюн джашарча, ёлюрча.

Ненча кызны шо ненча кере
Кюн джарыгъына мийикге тутдум.
Ала да анча сайын сыбдырылыб
"Шоп" деб келиб балчыкыгъа тюшдюле.

Дагъыда сёзюмю этерге кюрешдиле,
Къуйрукъларын ары-бери булгъай. Огъай,
Аланы да бош гюнахларына кирмейим -
Ала да бирер насыбсыз, джарлы.

...Кёк чартлайды чууакъ кёлюмде,
Джауум да кёлге джауады, билеме.
Эшитирсиз, сорсагъыз да ахыр кюнюмде:
Джюрек суйгенни табмайын ёлеме.

Адам кыйынлыды

Бир къуджур сагъыш башымы кючледи да,
Джарыкълыгъым тубаннга кёмюлдю:
Адамны джашауу, иши-кюреши да
Бютюн магъанасыз, кёзбау кёрюндю.

Не тюрленсе да джашауда
Адам кыйынлылай къалады:
Не ёлюм келеди аны таба,
Не ол ёлюм таба барады.

Дуниягъа джаратылгъанлы бери
Алайды аны джазыуу.
Ёллюк джан болгъанын ангылагъандан
Минг къат ёседи джарсыуу.

сора уа

Ёзге Адамгъа келсе да ёлюм,
Сабийлери кёрюне кёзюне,
Джашау аны бла юзюлмезине
Ийнанады да басады кёлюн.

...Ай медет, энди аллай ийнаныу да
Кюнден-кюннге азая барады.
Адам тюл, адам улу саудан
Ёлюм бла бетлешиб турады.

Адам улу бары кырылыб
Джашау тохтаб къалырма джерде?
Джылтыргъан дуняя китабны бетлерича
Къачхы чапракъла учадыла джелде.

Джюз биринчи кере да...

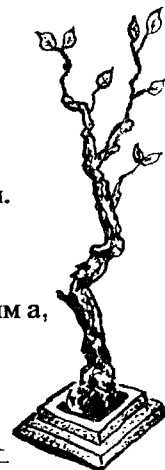
Къызла джюз кере алдагъан болурла...
Мен а джюз биринчи кере да,
Биринчи кереча барама ийнаныб,
Пушкинни майданына сеннге тюберге.

Сен да сёзюнге толу болмай къалсанг
Александр Сергеевичге берирме гюлени.
Меннге дери да кёбле этгендиле алай
Поэзия алдамайды кишини.

Насыбларына тюберге деб келедиле
Поэзияны майданына келгенле.
Ой нечик кёбдюле былайда
Къууаннганла, сакълагъанла, кюйгенле.

Беш минутну сакълаалмай кетгенле
Билемисиз, ма сизни кибик къызла
Суйгенлерин айла бла, джылла бла
Сакълай келгенлерин, сакълаб да тургъанларын.

Ай медет, заман тюрлене баргъанча,
Адам да тюрлене бара болур.
Джукъгъа дженгил ийнаныб къалыучу джюрегим а,
Адамгъа бурунча ийнанганлай турур.

...Поэзияны майданына келедиле
Джюреклерин суймеклик тарагъанла.
Суймеклик бла Поэзия - джашауну эки къанаты
Ол бютюн ачыкъ кёрюнеди былайда.

Эм насыблы адамма дуняда

Бусагъатда аллай музыка джокъду
Мени джаныма джарарча.
Аягъы кесилген музыка,
Тамагъы бууулгъан музыка,
Къанаты юзюлген музыка
Джаным кесиди.
Огъай,
Бусагъатда кёлум
Бир къанатлары куюб тютюнлей,
Бир къанатлары да сыныб суйреле
Айланган турналадан толуду.
Аланы кычырыкъларыды бу тизгинле.
Ансы мени бир хатам джокъду,
Мен эм насыблы адамма дуняда.

Джарыкъ. Музыка. Къан.

Джарыкъ да сол джанынгдан тиерге керекди.
Музыка да сол джанынгдан чыгъаргъа керекди -
Джюрек табадан.
Джюрек табадан
Уруб келген къанча...

Урушну бир кюню

Гакгы бишеди къумда.
Бычакъ кызады кында.
Кызыл чарс кёлтюрюледи
Джерге чачылгъан къандан.

- Сагъат ненчады? - Къайдам...
- Сора сагъатынг къайдад?
- Юзюлген билегимде
Къалгъан болвр... Ой-ой-ой,

Ары бошлагъыз мени
Ол тюшгюнчю джаулагъа,
Аны меннге бергенед
Суйген кызым саугъагъа.
Ары ийигиз мени...

Гюрюлдейдиле таула,
Къызарадыла ташла.
Не хорлам, не да ёлюм -
Сермешедиле джашла.

Урушда

Чырпыланы ичинде
Шоркъулдайды къара суу.
Айрандан толу гыбыт
Сенде джатад, къара суу.

Дюрюсюн аягъына чыгъыб,
Сени таба келед къарт.
Ол сенден абдез алыб
Ашыкъмай намаз этер.

Андан сора гыбытдан
Гоппаннга айран куюб,
Къатхан нартюх гырджын бла
Ол дамлы ауузланыр.

Кийиз бёркюне тюшген
Гырджын умурланы чёплей,
Иги джорала эте
Хыршысы таба атлар...

...Шо бусагъатда барыб,
Ол сууда бет-къол джуууб,
Сууукъ айрандан тогъуб,
Къартны чалкъысын алыб,
Бир чалкъы чалыр эди...

...Къууугъун! Кетди бёлек,
Уруш чарсха кёмюлдю.
Ол къартны джангыз джашы
Ол кюн урушда ёлдю.

Мени юсюмден кенгден сора
 Турма сен. Сенден сора
 Ким ангыларыкды мени?
 Ким? Тутулганды Кюн.
 Тутулганды Ай. Тул кьалганды джай.
 Тебренеди джер.
 Кюкюрейди кёк. Нек?

Бир кьанатын бушуу басыб,
 Бир кьанатын букъу басыб
 Джыгылады джыр.
 Тунчугады джыр. Келе кир.
 Джырны дуадакъ бойнун
 Джерден айыр да кьойнунга кыс.

Кёл бер -
 Бузджюрек да джырджюрек болур.
 Кел бери. Кел.
 Джукълайды эл.
 Джукълайды джел. Кел.
 Джер тебренеди джюреке,
 Кёк кюкюрейди джюреке.
 Бешик да кьуру.
 Эшик да кьуру. Кел.

Ким кьутхарсын дунияны...

Адамны кыйынлыгындан джылдан джылгъа,
 Бизни ёлюмден сакълаб тургъан,
 Кёкню озон кьаты джукъара барады
 Дейдиле алимле. Алай болса да,
 Ангыбыз-эсибиз-джюрегибиз джукъармаса,
 Анга да табылыр мадар,
 Неге да табылыр мадар... Табигъат,
 Кыйынлыкълардан кьутулур ючюн,
 Ёз джанына себеб излеб,
 Алай джаратхан болур адамны.
 "Башыма азабха джаратдым аны",-
 Дей эсе да ким биледи энди. Алай а,
 Бир терек, бир джашил терек

Юч адам солурча бир таза хауа
 Береди. Ол да белгилиди илмугъа.
 Андан хапарлары болмагъан эсе да,
 Бизде Джуртда Джангыз Терекге
 Юч ёзен да табынганлай тургъандыла.
 Суугъа, агъачха, кёкге, джерге да,
 Таб тюрлю-тюрлю джаныуарлагъа да
 Ата-бабаларынача къарагъандыла бурунгула.
 Энди уа?

Сууланы бокълаб, хауаны бузуб,
 Чегетлени кесиби, джаныуарланы кырыб,
 "Газ" деб, джерни джюрек отун алыб,
 Нефть деб, къара кьанын ичиб,
 Темир, магъадан деб, болгъанын къазыб,
 Табигъатха артыклыкъ этиб, тонаб
 Сора
 Кеслери кьошларына от салыб чабанча,
 Озгъан джангурну джамчы бла сюргенча,
 Чабадыла хахай-туай этиб.
 "Сакъла, кесме",- джангыртадыла Чокуна-афендини сёзюн.
 "Суула кьуруйдула, кьалмагъанды тёзюм".
 "Джер тебренеди, джарылады, джутады".
 "Джел кыяма болгъанны бутады"...
 Дагъыда быллагъа ушаш дуния бла бир сёз.
 Тюб болургъа башлагъан джаныуарланы, кьанатлыланы
 Кызыл китабха тюшюредиле сакъларгъа,
 Кеслери уа ахырзаман сауутун чыгарыб
 Аны бла кьоркъутадыла бир-бирин.
 Джерде уа тёгюледи кьан, термиледи джан...
 Кызыл китабха тыйыншлы ненча халкъ, ненча тил,
 Дуниядан да думп болгъан ненча халкъ, ненча тил...
 Джер, Адам улу саулай да
 Аллахны кызыл китабына тюшерча болгъандыла.
 Ёмюрлени узагъына тюрлю-тюрлю ауруула, эминала
 Тюшондюралмагъан эселе адам улуну,
 Не суу ахырзаман, не Хиросиманы кюл этген ахырзаман
 Тюшондюралмагъан эселе адам улуну
 Неди да аны тюшондюрлюк, бирикдирлик?!
 Джерге насыб кьуршоу болуб тургъан
 Хауаны тешиб, кёкге чыкыгъанды адам,

Чексиз кёкге эшик ачханды адам,
 Кёзге кёрюмеген атомну чачханды адам.
 Андан кетсе кьалмазча джугу
 Аллай мийикликге чыкьгьанды адам улу,
 Кеси кесин ёлтюрюб кьоярча
 Аллай кийикликге джетгенди адам улу.
 Бютеу джерге тюшгенди кьоркьуу:
 Кьалырма, кьалмазмы адам улу?
 Сакьланырмы джашау, сакьланырмы дуня?
 Кьайда кьайгы, сагыш да андан уллу.
 Джашау тюбелек джокь болуб кьалыр деб,
 Алгьын кишини да эсине келмегенди.
 Кеси кетсе да иши, юйю саулагьа кьала
 Джашауу магьанасыз кёрюмегенди.
 Энди уа дун-дунягьа ахырзаман келиб,
 Сени бла бошаллыкь эсе уа джашау,
 Сора не магьана ишингден, кюрешингден,
 Юйдеги кьурагьан да гюнахлы иш тюлмюдю?
 Аллай сагышла адамны унукьдуруб,
 Кьанатларын кьоймайдыла эркин кьагьаргьа.
 Ахырзаман кьайгыдан кьутулмай
 Мадар джокь толу насыблы болургьа.
 Адам - ёллюк джан - ёлюмсюзлюгюн
 Сабийлеринде, туудукьларында кёргенди.
 Ол ийнамы, ьшаныуу да кьуруй эсе энди
 Неге таяныб джашау этсин ол?
 Быллай ауур сагышланы, кьайгыыланы кьатында
 Ууакь кьайгыларыбыз, сагышларыбыз не?
 Дагьыда адам улу биригир орнуна
 Дау табаргьа кюрешеди бир-бирине.
 Хар бир адамны, бютеу адам улуну
 Тюшондюрлюк, бирикдирлик не зат болур?
 Не зат болур бу джарлы джерни
 Ахырзамандан кьорурукь, кьутхарлыкь?

Джашау

Не джарашьб эсе да метрону ичи
 Электричка тышына чыкьса
 Эркинирек солугьанча боласа,
 Кёзлеринг да джарыгыракь кёре.

Джер башындан джер тюбуне кьачырлыкь
 Кьыйынлыкьдан кьадар сакьласын бизни.
 Кюн джарыгына джетген зат болмаз
 Тиширууну ариулугьу болмаса.

...Джалан тобукьларына сумкачыгы да болушмай,
 Эркишилени тынгьсыз эте келген кьызчыкь,
 Кьара чалдыш чындайлада бутларынг
 Аугьа тюшген чабакьлагьа ушайла.

...Ёрге турду эркишилени кёз кьарамларын джырыб,-
 Ауну джыртыб кетди чабакь тенгизге.
 Ариулукьну толкьуну кючлю тартыб,
 Бир джигит да аны ызындан чыкьды.

...Афганистандан сокьур болуб кьайтхан тенгим а,
 Энди джуртун, анасыны бетин да кёрмез,
 Кюн джарыгьын, тиширу ариулугьун да кёрмез.
 "Огьай, сокьур ары баргьан сагьатда эдим,
 Кёзлерим ачылыб кьайтханма андан а..."

...Аны аллында джокьду, огьай, барды терслигим.
 Адамгьа джетген кьыйынлыкь ююн
 Барыбыз да керекбиз джууабха тартылыргьа.
 Сакьатланы аллында саула барыбыз да терсбиз...
 Электричка. Ариу тиширу. Сакьат тенгим.

Кьач бла Джаз

Ариулугьу онга тебреген
 Кьахме тишируча, кьач
 Келиб джазны кьатына олтурду да,
 Бойнундан кьаты кьучакьлады.

Аиы чапракь кёз джашларында,
 Кьалтырагьан имбашларында
 Алтынны джезин ачхан
 Чексиз мыдахлыкь, бушуу бар эди.

Джаз аны кёлюн джазаргьа
 Умут этгенинде уа,
 Ол, боялгьан башын кёлтюрюб,
 Сени джылауунгу этеме деди.

Джан бла тѣнгек

Санымь кыялмазсыз кѣбге.
Джанымь кыялмазсыз кѣбге.
Кѣбге

кѣлтюрюлюб

баргъанлай

Ташайырма кѣзден. Мен -
Тейри адамы.

Джаным санымь сау джыртыб
Кетер чексизликге. Олду насыб.
Тѣнгегими ауур топракъ басыб
Джерге терен кѣме баргъанда да,
Джюрегим кѣбге акъ кѣлекке атар. Ол -
Айталмай кыалгъан сѣзюм мени,
Ой айтылмай кыалгъан сѣзюм мени...

Кетерикме

Бир айдан былайдан кетерикме
Бошлукъгъа, шошлукъгъа, элиме.
Таулада "ох" деб мал кютерикме
Къан таула кѣзюме кѣрюне.

Аякъ тюбюмде джукъ атылад деб
Ишекли болмай джерни басарыкъма.
Джуртну сууундан тутуб, къаясындан
Салыныргъа да, тюзю, базарыкъма...

...Алкый а, этебиз эте къазауат.
Адамны тѣгюлген къаны ючюн,
Адамны термилген джаны ючюн
Къайсы файгъамбаргъа салайыкъ салауат?!

Кѣкден да, джерден да, таша да, туру да -
Къуру да къарайды, марайды ёлюм.
Саны сауну да джаны джаралыды
Ол къайда, къалай басалыр кѣлюн?

От быргыыланы джюреклеры бла
Джабханла, джабарыкъла да бар.
Джитилик, джигитлик да, ёхтемлик, ётгюрлюк да
Алгъынладача бардыла, бар.

Къайыкъ тенгизде батаргъа разыды
Юсюн басхандан эсе джагъада юзmez.
Алайды бурундан келгени: Адам
Кѣрююн кѣрмей кѣрюне кирmez.

Алай а, алай а, алай а
Кѣлге не асыу, не асыу андан?
Сылтау да, чурум да табыб
Адамны ёлтюреди адам.

Насыбым тутханлай турса уа
Бир айдан былайдан кетерикме.
Шошлукъда джангъдан туусам да,
Билеме азаб чегерикме
Бу джаханимни эсимден кетералмай,
Къан джугъу кѣлюмю тазалаялмай
Назмула бла джѣтел этерикме,
Къып-къызыл къан джугъу назмула бла
Ичими уруш букъудан ариулай.
Къанны боркъулдауу, джанны кычырыгъы
Джангыра туруучу ауруулай,
Бир тюнюмде, бир тюшюмде
Къыйнагъанлай турлукъсуз мени.
Мен ичлеринден келгенме
Ол кыйынлашыб ёлгенлени.

Мен аланы бетлериме,
Дертлериме мен аланы
Къазауат къайгыгъа къаршчы къобарлыкъ
Бу джер джюзюнде сауланы
Барын.

...Бир айдан а былайдан кетерикме
Бошлукъгъа, шошлукъгъа, элиме.
Акъ таулада джашау этерикме
Къан таула кѣзюме кѣрюне.

Дуня бла Ариулукъ

Аз да эсленмей къалалла
Акъ чакъгъан балий, эрик да.
"Ариу" деген сѣз да мутхуз кѣрюнеди
Сени къатынгда Аурика.

Мен сени кёрдюм абызыраб,
Ол кьутас чачынг тозураб.
Ой буршу болуб кийиминг,
Да бир бек онгуб сойюмюнг.

Ариу кьанатлы - Ариулукъ,
Ауур кьанатлы - ариулукъ,
Кёзбау дунягъа алданган
Сабий джюрекли ариулукъ.

Къара булутланы ичинде
Акъ булут эдинг сен меннге.
Кюйдюрдюнг да ушатдынг мени
Шыбыла ургъан эменнге.

Къууаныгъыз къара булутла
Акъ булут да сизге кьошулду -
Сиз баргъан джанына барады
Акъ марал кибик агъара.

Къара чачакълы акъ булут,
Кетиб барады Аурика...
Сагъышым асры ауурдан
Джюрегим огъуна ауруйду.

Ариулукъ кесин сакълаялмады...
Мен а нек сакълаялмадым аны?
Биз а нек сакълаялмадыкъ аны?
Анга тыйыншлы болмаз эдик ансы,
Билир эдик сакълай... Ариу-
лугъун кьутхаралмагъан дуняны
Къалай кьутхарыр ариулукъ?!

Джюрекни тенглигинден кьарасанг

Тиширыудан ариу не болур дуняда
Джюрекни кёзю бла кьарагъанда,
Аны ауазындан ариу макъам да къайда
Джюрегинг бла тынгылагъанда.

Тенгизни тенглигинден кьарагъанда
Джерде тауладан мийик зат болмаз.
Джюрекни тенглигинден кьарагъанда
Тиширыудан ариу джан болмаз.

Тауну мийиклигинден, тенгизни теренлигинден
Тюзю кенглигинден, кёкню чексизлигинден -
Джюрекни тенглигинден кьарасанг
Къайсы ёмюрде да тиширыу -
Мона Лиза, Лейла, Хорасан...

Огъай, тиширыудан ариу джан джокъ дуняда
Джюрекни тенглигинден кьарасанг.
Джайгъы танг аласындан уынганча кьанатлы уяда
Кёлюнге назмукъанат сезим уяныр.

Джюрекни тенглигинден кьарасам дунягъа
Тиширыуду мийиклик, ариулукъ, тазалыкъ.
Тау эригенча кёк ачылганында
Алай эрийди эр джюрек аны аллында.

Тиширыуну кьудрети джарытхан дуня
Джаннет болур, эшта, сени атынг.
Эр учунмазлыкъ, чыгълмазлыкъ ёр джокъ
Тиширыу болуб аны кьанаты.

Джырчы Исмайылны оюмларындан

Хаман кёкге таралыб, термилиб
Джаным тёнгекде инджилди да,
Бир дарман-себеп излеб окъудум
Къуранны, Тауратны, Инджилни да.

Джанымы тауушсуз улууундан
Джюз тюрлю болду, булгъанды кёлюм;
Кеси джаратхан дунягъа кьараб
Джылай тургъан Аллахны кёрдюм.

Оюм этдими?

Джайны арасында кьар джауду, чыммакъ акъ кьар
Кырдыкга, джап-джашил джашил кырдыкга.
Джангыз сагъатны ичине кьара кыйынлыкъ
Акъ кыйынлыкъ чал этди джайны башын.

Боран да алай сызгырыб кьобду:
Къарны кьарнаш болгъанына да кьарамай,
Джауну сюргенча тегерек сюрдю,
Уруб атды къаядан, джардан да.

Салыб келгенча ахырзаман кеси
Дуния чагылды, кыатышды, хахайдан толду.
Кюндюз - кече, джай да - кыыш болду.
Чарс кючледи джер бла кёкню арасын.

...Адам улу андан оюмму этди,
Акыыллымы болду? Хо бир да.
Ант этгенча кесинден бошаргъа
Ахырзаман сауутун уулаб кюрешед.

Билмейме кыачан

Билмейме кыачан кёрюме сени:
Къар да джауады джайгъа да кыарамай,
Гюл а чакыганды кюннге да кыарамай,
Кыачан болса да кёрюме сени.

Билмейме кыачан джетерме сеннге.
Суу чынгаса да тешиб кыаяны,
Аллах-адам да тыялла аны,
Билмейме кыачан джетер тенгизге.

Билмейме, айт, шо ненгден таныйым,
Кёбдю ариу дуня башында,
Кёб алданганма алтынды деб джез,
Алкын тюнгюлмей излейме дагыда.

Билмейме кыачан табарма сени,
Кыачан, кыалай? Эй, антсызды билген.
Быллай ишге гюнахды кюлген
Джан джартысын излейд кыйынлы.

Билмейме кыайры чабады джюрек -
Заман кыобаны бурган тирмен таш.
Акъ не кыара болуучанды унунг
Бир кюн джарылыб кыаллыкъ тирмен таш.

Билмейме кыачан тюберме сеннге
Къарды, сууукъду, джайда кибик тюл.
Барын истемей кыызара эсе гюл
Табмай, тюбемей кыалырма кыалай?

Эски джыл тауусула...

Узакъ, джууукъ да бир-бирин алгышлагъан
Бу байрым кече, байрам кече кесим джангыз кыалдым.
Кесим джангыз десем да кыатымда
Мурулдай эди кыанаты сыннан кёгюрчюн.

Кюреше эди сыннан кыанатын джыаргъа...
Аны Чернобыль огъесе афган джелими келтирди?
Байрамгъа кенг ачылган тереземден
"Адам насыблыды" деген джыр бла бирге тюшдю ол.

Олсагъат мен тереземи этиб,
Кыанаты сыннан кёгюрчюнню кыолума алдым.
Ол - кёгюрчюнню эди, адам джюрегими эди,
Заманны тюрсюнню эди, билмейин кыалдым.
Мен аны джюрегиме кысыдым,
Огъесе джюрегимими кысыдым кесиме?
Адам улуну джаны тенгегинден чыгыб,
Ызына киргенча кёрюндю кёзюме.

...Байрым кече, байрам кече бошалды.
Джангы Джыл башланды. Джангы джыл.

31.12.87 - 1.01.88

Кюн энтда бир кере алдаса...

Озган заманны ичине
Халкъ юренди Эзопну тилине.
Сыртындан тюшюб "алма биш,
Ауузума тюш" дерге да. Ма андады иш.

Энтда кыаллай бир керекди заман
Тюзлюкге йнаныр ючюн адам.
Джерине кёре адамы да дейле,
Джылына кёре джыланы да дейле.

Джылан ургъан джибден илгенгенча,
Сютден кюйген суугъа юфгюргенча,
Джюрек кыйынлыкны унутуб кыалмайд,
Джаз келгенине толу йнанамай.

Алай а чууакъ бола келиб,
Кюн энтда бир кере алдаса бизни,
Сора ахырзаманнга тенг эт да кьой,
Ийнамсыз кьалгъан джюреклерибизни!

Батыб баргъан кюн

Къар-буз эрисе ачылгъанча
Джерни джарылгъанлары,
Алай ачылдыла ышаргъанынга
Джюрек джараларым.

Къалмадыкъ
Бир-бирибизни кыйнар ючюн.
Сыннган кѣлюм энтда бир сынды
Тюз кыйнар ючюн.

Джашауну татлылыгъы бла кысхалыгъын
Кѣрдюм кѣзлерингде.
Сокъур кѣзден чыкыгъан джаш -
Бу сѣзлерим.

Ариулукудан къанмадым...
Инджитед бютюн
Кѣзлеринден къан тама
Батыб баргъан кюн...

Сѣз

Сокъур кѣзден чыкыгъан джашма мен.
Джуртуму бетин, акъ сакъалын джууб
Саркыгъанлай, таш болдум сууб.

Къалапеледен бюгюннге дери
Халкъымы халкълыгъын кѣрутургъа кюрешгенлени
Башларына тиерик ташма мен.

Тилек

Джашагъан, ѳлген да хакъды. Ёлсем -
Къадардан тилерим джангыз -
Ана тилимде халкъыма керек
Бир джангы сѣзге бурулсун джаным.

Джазгъы джабалакъ

Джазгъы джабалакъ энеди алай
Кѣкню сагъышы эннген кибики.
Гяхиник а эмеди аны
Бузоу анасын эмген кибики.

Кыйын кѣзюуде

Кѣлонг-саулугъунг иги сагъатда
"Бала кѣлю агъачда" деб айланаса.
Алай а кыйналгъан кѣзююунгде
Анадан, эгечден излейсе себеб.

Джан аурутуб айтылгъан бир сѣз
Дарманладан бегирек джарайды.
Къарыусузлугъун джашыргъан джигит да
"Джуртум" деб, ахсынады ичинден.

Халкъынга не кесинге ачы кѣзюуде
Халкъынг бла болмазгъа боламыд?
...Ёлюрге туугъан джерингде излейсе
Джанынг тынчыракъ чыгъарыкъча анда.

Биз таяныр ташла

Халкъынга джетген кыйынлыкъны-терсликни
Бюгюн да ачыкъ этерге болмай эсе,
Сора ол кыйынлыкъдан кѣутулмагъанбыз биз -
Ол экинчи кере ѳлтюреди бизни.

Алгъа айырмай тюзюбюзню-терсибизни
Бютеу халкъны тутмакъ этиб сюрдю.
Джуртсуз кѣюуб, джукъсуз кѣюуб бизни
Изледи джол азыгъы, джер джазыгъы этерге.

Энди уа тумакъ этиб, эсибизни алыб,
Башыбызны кѣюймай кѣлтюрюрге,
Манкъуртлаб, кеси кѣшубузгъа от салдырыб,
Джуртубузда изледи ѳлтюрюрге.

Атасын-анасын джюуб, джашына уа
"Сѣз кѣозгъаргъа этме умут,

Ол джангылыч эди. Болду, кетди -
Сен аланы ёмюрлюкге унут,

Сен тюненengi, бурунунгу унут", -
Дегенликге ол айтхан болмаз.
Атагъа тюшген ёлюр джараны
Ёмюрлюк табыча турлукъду джашы.

Алай а энди ол айтхан болмаз:
Тюзлюк базманы дженге тебрегенди.
Демократия. Перестройка. Гласность.
Биз таяныр ташладыла энди.

Ахырзаман а джууукъдан джууукъ

Шо бу джаугъан джангурмуду, къармыды?
Къоркъуулумуд, ууу-оту бармыды?
Аллах-Адам, боллукъмуду сорургъа:
Къайгыыладан, кюн чыгъармы солургъа?

Аллах, сен джаратдынъ эсе адамны
Былай къайгылы нек этдинг аны?
Адам, сен джараталдынъ эсе Аллахны,
Нечик къуруталмайса палахны.

Адамны джаратыргъа къудрети джетген Аллах,
Аллахны джаратырча мийикликге чыкъгъан Адам
Сиз бирсиз. Билеме, сезме мен аны:
Адамды Аллах. Аллахды Адам.

Адам - Аллах. Аллах - Адам. Алай эсе
Нек кюрешедиле да бир-бири бла ала,
Огъесе биле болмазламы ала
Бирликлерин, бир болгъанларын.

Аллах да бир - адам улу да бир,
Терекни тамыры бла тёппеси кибик.
Ёзге бир-бири бла демлешедиле ала...
Ахырзаман а джууукъдан джууукъ.
Аллах-Адам-Къадар-Табигъат - сиз бирсиз
Къууанчыгъыз-джарсыуугъуз - джазыуугъуз бирди.
Барыбыз да ангылайбыз аны.
Ахырзаман а джууукъдан джууукъ.

Кёк. Джер. Гяхиник.

Кёк чамланнганды. Кёкюрегинде
Элия сингирлери шыбыла таууш этиб,
Къууугъунгача баралла ары бла бери.
Кёк чамланнганды: бети къаралыб,
Кёзлери бютюн огъурсуз, къутсуз джылтыраб,
Тамагъын бошлаб кычырады.
Ёзенни эки джаны кюнбетледе, тик къабыргъалада
Кёндеден джолла, джаяу джолчукъла
Элияны кёлеккесича кёрюнедиле.
Кёк чамланнганды, асры ачыуланнгандан
Кеси бауурун талаб, джыртыб,
Къайнай тургъан от джюреги
Джилтин чача келиб, юсюбюзге тюшер,
Деб къоркъарынъ огъуна келеди.
Тынчны тебгени кыйын деб,
Ол акъ булутла иссилеучю кёкде,
Кюн рахат къараучю кёкде,
Аллай огъурсуз кюч болгъаны сейирди.
Ташла огъуна джерге кысылыб,
Къаяла огъуна терен ахсыныб,
Мугур болуб тургъан сагъатда,
Суула да башларын алыб,
Бетлери, джюрюшлери да тюрлениб,
Баш энгишге къачхан сагъатда,
Гяхиник сабий башчыгъын кёлтюрюб,
Кёзлерин дунягъа кенг ачыб,
Джашил къолчукъларын кёкге узатыб,
Анасыны этегинден тутханча,
Ышара турады. Ма олду сейирлик.
Кёк. Джер. Гяхиник.

Андан болур

Бир кюннге чыгыб къалмайды адамны джаны.
Къаллай бир кыйналгъанын, ачыгъанын аны
Айтыб чыгъаргъа къолдан да келмез.
Тартыла, созула, джукъара келиб
Алай юзюледди джан тамыр.

Тынч джашагъанланы джанлары кыйын,
Кыйын джашагъанланы джанлары тынч
Чыкъгъанлары андан болур.

Бир джерде
Ташны тешиб чыккыган къара суу
Арлакда бир бош джер джарылганын
Къуюлуб, джутулуб, думп болуб
Барганын кёрдюм да,
Ёллюк джанланы джылауларын этдим.

Джаз-Тиширыу

Джаз-Тиширыу келген сагъатда
Бузлаб турган темир джюрек да эрир.
Къуруган кёл да умутдан толуб,
Джыр-ийнар ауазлы сезим-гяхиник
Джерге, кёкге да чомарт тётюлор.
Къысыр, къара, къаратон таш да
Джаз ала бууаз болурга термилир,
Къыз тиширыу ана болурга термилир.

Джаз-Тиширыу келген сагъатда
Къыш чилле, джай чилле да артха туракълаб,
Буз, от ауузлу ассы кылычларын кынлагъа сугъуб,
Бирер асыл киши болуб симсирерле.

Джаз-Тиширыу келген сагъатда
Кёк суймекликден кыйынлашыр:
Бир мыдах болуб, бетине булут чабар,
Бир джюрексиниб, шыбыла таууш этер,
Бир умут этиб джанкылычланыр,
Бир къууаныб чууакъ, джылы болур.

Джаз-Тиширыу келген сагъатда
Джер да эриб, терлеб, бютеу кызгъалыб
Аны аягы джетген джерни барын
Джашил кырдык этер, гюл этер.

Кёк бла Джерни арасында - Джаз-тиширыу,
Къыш бла Джайны арасында - Джаз-Тиширыу,
Кече бла кюнню чегинде - Джаз-Тиширыу,
Ёлом бла джашауну белгисинде - Джаз-Тиширыу,
Алаша бла Мийикни ырджысы - Джаз-Тиширыу,

Кетген кюн бла келлик кюнню байлагъан - Джаз-Тиширыу,
Сабийни, къартны да къууандыргъан - Джаз-Тиширыу,
Джаханим бла джандетни айыргъан - Джаз-Тиширыу,
Эки дунияны ортасын айыргъан - Джаз-Тиширыу.
Тиширыу - джаз. Джаз - Тиширыу.

Джюрек, не зат джетмейди сеннге?

Къыш мени кёлюме ыхдырылган кибик,
Джюрегим турады кыйнай, боранлай.
Джазгы кюн а чууакъды, джылыды, рахатды -
"Уф" деген аяз не булут ышан джокъ.

Джюрек а бусагъат тобча атыллыкъды.
Адамла уа, андан хапарлары болмай,
"Бу ариу кюн кёк кюкюрегенине къара" деб,
Кёкге джити-джити къарарла.

- Джюрек, не зат джетмейди сеннге,
Быллай бир кыйнарча, кыйынлашырча?
Кюнчюгмюдю сени кыйнаган, огъесе
Къарыусузлугъунгмуду?

Бюрократны патауасы

"Тёз", -де. "Тёзген төш ашар", -де.
"Бюгюн джанын кутхарырга излеген
Тюненесин теблеб, тамбласы бла джашар", -де.

"Мен!-де. Менде - минг!-де. Мингде - мен!-де
Арыган эсенг ёлгенге мин!-де.
Башха оюмну дуккулла, минде.

Ийнанмайма. Ийнанама.

Барыбызга зинданла, къабханла къуруб,
Кёбюбюзню, маджалыбызны "джау" деб кырыб кетген
Аман кышны юсюнден
Бусагъатда да сагъынрыга, айтырга болмай эсе,
Джаз келгенди деб алданмагъыз, алдамагъыз да
Къыш кетмегенди, бетин тюрлендиргенди дегиз.

Биз - джаныбыз джазга сау чыкыгъанла,
 Кышхы чилледе кьалтырай чыныкыгъанла,
 Тыш джауланы кьолларындан ёлгенлеге
 Эскертмеле салыб, атларын кьалай джазгъан эсек,
 Ич джауланы кьолларындан джоюлгъан
 Шейитлерибизни да алай джаннетли этерге керекбиз.
 Алай тюл эсе уа джаз келмегенди алкьын.

Къан ауузлу аман кышны джаныуарлыгъы
 Джазда да толусу бла баямланмагъанлай кьалды.
 Джайда уа аты огъуна сагъынылмагъанлай турду.
 Энди кьачды ахыр умутубуз бизни.
 Мант башладан, чыгъанакъладан тазалаб,
 Джабагъысын арытыб, джазга буруб кьоялсакъ аны.

Ёзге

Кёк кюкюреб, джаумай эсе джангур,
 Кём-кёк кёгериб чыкъмай эсе кырдык,
 Джагъаларын оя бармай эсе суу,
 Джаз келди деб алдамагъыз мени.

Кёк кюкюреб джауа эсе да джангур,
 Кём-кёк кёгериб чыгъа эсе да кырдык,
 Джагъаларын басыб бара эсе да суу,
 Оюм, эс тура эселе кьурушуб,
 Джаз келгенине кьалай ийнанаим мен.

Джазгъы джабалакъ кьар джауа эсе,
 Джабалакъ сезим-назму туа эсе,
 Кетген кыйынлыкъ да кёзге туура эсе,
 Ибилисге "ура" дегенни аллах ура эсе,
 Эркинлик эркин джылай, джырлай тура эсе,
 Джаз келгенди. Ажымсызма мен.

Палестиначе поэтле

Халкына джетген кыйынлыкъны
 Джылауун, бушууун этерге,
 Поэтни джокъ эди эркинлиги:
 "Джыларгъа да джокъду эркинлик"

"Не уллу болса да кьоранчы,
 Джуртун табхан халкыны кьууанчы..."
 Джырларгъа кьоймай эдиле поэтни
 "Джырларгъа да джокъду эркинлик"

Болмагъанында кёлюндегин
 Бир башха тилде басмалады да,
 Терен ахсынды:
 "Ана тилге да джокъду эркинлик".

Джерни ариулугъун, байлыгъын кьызгъаныб
 Халкыны алайдан кёчюргенлеринде,
 Поэт кёкге кьарады:
 "Туугъан джерге да джокъду эркинлик".

Кьалапеледен бери джашаугъа кьарады да,
 Амалсыздан кёлюн басды:
 "Тюз адамгъа джашагъан кыйынды,
 Тюз сёзге джокъду эркинлик".

Сора кёкден, джерден эсе да,
 Тюзлюк аллахындан ауаз келди:
 "Сен мадар этсенг мен кьадар этерме.
 Кюреш".

Джашау

Ариуланы кёрюр ючюн да кьалмадыкъ,
 Сюймекликден ёлюр ючюн да кьалмадыкъ,
 Шо дагъыда бир тоймадыкъ, кьанмадыкъ,

Эки тизгинли бир назму

Ушайсыз да ушайсыз,
 Айтыргъа амалыбыз джокъду ансы.

Тозурагъан ариулукъ

Кёк сыныб, кьошун-кьошун болуб,
 Балчыкъ кёллеге тюшюб турады.

Кюч кьайдан табадыла

...Шайтанла бла джашаб,
 Бир-бирле кьайдан табадыла кюч,
 Аллах бла этерча ушакъ?!

Таш басхан кырдык

Къара джюеклиле да
Бу акъ дуняда джашайла.
Къара иннетлерин тым этиб
Бизни тынгыбызны ашайла.

Ёзге къара джюекде да
Акъ дуня джашай болур.
Не келсин, ол таш басхан
Кырдыкга ушай болур.

Сёлешейик къарачайча

Кёзлерибиз джарыр ючюн Кюнча, Айча,
Сёзлерибиз джарар ючюн кюнча, айча,
Сёлешейик къарачайча.

Элиблеца сыйлы эллерибизде,
Джаннетлеца ариу джерлерибизде
Къарачай тилни берекети турсун.

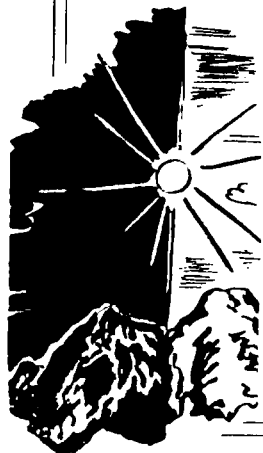
Башха джуртда башха халкъ бла
Джашаргъа тюссе, ол халкъны
Тилин-адетин да билirme.
Мени джуртумда, мени джеримде
Джашаб тургъанла, джашаргъа келгенле да
Разы болуб, суюлюб юренирле
Мени тилиме, адетиме
Иннетлери тюз эсе аланы.

Къарачай,
Халкълыгъынгы тас этмеген эсенг сен,
Къраллыгъынг бар эсе сени,
Франциягъа француз тил къуллукъ этгенча,
Ингилизге ингилиз тил къуллукъ этгенча,
Къарачай тил сеннге алай къуллукъ этер.

Элибле

1

Хар сёзню барды джаны,
Таб ёлюм деген сёзню да.

Мен ёллюгюмю сездим да
Тансыкъладым Алифни, Я-ны.

Хар харифни къучакъладым,
Хар элиб - бирер файгъамбар.
Элиб дуняны джаратхан
Дуняны джаратханнга тенг тюлмюд?

Элибле бла айтдым кёлюмю,
Джукъ джашырмадым аладан.
Кесим дунядан кетсем да,
Джаным къаллыкды алада.

Адамла сизге ушасакъ,
Барыбыз бирча фахмулу,
Барыбыз бирча керекли,
Бирча сыйлы да болурек.

Джюз тюрлю амал табарек
Насыб джашауну къуаргъа,
Элибле бирге къошулуб
Къурагъан кибик сёзлени

Биринчи, экинчи санамай
Элибле алай туралла.
Сёз къайсы элибден да башланыргъа
Боллугъун биледице ала.

Элибле, сыйлы элибле
Сюеген джерингден тебмезле.
Аланы сюеген кетсе да,
Ала чачылыб кетмезле.

Аланы сюеген Ибилис эсе,
Ала шайтан къуллугъун этерле.
Аланы сюеген Аллах эсе,
Ала файгъамбар къуллугъун этерле.

Джерни, кёкню да аулагъан
Гюнахсыз джанла - харифле.
Халкъымы, суюгеними да
Атларын къурагъан элибле.

Сиз кёкден тюшгенсиз деб,
Сизни асры бек суюгенден

Айтхандыла бурунгула.
Кёкге чыгъаргъан сизсиз деб,
Айтабыз биз да бюгюннгюле.

Хар элиб бирер файгъамбар,
Хар бир сёз - бирер Аллахды.
Тилге къатылгъан генезирге
Джетер къыйынлыкъ, палах да.

2

Элибле бары да термиле болурла
"Сюймеклик" сёзю къраргъа.
Элибле бары да термиле болурла
Сюймеклик сезимни къроругъа.

Сёзле бары да термиле болурла
"Джазыу" китабы къраргъа.
Сёзле бары да термиле болурла
Сюймекликни кёзден сакъларгъа,
Сюймекликни сёзден къроругъа,
Хар бир палахдан къроругъа.

3

Харифле, сизни бек джазыкъсынама,
Ким не суюсе аны кърарайды сизден.
Ненча адам ачыйды сёзден.
Адамла, сиз да харифле эсегиз,
Къадарны, къралны къролунда...

Огъай. Хариб адамла, хариф адамла да болурла,
Ёзге адамла харифле болгъан кюн,
Тутулур эди Кюн. Азат адам къалмаз эди.

Адамла харифле эселе, аллай харифледиле
Кеслери суюгенча къралгъан,
Кеслери суюгенча тизилген,
Сюймеселе айырылгъан.

Суюгенлерича джашагъан,
Кърал халиден хапарсыз,
Бий харифледиле адамла!

О бий бусакъ!

Кёлеккеси
Мыдахлыкъча къабланган,
Кеси кёкге
Умут кирик созулгъан

Бу сакъ бусакъ
Бусак-бусак болурун,
Билемиди
Балта аны томуруб?

Биле эсе уа,
Ол артыкъ да къыйынлы.
Бусакъ - джерни джан тамыры -
Къыйылды.

Мычхы тишли
Къоймайд анга къраруун,
Файгъамбаргъа ышаргъанча
Фыргъауун.

О бий бусакъ,
Балта къролу кърал сени
Къадарынга бийлик этед
Не ючюн?

Нек берилгенд
Анга аллай эркинлик?
Ким бергенди
Анга аллай эркинлик?

О бий бусакъ,
Сабий бусакъ, джаш бусакъ,
Ёле туруб да,
Аны ёлтюргенден баш бусакъ.

Джангыз джерге, джангыз кёкге
Баш ургъан,
О кёк бусакъ, Тейри бусакъ,
Кюн бусакъ.

Дунияны, джашауну ариулугъундан
Баргъанча кёрюнсе да сёз,-
Ол сени юсюнгденди,
Джаным, аны сез.

Джазгъы тылпыу айланыб джерге,
Кюнбетге гяхиник урса,
Сабийчик джукъусундан уяныб,
"Анния", дей, кёзчюклерин ууса,

Мен сени юсюнгден этеме сагъыш...
Джазгъы-джайгъы умут къобан
Дагъаларын - кышны, къачны - басыб,
Сени таба барады ашыгъыш.

- Ашыкъгъан суу тенгизге джетмез".
- Джетерге, джетмезге да болур.
Алай а тенгизге керек эсе суу,
Тенгиз да алгъа силкинир.

...Суу секиртмелеча тёгюледи чачын,
Кюн секиртмелеча къарайдыла кёзлеринг,
Назму секиртмелеча къайнайдыла сёзлерим...
Дунияны, джашауну юсюнден барады сёз.

Нек джаратылдым да сора дуниягъа?

Ёллюк джанма. Билеме ёллюгюмю.
Не тилек, не дуа этиб асырасала да,
Къуртладыла бийлерик ёллюгюмю,
Джийиргеншли къуртла кемирликдиле тёнгеими.

Алай гонахлымыды адамны саны,
Къуртлагъа къалырча ахыры аны?
Ёллюк болуб, чиририк болуб,
Къуртла-къамыжакъла кемирлик болуб,

Нек джаратылдым да сора дуниягъа,
Ахрат азабын нек сынадым да джашаб дунияда,
Нек къыйынлашдым ахырым алай бошаллыкъ болуб?!
Джандет зауугъун да нек татдым сора,
Андан алай терк айырыллыкъ болуб?!

Джаныма да тюлме разы
Тёнгеими къоюб, кёкте атланныкъ эсе ол,
"Мен къутулдум" деб, къанатланныкъ эсе ол,
Джаралы тенгин душманнга къоюб,
Башын къутхаргъан сатлыкъ тюлмюдю ол?

Кимден, неден болгъанма да баш,
Къуртха-къамыжакъгъа бола эсем аш.
Сагъыныб табигъатны джоругъун, буйругъун
Джазыу бир да булгъамасын къуйругъун.

Ёлсем дохтурла, алимле тинтсинле,
Тёнгеими ууакъ-ууакъ титсинле,
Джанымы да тыяла эселе, тыйсынла,
Миялагъа, таб чалдышха джыйсынла.

Кюрешсинле, не да этсинле, этсинле,
Ауруу-талау болмаз кибиб этсинле,
Къартлыкъ-ёлюм келмез кибиб этсинле,
Адам деген сейир къудурет, Тейри кюч
Джашаб, джашнаб турур кибиб этсинле.

Джюрегинг

Бурундан келген нечик тюздюле сёзле:
Джюрекни терезелеридиле кёзле.
Эки кюнча кёрюне эселе кёзлеринг
Чексиз кёкден чырт кем болмаз джюрегинг.

Джазыкъсындым

Сени ызынгдан
Макъа да юч кере чынгады.
Джазыкъсындым макъаны.
Джюрегими да джазыкъсындым.

Ёмюрюм разыма сеннге

Кюн джылытса, таш да сууумай,
Иги кесекни турад зауукъда.
Кюн юсюнден тайгъанлыкъгъа
Кюннге кёлкъалды бола болмаз ол.

Кюн кюн узуну джылытханы ючюн да,
 Шукур дей болур кече узуну таш.
 Бир кюн таш джюрегими Кюн болуб эриттенинг ючюн
 Ёмюрюм разыма, борчлума санга.

Джанкѳозла киби́к кѳалдыла

Тамбла ёллюгюмю сездирди кѳадар,
 Алай эсе бюгюн джашарыкѳма.
 Кюнню кѳэюн кѳрлюкдю кѳэюм,
 Тенглерим бла да бираз джаншарыкѳма.

...Не ачы кѳызылды кюнню кѳэю,
 Кѳаматады, джылыуу а - джокѳ.
 Кѳачхы чапракѳча юзюлед сѳэюм,
 Кете баргѳаннѳа керекмиди джукѳ?

...Джылы кѳачхы кюнлени биринде
 Чапракѳ терегин кѳыйылашмай кѳояр.
 Алай кетиуде, кете билиуде
 Кишили́к, акѳылманлыкѳ да бар.

...Эки кѳачхы чапракѳ учуб келиб
 Эки кѳэюмю джумдула.
 Назмуларым а джюрегимде
 Джанкѳозла киби́к кѳалдыла.

Эки тю́рлю кѳарам

1. Ангары́луу

Эслейбиз кече учхан джуддузну.
 Кюндюз учхан джуддузла уа,
 Сансыз-санаусуз эселе да ала
 Кюеди́ле кѳрюнмей кѳэге.

Джуддузну дараджасына джетмеген джанла уа?
 Кѳк тахтада, кѳз туурада турмагѳанла уа?
 Кюндюз, кече кюе эселе да,
 Кюн узуну, кече узуну кюе эселе да,
 Ким эслейди, ким эслейди аланы?
 Ким джарсыйды аланы кѳадарларына?
 Аланы кѳадарларына ким этед сагѳыш?

Кѳара, кѳызыл, акѳ эсе да, бир джуддузну-адамны
 Юсюнден айтылгѳан-джазылгѳан чакѳлы бир,
 Кѳѳюрюлюб-тюшюрюлюб, кѳырылыб кетген,
 Не думп болургѳа джетген
 Халкѳланы-тиллени юслеринден
 Айтылмагѳаны, кѳайгѳы этилмегени кѳуджурду.

Хар адамны, хар халкѳны джокѳлай, джакѳлай,
 Ала джашар ючюн джашагѳан, ёлген -
 Джазгыз олду эсе-тарихде кѳалыргѳа тыйыншлы.
 Джангыз олду Адам.

2. Базы́нуу

Сен кѳоркѳмайса халкѳынга, тилинге -
 Сени халкѳынг болады миллиард.
 Кѳыяма кюннге дери джерни юсюнде
 Халкѳым джашар деб, базымакѳлыгѳынг бард.

Башха халкѳ джутар деб кѳоркѳмайса халкѳынга,
 Дининг, адетинг да турады.
 Сени тилинге-дингинге кѳечерге излегеннге да,
 Сюйюб эскертесе кесинги сакѳла деб.

Сен уллу халкѳса, бек уллу халкѳ.
 Кюч не хыйла бла гитче халкѳланы
 Тиллерин, динлерин, адетлерин, тарихлерин
 Унутдуруб, кесинге кѳошарыкѳ тюлсе.

Сен алайсыз да, аласыз да кѳбсе, пелиуанса,
 Алла́й учуз, гюнахлы ишледен керисе.
 Ала кѳраллыкѳларын, халкѳлыкѳларын тас этмезча,
 Болушуб, кѳайгѳырыб тургѳан Тейрисе.

Хар халкѳны джуртунда кѳрал тили -
 Ана тилиди деб бегитесе.
 Халкѳла, тилле - бары да бирча сыйлы, уллу.
 Автоном тийреге огуна барса келечинг, адамынг,
 Башха кѳралгѳа баргѳанча барады,
 Аны тилине, адетине бойсунуб.
 Ол айырылыб кѳрал болама десе да эркинди.

Аны ючюн айтады сеннге адам улу
 Уллу халкѳ, пелиуан халкѳ, акѳылман халкѳ деб.

Сен кьоркьмайса халкынгга-тилинге.
 Сени къатынгга мен да кьоркьмайма халкыма-тилиме.
 Санлары минг, миллиард болгъан халкыла да -
 Гитче, уллу да джашарыктыбыз. Андан уллу
 Насыб къайда, умут къайда. Тюн къайда, тюш къайда...
 Ой-орайда!
 Тюш файгъамбар тюшлеринги хайыргъа джораласын!

Инкыйлабчы джаным, кыйынлашма (поэмадан юзюк)

Буюрулду бу дунягъа келирге,
 Кёз алдагъан ариулукъну кёрюрге,
 Аны ючюн отха, суугъа кирирге,
 Аны ючюн джашаргъа эм ёлюрге,
 Аны бла джашаргъа не ёлюрге.

Бу дунягъа мен къучагъымы кердим:
 Нартюх бачханы баш къусханын кёрдюм,
 Сабий гинджисине джаурукъ къысханын кёрдюм.
 Бу дунягъа асыры тансыкъдан ёлдюм,
 Бу дуняны асыры сыйгенден ёлдюм.

Ибилисни кёз къысханын да сездим,
 Джангылталмай, тиш къысханындан бездим.
 Ибилис, файгъамбар да адам джюрегинде
 Болгъанларын энди ажымсыз билдим.

Европагъа тюл, кёкге, джети къат кёкге
 Мен терезе, Тейри эшиги ачдым.
 Европагъа тюл, джети къат джерге,
 Джюрекге, атомгъа джол табдым, ачдым.

Бу дунягъа хакъ кёлюм бла берилдим,
 Аны ючюн кёб кыйналдым, термилдим.
 Мухамматча ташла бла туююдюм,
 Хыйса кирик зор-джол бла керилдим.

Аны ючюн кълмады дунядан кёлюм,
 Артыкъ халал болдум, къучакъ кердим.
 Артда мени тёнгегими керликле ючюн,
 Саулугъумда ёз джанымы харам этдим, кердим.

Бу дунягъа джыйырманчы ёмюрде келдим.
 Джыйырманчы ёмюрню иймансыз файгъамбарын
 Владимир Ильич Ульянов-Ленинни кёрдюм.
 Ай медет, аны осиятын толтурмай,
 Сталинни - кызыл Фукну - оноуда кёйдула.
 Фыргъауунну-Таджалны башчы этиб кёйдула.

Адамланы, халкъланы кырыб,
 Социализмни аты бла социализмден бошаргъа
 Тебреген эди, алай ёлюб кетмесе ол.
 Бюгюн да, анча джыл кетгенден сора да,
 Тазаланыб бошайламайбыз культну ууундан.

Бу дунягъа джыйырманчы ёмюрде келдим.
 Сталинни, Гитлерни да кёрдюм.
 Гитлер - ол империализмни ити, бети,
 Ол джаратылмазгъа амал джокъ деб окъудукъ,
 Ангылашынмагъан кызыл Фукду, кызыл Фук,
 Социализмде нек орун табды кызыл Фук?

Табды эсе уа - эркинликни ёлтюрдю.
 "Кърал" деген - "кър", "кърал", "кърулуш" деу эсе да,
 Ол аны "кър", деген магъанагъа келтирди.

Кърал кыра "кра" этди бизлени,
 Кърау урду инкыйлабчы сёзлени.
 Ленин, Ленин кимге кёйдунг сен бизни,
 Биз сынадыкъ Соловканы, Сибирни.

Таджал, аджал маджалладан бошады,
 Тюзге, игиге маджаланы бошлады.
 Бизни бай этген эди ленинчи нэп,
 Аны ючюн айтхан эдик джашасын совет власт деб.

Энди таджал совет властны аты бла,
 Байындын деб, джарлыны ийнеги бла аты бла
 Кьоркьутады, колхозгъа тартады,
 Болмаса туттады, кьурутады.

Колхоз деди, - джерибизни сыйырды,
 Колхоз деди, - малыбызны сыйырды,
 Джарлы, бай деб, болгъанны къайырды,
 Къул, бий деб, халкыны эки айырды.

Халкыны бѣддю, юсдюрдю бир-бирине,
Къатылды халкыны джерине, тилине, динине.
Аллахны къой, меннге табын деди таджал,
Алай болмагъанны сакълайды тарбууун, аджал.

Алай бла тинни, динни бууду,
Алай бла социалист сарыубек тууду.
Сарыубек а социалист, капиталист болса да бир -
Аны тамагъындан ол чайнамай джутарча кир.

Къайырылсанг а - "халкыны джауу" дедиле тутдула,
"джутдула",
Кесинг бла къалмай юдегинги, джууугъунгу-тенгинги да
къурутдула

...Бу дуниягъа джыйырманчы ёмюрде келдим
Тюз сѣз ючюн ёлтюрлюклерин билдим.
Ёзге тюзюн айтыу борчум эди да, къутулдум.
Аны ючюн къыйын джашадым, тутулдум.

Ёзге мени сѣзюмю кючю бла -
Джанауалгъа джетгинчи, киргинчи обагъа
Бар эселе тюшюннгенле, къайытханла тобагъа,
Сора тюзлюк хорлады. Сокъураныу джокъ джукъкъа.
Инкъыйлабчы джаным, сен, къыйынлашма, шош джукъла.

Санла

1. Бир. Биреулен. Джангыз джан.
Сюеледи бурну салыныб.
2. Экини да сиймейме мен -
Баштѣбенди асры,
Джалкъасын да асры къайырад.
3. Юч да алгъа къарагъан сан тюлдю,
Къыйыкъ кишиге ушайды.
4. Тѣрт да кеси кесине дагъан
Болургъа кюрешиб турады.
5. Беш да санланы арасыма, ортасыма,
Ёзге баш багъама деб, кесин багъалатад.
6. Алты да, гурийча кесин кѣбдюрюб,
Мени аягъым 9-ну башына тенгди дейди.

7. Джети - санланы бийи,
Джетиден къуралгъанды хар зат.
8. Эки тамчы бир-бирине чабышдыла,
Эки джюрек, эки дуния, эки тогъай, эки джюзюк,
Сегиз (8) болуб, бир-бирине чалышдыла.
9. Мен 6-ны аягъы зат да тюлме, - дейди тогъуз,
Акъылым кѣбден къазанбашма мен.
10. Бир, джангызлыкъдан къаура болгъан бир (1),
Кесине бир тѣгерек нѣгер табыб,
Энди атым онду (10) деб, гѣджебсинед.

Алан бла оюнчакълары

Алан деген уланны
Игид джашауу, халы.
Кѣбдю рысхысы, малы,
Къайгъысы да аз тюлдю.

Майна аты кишнейди,
Хазыр болуб чабаргъа.
Чарсха угулгъанланы
Барын джетиб озаргъа.

Узункъулакъ эшеги
Созуб-созуб окъуйду,
Тауда, тарда джюрюрге
Къадыр кибик гыртчыды.

Къадыр таджал болса да
Къылыгъы бет джояды.
Аджирча кишней келиб,
Эшекча окъуб къояды.

Ёзге Аланны къадыры
Тау джолланы къыдырыр,
Ауур джюкню элтсе да,
Къабхан, чочугъан этмез.

Эшеги да къала ишлеб
Къуйругъу бла оймаз.
Джангыз, тоюб турса да,
Окъугъанын а къоймаз.

"Эшек билген арба джол", -
Деб бош кюлелле анга.
Кеси харам болса да,
Къыйыны уа халалды.

Отун, бичен келтирир,
Джашны, къартны кѣлтюрюр.
Тауда эшекге эскертме
Салынса да боллукъ эд.

Къадырны, атны, эшекни
Сыртына атыб кетерча,
Аланны пили да бард
Дуния сейир этерча.

Ол бурну бла кѣлтюрюб
Базыкъ томураулань,
Чегетден алыб келед,
Алан мекам ишлерча.

Пили, аты, къадыры,
Эшеги да Аланны
Бир масхабда джюрюйле,
Айтханын этиб аны.

Ненча кийик, джаныуар
Турадыла Аланда.
Ала кютю болгъанла,
Илешгенле адамгъа.

Къаблан, аслан, аю да,
Джылан, тау къуш, тюлкю да,
Ит, сюлеусюн, бѣрю да
Къайырылмай бири да,

Шохайлача джашайла,
Халал ишлеб, ашайла.
Бир бирикген къралгъа,
Джамагъатха ушайла.

Дженгиллик этген болса,
Хар ким аны уялтад.
Эртден бла барын да
Гугурукгу уятад.

Алан аскерчи кибик,
Эрлей къаблаб кийимин,
Джугъутурун, кийигин,
Ийнеклерин, къойларын
Барын тышына иед.
Ингирге дери отлаб,
Ала тойсала сюед.

Къалгъанланы да бошлайд,
Ала да джюрюсюнле.
Туугъан сыйлы джерлерин
Джюрюсюнле, кѣрсюнле.

Кѣз байлана барысы
Келликдиле къайытыб.
Тебрерикдиле сора
Сейир хапарла айтыб.

Алан барын тансыкълар,
Барына аурур джаны.
Бѣрюге къойну сорур,
Кишдикге уа - чычханны,

Тюлкюге гугурукну,
Бал четенни аюге.
Игид, бары сау-эсен
Джыйылгъандыла юйге.

Ма ол халда бир-бирин
Хар ингирде джокъларла.
"Ингирги таурухха" къараб,
Сора татлы джукъларла.

Адамны къадары

Къыйынды дуниядан айырылгъан,
Туугъан джерден айырылгъан къыйынды.
Айырылыуну джылауун
Сууча этген не болур джерде?

Ол туугъанлай кетиб тебрейди...
Ташла, терекле да къаладыла,
Джагъала да къаладыла,
Ол а кетеди, кетеди, кетеди...

Суу, сен булут болуб кьайытсанг да,
 Кьайыгырса бир кюн туугъан тауунга.
 Меннге уа аллай насыб да джокъ,
 Мен кетсем кьайтмам ёмюрде.
 Ауанам огъуна кёрюнмез.

...Кете баргъан да,
 Кете баргъан суудан ичиб кьанаргъа излейди,-
 Ма трагедия.

Аджалгъа уа - ажал джокъ,
 Болджалгъа да болджал джокъ.
 Аджалны болджалы - болджалны аджалы...
 Къадары адамны.

Назму

Назму. Насыб, Адам, Заман, Мадар, Умут
 Деген сёзлени ал харифлериди НАЗМУ.

Назму - джан.

Назму, джан.

Назмуджан. Джанназму.

Назму деген сёзде барды наз.

Наз деген сёзде уа - джашиллик, джаз.

Назму - джаз.

Назму джаз. Джаз назму.

Назмуджаз. Джазназму.

Назму аз - джаз - аз - Джаназы.

Атылтыргъа боллукъмуду Кюнню Айны?

Къарчаны келилерин оюб,

Ишленген джол

Къайры элтир Къарачайны?!

Аламгъа джол салама деб,

Атылтыргъа боллукъмуду Кюнню, Айны?

Кёрчю атылтыб Кюнню, Айны -

Сора кёрюрсе кюл болмаса

Кюнюнг. айынг,

Сора кёрюрсе кёр болмаса
 Къышынг, джайынг.

Къарачайны кьайры элтир
 Къарчаны келилерин оюб
 Джол ишлеген?

Джуртуна, халкъына сансызны,
 Ата-бабаладан хапарсызны,
 Тил-тарих дей билмегенни,
 Билирге да излемегенни
 Ким, не деб ийген болур
 Джол ишлеге?

Телибизден тилибизни,
 Джерибизни, эсибизни
 Сакълар ючюн не зат этдик
 Не сен, не мен?
 Къарачайны къадау ташын
 Атылтдыла деб хапар келсе,
 Энди анга да сейирсинмем.

Джашар ючюн, джашнар ючюн...

Колорад къамжакъла гардошну басханча,
 Басадыла ууакъ кьайгыла джюрекни.
 Колорад къамжакъла гардошну ашагъанча
 Ашайдыла ууакъ кьайгыла джюрекни.

Баш къусхан муратынгы сезиб
 Эм алгъа къадаладыла анга.
 Джюрек
 Кечени къара чыкларын юзюб,
 Сезим къолларын узатады тангнга.

Къайгыла уа, айхай этегингден тюл,
 Джюрегингден турадыла къадалыб.
 Бир-бирине хапар бериб, къаралыб,
 Келедиле басыннгандан басына.

Къутуллуб кетерге тебрегенди деб,
 Къычырадыла миз тамакъларын бошлаб.
 ...Джюрек бютюн гыртчы болургъа керекди,
 Сукъланырча ташла огъуна анга.

Ёзге джюрек ташха ушаса да,
Нарат ёсген ташха ушаса керек.
Таш бла Терек - джуртубузну-халктыбызны белгиси,
Ата-бабадан юрене джашаргъа керек
Таш башында джашау этерге да,
Къайгыны башына таш болуб тиерге да...

Умут терекге, джашил дунягъа аш бола билиу,
Къыйынлыкъгъа, терсликге таш бола билиу -
Ма джюрекге эм керекли зат
Тюнене да, бююн да - къачан да.

Джашар ючюн, джашнар ючюн
Бизге керек:
Къарачайны Къадау Ташы
Эмда
Джуртда Джангыз Терек.

Джюрек -
Таш бла Терек.

Бу халгъа къалай джетдик биз?

Ана тилин билген да махдаугъа тергелген
Къаллай бедишлик заманга джетдик.
Мисирде, Кърымда да джуртуна термилген
Къарчаны джазыкъсынама мен.

Юч джыйырма атлы болгъанларында
Халкъ болдукъ, джаугъа джаулукъ этерча болдукъ,
Деб къууанган къарачайлыла
Ой, нечик джазыкъсынама сизни.

Къарачайны джигити Татаркъан,
Хасауканы джигити Умар,
Совет Союзну джигити Харун -
Багъатыр улула, батыр уланла -
Барыгызгъа ауруйду джаным.

Барыгызгъа ауруйду джаным
Тукъум атала, тукъум башчыла.
Халкъ, тил ючюн къазауат этгенле,
Гилек этгенле, салауат этгенле.

Ана тил керекди, керек тюлдю деб,
Къызарышыб даулашхан туудукълада,
Ана тилни билеме не билмейме деб,
Башларына сый тартхан туудукълада

Сизни къаныгыздан джукъ бармыды экен?
Сизни къаныгыздан джукъ бармыды экен?
Сизни къаныгыздан джукъ бармыды экен?
Бар эсе, бу халгъа къалай джетдик биз?!

Сени джаратама мен Фатимагъа

Ана тилими сыфатыча,
Ата джуртуму къууатыча,
Туугъан джерими берекетича,
Халкъымы намысы, бетича,
Ариулугъу, ёлюмсюзлюгюча -

Джайгъы кюнлени биринде
Меннге кёрюндю поэзия
Кямары бла белинде.

Къадер кечени джарыгъыча,
Нюр джарыгъыча терезеден,
Кёзлериме кёзлеринден,
Сёзлериме сёзлеринден
Бир тейри джарыкъ тёгюлдю.

Къайгылы, къыйынлы дуняда
Чыгъанакъла ичинде гюл кибик,
Поэзия меннге кёрюндю,-
Джылыуу, джарыгъы Кюн кибик.

Мен сени кёрдюм поэзия,
Кёргенлей билдим хорларынгы.
Ийнек да саугъан, дырын да джыйгъан,
Къалам да тутхан къолларынгы
Кёкюрегиме къысарым келди.

Джулдузгъа, алмагъа да узалгъан,
Бери узатчы къолларынгы.
Джулдузгъа алмагъа да ушагъан
Джюрегим къурманды алагъа.

Аламгъа сыйынмагъан джюрегим
Эки ууучунга сыйыныр.
Поэзия, мен ант этеме,
Тюшкормем сыйынгы, сыйымы

Айтыб кѣлде болмагъанны,
Айтыб элде болмагъанны,
Кѣкде, джерде болмагъанны
Сени аллында ассы болмам.

Джалгъан сѣзню джардан атама,
Керти поэзияны джаратама.
Бурун бла бююнню байлаб,
Эски кямарны бетин чыгъаргъан,
Эски сѣзлеге джан салгъан,
Тамблагъа джол салгъан,
Джюрекден джюрекге джол салгъан
Къызара тургъан поэзия,
Сени джаратама мен!

Терезеден тиеди Кюн

Терезеден къараб кѣргенлей,
"Бурунгу таулу къыз эсенсе"-дедим.
Къызара ышаргъанында,
"Мен сакълагъан сенсе",-дедим.

Артыкъ сюеме терезени
Кюн джарыкъны ийгени ючюн,
Сени да биринчи кере
Терезеден къараб кѣргеним ючюн.

...Сен ышаргъанча тиеди кюн
Терезеден кѣзлериме.
Джаза тургъан сѣзлериме да
Терезеден тиеди кюн.

Кюн джылыуун а джюрек къой эсенг,
Таш да сакълайды.
Кюнню сюйгенден, ол джылытхан
Ташны да къучакълайла.

Сени кючюнг бла джазылгъанны да
Окъурла алай.

Кюнню кючю бла дунияны
Джарытады Ай.

...Джюрегинг кюн джарыкъдан
Толгъан эсе,
Назму тизгинлеринг да, кюн таякълача
Болгъан эселе,

Сора сеннге да келгенди ол,
Сора сеннге да тийгенди ол,
Кюн - Сюймеклик.

Ай

1.

Былай мыдах некди Айны джарыгъы?
...Балаларын джокълай, сакълай,
Ауруу ауур этген кирпичлерин ачыб,
Бюгече бегирек къыйналгъан ана
Айгъа кѣбюрекми къарагъан болур?..

2.

Ол дуниядан тийгенча тиеди ай,
Ёлюб джаратылгъаннга ушайды ол.
Бир джансызлыкъ барды аны къарамында -
Къабыр шошлукъгъа бѣлеген джангызлыкъ.
...Кѣргенча болама, тирилиб,
Айда сабан сюре тургъан ёлюклени.

3

"Кюеме, сюеме. Тынгы-тынчлыкъ джокъду.
Къайгыла, сагъышла. Джюрек джарылады..."
Ол бары бошду - ол бары алапатды,
Ма мени кѣлжум - шошду, олду къыйынлыкъ.
...Кюн таякълагъа къарышханлыкъгъа къолларым,
Айгъа ушай тебрегенди джюрегим.

4

Ёлюкню бетине ушайды Ай.
Ай джарыгъы юсюне тѣгюлсе
Джер огъуна титирей болур.
Ай ахыр кюннге сагъыш этдиреди.
Ёлген джанла бары къарайдыла Айдан.

Ит джаныуар да улуйду айгъа къараб.
Айгъа ушай баргъан джерде джашаб
Адам а неге таянсын, ышансын?
...Кёкге, джерге, джюрекге, ёмюрге да
Ай джарыгъы тёгюлгенди,
Ай джарыгъы.

Кимни арбасына минсенг...

"Кимни арбасына минсенг,
Аны джырын джырла."
Джерди мени арбам,
Аны джырын джырлайма.

Кёкдю мени Тейрим,
Анга урама баш.
Тёнгек - джерге, джан - кёкге
Боллукъдула аш.

"Кимни арбасына минсенг,
Аны джырын джырла."
Джер арбада барама
Кёкню джырын джырлаб.

Къартха не да джашха
Орун керек болса,
Не да джаныма саным
Тарлыкъ эте тебресе,

Арба юсюнден кетерме -
Бойсунурма къадаргъа.
Джангы Ай бла Джулдуз а
Сын ташымдан къарарла.

Думп болгъан дуняла

Кюкюрейди джюрегим,
Кёзлерим - элияла.
Кёзден кетгенликге кёлден кетмейле
Думп болгъан дуняла.

...Ма бу тауну этегинде
Джашай эди халкъ.

Зулмуну ёртенинде
Кюйдю, болду талкъ.

Къанатлы да къайытды
Джаз болгъанлай ызына.
Суу да туугъан таууна
Булут болуб къайытды.

Къанатлыгъа, суугъа да
Халкъ сукъланды, термилди.
Баш бошукъгъа термилди
Бугъоуланнган ёхтем халкъ.

...Кюкюрейди джюрегим,
Кёзлерим элияла -
Джюрегимде джашайла
Ол думп болгъан дуняла.

Джюрегиме бурулдула кёзлерим

Кёзлерингден къарай эди джюрегинг,
Не келсин - къара эди джюрегинг.
Джюрегиме бурулдула кёзлерим:
Сын-сын болуб къурушдула сёзлерим.

Джара къайда, таб къайда...

Джерни къайсы къатында эсе да,
Ёмюрлени къайсысында эсе да,
Терекни тамырларына хыянат джетсе,
Эртде-кеч болса да,
Бутакъларындан, чапракъларындан,
Кёгетини татыуундан
Билинеди ол.

Тарихибиз
Къан, тер басхан кёзлерин ачады
Биз окъугъан, джазгъан китабладан.
Ата-бабалагъа тюшген
Джарала къарайдыла, къанайдыла
Туудукъланы джюреклеринде табладан.

Поэтле

Джашау бу туйюуден туйсе,
 Джюрек бу куйюуден куйсе
 Не кялыр адамдан?
 Не ючюн тюеди джашау,
 Не ючюн кюеди джюрек,
 Не ючюн?

Джуртда Джангыз Терекни кесгенча
 (Поэт а - кьуру да джангыз терекди)
 Кесселе да поэтни,
 Къарчаны ташы кялгъанча,
 Къалыр поэтни сёзю.

Хоу,
 Поэт - халкыны кьадау ташыды,
 Джангыз Терегиди Джуртуну.
 Адамланы бары ючюн тюеди аны дж
 Адамланы бары ючюн кюеди аны джюреги.

Былай джазылады сыйлы Къуранны
 "Поэтле" деген сурасында (26,70):
 "Ма айтды ол атасына эмда халкыгъа:
 Кимге табынасыз сиз?"

Ма ол соруу кыйнайды поэтни.
 Ма ол соруу ючюн кыйнайдыла поэтни.

Д ж а н Д ж у р т

Къарачай тилим

Джарлы тилим, бай тилим,
Джулдуз тилим, Ай тилим,
Дуния тилим, тар тилим,
Будиян тилим, Трам тилим,
Науруз, Адурхай тилим
Къарча тилим, Боташ тилим,
Тау тилим, таш тилим,
Нарт тилим, джаш тилим,
Кюн тилим, гюл тилим,
Къарачай тилим, ана тилим.

Ана тил бирди

Кёблеге кёбген кёмюк
Тюлме. Ташча чыдарма.
Таш джюрегими тешиб
Кырдык сёзюм чыгъармы?

Мен тёрге тюшген ёлюк
Тюлме. Тасча чыдарма.
Джерими къарыча эриб,
Кырдыгыча чыгъарма.

Мен кёкден тюшген элиб
Тюлме. Билме, чыдарма.
Алай а, къалдым эриб...
Сюймекликге чек бармыд?

Аякъ тюбде къалсам да,
Джерча, джолча къалырма.

Ана тилсиз кьалсам а -
Джуртда да кьалдым джуртсуз.

Шо, кьайсы тилге барыб,
Сёз садакьа тилерме?
Факьырагача кьарасала
Асыры ауур тиерми?

Огьесе, ана тилин
Джойгьан мурдар бизге да,
Не игилик кёртюзюр?
Анга азды тюрме да,

Деб бетиме тюкюрюб,
Кьозгьалыб алайына,
Кьызгьан тиш бла кюйдюрюб,
Бу дугьур мангылайыма

Ана тилин сойгьан деб,
Джийиргене джазарламы?
Саулай да адам улу
Кёрюр джерде асарламы?

...Джаныма төре эсимди,
Сёзюме берген кескинлик.
Джуртда джангыз терек кесилмей,
Кесилсе эди кесиллик...

Халкь терегин томуруб,
Ишлеген джангы юйюнгю
Шыбыла кюйдюргенде
Тюшюннгенмединг джукькьа?

...Тюзюн айтыргьа кьоркьуб,
Тили тутулуб тургьан,
Сокьур болуб туумазмы,
Огьай, ма сенден туугьан?

Тюзюн кёрюрге кьоркьуб,
Кёрмегенча этиб тургьан,
Сокьур болуб туумазмы,
Огьай, ма сенден туугьан?

Тюзюн эшитирге кьоркьуб
Эшитмегенча этиб тургьан,

Сангырау болуб туумазмы,
Огьай, ма сенден туугьан?

Тюзюн биле тургьанлай
Джалгьан сёлеше тургьан,
Эки бетли болмазмы,
Огьай, ма сенден туугьан?

...Туугьан халкьынгы джауу
Бал-джау боллукьса кимге?
Кесинги туугьан джашынг
Кьол кёлтюрюр кесинге...

Кёлтюралмай джылымы
Бойнума дери джерге
Кирсем да,
Джерим бетли джырымы
Байракьча тутуб ёрге,
Ёлюрме:

Дуния хахды.
Ана тил бирди.
Ата джурт какьды.
Ишек джокьду!

Джюрексинеме, ёхтемленеме

Джюрексинеме, ай медет, бирде:
Аз джашайбыз джандетча джерде,
Аз кёребиз джер-суу да, джер-суу да,
Кёб сынайбыз бушуу да, джарсыу да.

Ёхтемленнген огьуна этеме бирде:
Биз эрлеча джашайбыз джерде,
Болджалны кьысхалыгьын онгсунмай,
Итликге, терсликге, залимликге бойсунмай,
Адамла Адамлача джашайбыз джерде.

Анданды

Джылым келе келгенликге
Джюрегим сабийлей кьалгьаны,-
Анданды деб турама меннге,
Джашагьан кьыйын болгьаны.

Бюгече

Ай бла бюгече джулдуз
Орургъа боллукъду.
Боюнсхалада ёгюз ийиб,
Солургъа боллукъду.
Тейриге да талай зат
Сорургъа боллукъду.
Ой ма бюгече туугъан
Сосуркъа боллукъду.
Къыз тууса уа Сатанай,
Сатанай боллукъду.

Бюгече кёкню сюрюб,
Нарт нартюх атаред.
Дженги бла терин сюртюб,
Ол рахат атларед.
Къойчу ити да Къой Джолдан
Джерге сакъ къараред.
Аты да иесине
Шош кишней отларед.
Кёкню къымжасын ача,
Кечени чууакъ эте,
Шо алай отларед.

Сейир тюшле

Къайдагъымы унутуб,
Сейир тюшле кёргенме.
Ай джарыгъын уютуб,
Айран этиб ичгенме.

Кюнден - нартюх гырджындан,
Кюлюн да кёкге чачыб,
Ауузум кюе ашадым
Ол ай айраннга чанчыб.

Джериме тансыкъ болуб,
Керамат тюш кёргенме.
Джуртда Джангыз Терекге
Баш урургъа келгенме.

Халкъыма тансыкъ болуб
Къучакълай къадау ташны,
Бетден бетге кёргенме
Къарча бла Боташны.

Мыдах эди бетлери,
Кёзлери сагъышдан толу.
Халкъ талкъ болмаз дей эдиле
Тилибиз эсен болуб.

Айрылыкъ кирмей турса
Сёз болуб, мен-сен болуб,
Халкъ талкъ болмаз дей эдиле
Бириге билген болуб.

Джазны этеги

Май айны отуз бири...
Ай аны о тюз бери
Къайтарсам а къайтарсам,
Къартайсам да къартаймам.

Мен кёрдюм джазны, кёрдюм,
Аны татыуун билдим.
Джети къат джерге тюшюб,
Джети къат кёкге миндим.

Гюнахсыз акъ булутну
Башыма мен сарх этдим.
Меккягъа тюл, ма сеннге
Табындым да "харх" этдим.

Ай кёкден айыб этди,
Джай къучакъ джайыб джетди.
Тесукъа эте къалдым,
Сюйген къызым - джаз- кетди.

Умут этдим тыяргъа,
Тар койюме джыяргъа.
Джабышдым этегине,
Этегин юзюб кетди.

Джазны этеги къолумда -
Ой къууанчым, джарсыуум.

Ол - юйюмю байрагы,
Тёрде тёрем. Джазыуум.

Этегин алай тутхан
Кесин тутарем кылай...
Джаз билсе эди аны
Келир эди кыайтыб.

Толмай кыалгъан умутум

Кетдинг мени унутуб...
Огъай, меннге кыалайды.
Толмай кыалгъан умутум
Толгъан айгъа кыарайды.

Джаным кюлуна алыб
Къара чачынгы учун,
Джанымы кюлума алыб,
Учхулча алай учдум.

Джетдим, джетдим угулуб:
Кёрюнгенингча тюше,
Мёлекчикча кюбулуб
Тура эдинг мюйюше.

Ау джаулугъунг башында...
Къарамадын, сакъладым.
Чыммакъ акъ болуб кыалды
Къундуз бетли сакъалым.

Сени бек суйген джаным
Санымдан абрек кетди.
Къаным чынгаб ызындан
Кызыл кычырыкъ этди.

Сизден, умут бусакла,
Тигиб, мен къара кийдим.
Элия ургъан бусакъкъа
Къараб, джуддузча кюйдюм.

Кетдинг мени унутуб,
Огъай, меннге кыалайды.
Голмай кыалгъан умутум
Голгъан Айдан кыарайды.

Къайгылы болма

Къайгылы болма, кызы, сен.
Кюн батхан джаны кызылды.
Тынгысыз тынгы бер меннге. Меннге,
Кече джергеча, кысыл да.

Тынчлыкъсыз тынгы кесинге,
Тангынг тынгылы атарча.
Кече узуну Айджаякъ
Кюн таякъ бла джатарча.

Кюн джюрегиме батханын
Мен тиер тиймез билirse.
Къууанч танг а сенден атханын
Билмегенлей да билеме.

Къайгылы болма, кызы, сен
Биз тазалыкъны сакъларбыз.
Ариу тамблабызгъа таяныб
Тюненебизни тансыкъларбыз.

Сюймеклик сандыракъ

Балий - сенсе.
Кыалай ариу сёздю "балий".
Кыаллай ариу кыызды Балий.
Ба. Бал. Бал ий.
Б. БЛ. БЛ ааий
Билал. Балий.

Сёзюм кючлю эсе...

Кыыз джюрегин ачханды джашха:
Чагъыр иче келиб, "оу! - деди.
Эси кетди, кетди сагъышха...
Тили - огъай, кёлю - "хоу" деди.

Арта меннге келиб джылады:
"Алданмаз эдим сюймекликге, -
Сени назмуларын, джырларын
Тюбетмедиле игиликге.

Ала болмасала эдиле, мен
Чыкъмаз эдим джарлы юйюмден.
Терилмез эдим антха, сѣзге,
Ышанмаз эдим ол бетсизге."

Назмуларымы, джырларымы
Къыз терслейди къыйнай джанымы.
Сѣзюм алай кючлю эсе, нек,
Нек келмейди мен суюген мѣлек?

Сени кѣргенли

Ариулагъа къараргъа къалсанг,
Юсуф файгъамбар болурум келеди.
Ауругъанча мыдахчыкъ болсанг,
Локъман хакъим болурум келеди.

Сени кѣргенли меннге ъмюрюм
Джаша деб, буйрукъ бергенлей келеди.
Мен а сени ълюмсюз эте,
Рафаэлча ълюрюм келеди.

Сакълайма

Сакълайма, тюнгюлсем да.
Хар аякъ тауушха тынгылайма,
Кеси кесими алдайма.
Кишини сакълатмам, ълсем да,
Энди къууаннган да эталмам,
Джалан аякълай келсенг да.

Къайда къалгъанды

Кѣлде джукъ да джокъду:
Не Кюн, не Джулдуз, не Ай.
Алай
Алдаргъа джарарыкъ тюлдо,
Булут да джокъ, умут да джокъ.

Джангызлыкъ джагъадан алгъанды,
Дуния дегенинг джалгъанды.
Мени ълюмден къутхарлыкъ,
Суюмеклик къайда къалгъанды?!

Сени излегенден

Кѣзлерими кѣз туурангда къоюб кетерикме
Тансыкъларын бир алырла сенден.
Джаннган джюрегиме буз тауну кешене этерикме,
Санларым эрийле сени излегенден.

Бизни байлагъан

Мен - кѣк Тейрисиме, сен - джер Тейриси.
Бизни байлагъан: Ай, Кюн, джулдуз джарыгъы,
Къар, джангур, джанкъылыч, элия...
Мен кѣк Тейрисиме, сен - джер Тейриси.

Къадарны джюреги

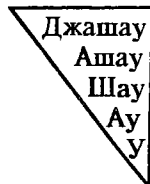
Къадарны джюреги кенг, рахат.
Сынсыу, къансыу анга керахат.
ълюмсюзлюгюн биледи ол.
Къар джауады къалай аламат.

Байрым кюн да, байрам кюн да джокъду бизге,
Эркин тюлбюз тилибизге, динибизге,
Эркин тюлбюз джерибизге, кесибизге.
Халкълыгъыбыз къуруй баргъаннга ушайбыз,
Джуртубузда да джуртсузлача джашайбыз.

Не да джашаудан...

Не да джашаудан башланады...
ълюм да, -
Дедим да,
Аз къалдым акъылдан шашаргъа.

Бу ючгюлню эки джаны - гюл.

Ючюнчю джаны - кюл.

Бу ючгюлню эки джаны - джашау.

Ючюнчюсю уа - узун-кысха беш у (ууууу) - Улуу.

Бу ючгюлде бир Дж - джарыкъ, джашиллик,
джашлыкъ.

Джаз. Джай. Джюрек. Джан.

Джыр да, джылау да - Дж-дан,

Джаннет, джаханим да - Дж-дан,

Джанла джаратылгъан джер да - Дж-дан,

Джангылыу, джангырыу да - Дж-дан,

Джаухар, джанкылыч да - Дж-дан,

Джулдуз да, джазыу да - Дж-дан,

Джашау, джаназы да - Дж-дан,

Санланы бийи - джети да - Дж-дан,

Джокъ да, джукъ да, Джурт да - Дж-дан,

Башланады не да Джашаудан - Дж-дан.

Бу ючгюлде алты Ай - алты А:

Алиф-Алам, Аллах-Адам, Акъыл-Ангы.

Бу ючгюлде юч Ш:

Шыбырдау да, шууулдау да,

Шылпыла да, шыбыла да, шошлукъ да.

Бу ючгюлде уу джыланлача беш у:

Уяныу, уялыу, ууалыу, ууадых, ууакты.

Ючгюлню ючюнчю джаны - бешбашлы эмеген - беш у.

Эки мюйюшю, эки мюйюсю уудан толу у.

Аны ангылагъан кюнюнгден башланады

Бу у-бла, улуу бла, бушуу бла бууушуу.

Бу ючгюлден тышына чыгъаргъа,
Ёчюлген отну джангыдан джагъаргъа

Буюрулмагъанды. Джолгъа

Чыкыгъан барады Дж-дан У-гъа.

Мюйюшде уа джылан... уугъа

Чыгыб сакълайды. Айры тилине, мияла кёзлерине

Бирле къараялмай джыгыладыла.

Ол а - мархаматлыгъы джокъ -

Сюркеле келиб джутады аланы.

Бирле ичлеринден къалтырай эселе да,

Тышларындан билдирмей барыб, урушадыла,

У-ну ууундан кыйылгынчы.

Джашау!

Сени Ш белгинге джетгенлей,

Джаш джашлай ёлюб кетгенле,

Джаным ачыйды сизге.

Мен а - алгъа, экинчи А-гъа

Джетгинчи барыб, У бла сермеширикме.

Дж У ашарча къарыусуз тюлдю.

Не медет, алай а,

Дж - башы, У - къуйругу

Болгъан тюрлю сейирликди джашау.

Биз аны къуйругундан - У-дан - айырсакъ

Джаша деген магъана къалады.

Дж-дан - башындан айырсакъ а,

Ашау деген тууар сезим чыгады.

Тюлме да ийнамы ёчюлген,

Чыгъаргъа излемезча темир ючгюлден.

Дж бла У-ну байласа да къадар,

Айырыргъа Адам табмазмы мадар?

Къарт да, сабий да бола джылдан джылгъа

Дж-дан У-гъа тюл, Дж-дан Дж-гъа

Джылланы къабындан, бугъа бауданча чыгыб,

Гюрюлдерча, У-ну узунуна джыгыб...

Ким эсем да, кем эсем да, кемсиз сюйдюм

Джашауну.

Бюгюн, тамбла да къаным-джаным бла айтхан:

Дж, аша У-ну,

Дж, аша У-ну.

Сюеме джашауну!

Сен

Тилбуручум да,
Тинбуручум да,,
Санбуручум да,
Джанбуручум да -
Сен.

Къар, Ай да...

Къар, Ай да
Терезенгден къарай да,
Шош джарый, шош къууана...
Мен а бир бош...ауана.
Къар бла Айны бетин
Джууаргъа болгъан дергли.

Суу

Суу суууду туугъан тауундан,
Башын къаядан огъуна атды.
"Кенг дунягъа, - деб, - зар къауумдан"
Тенгизни сарыубек тамагъына саркъды.

Ырхыз салыргъа келген чабакъла
Айтдыла аджашхан джарлыны хапарын.
... Ол тауусулуб, булут болуб къайытды да,
Джылай-джылай къабланды таулагъа.

Танг аласы

Танг аласы Анг таласын
Кючлегенд.
Кёксюл аджир акъ байталгъа
Кишнегенд.

Джылы аязыны къол аязы
Кёзлеуню
Башын сылаб туудургъанд
Бу сёзлени.

Къанатлыны джукъусуну
Джугъусу
Джюрегими чёкдюргенди букъусун.

Тынгы табхан мени кёлом сют кёлча,
Таза, азат, ёлюмсюз да болгъанды.
Бир сеннге туру боллукъ таша кёлде,
Джангыз сени джууунурунг къалгъанды.

Сезимлени зыгъыр-зыгъыр ойната,
Сюймекликни къара сууу ургъанды.
Джети къатлы джюрегимде сюзюлюб,
Бу чыкъ тамчы сени ючюн туугъанды.

Джер да, кёк да джокъду сеннге

Къуруй эсенг сен зарлыкъдан,
Къуру эсенг халаллыкъдан,
Къуйругъу эсенг элияны,
Башын марагъан дуняны,
Башы эсенг сюркелгенни,
Аягъындан ала сюелгенни

Джер да, кёк да джокъду сеннге...
Джулдуз тутаргъа къурукъ алдынг,
Эки дуниядан да къуру къалдынг...
Джер да, кёк да джокъду сеннге.

Тансыкъ болгъанма

Бёркю да къаргъа тюшюб,
Джаш кызыны упба этеед,
Ой нечик иги этеед.
... Мен санга тансыкъ болгъанма,
Тангнга тамызыкъ болгъанма,
Кимге айтайым аны?
Суу анасындан Айны,
Уртларгъа бетим джетеред,
Урларгъа ётюм джетеред...

Мен сеннге тансыкъ болгъанма...
Джулдуз-ай-кёз кечени -
Къара шинли бийчени -
Къучакълаб тангнга чыгъама,
Кёл толгъанды, тунчугъама.

Джюрек, джюрек...-
 Тамырлары ачыкъ терек,
 Джагъаларын басхан черек.
 Арыб, тохтаб бир къалмагъан,
 Дуниялыкъдан бир къанмагъан.
 Кюн да керек, Кюн да керек,
 ай да керек, Ай да керек,
 Джыл да керек, Джер да керек,
 Джылыу керек, джашау керек.

Даулашмайын харибле бла,
 Кёкден тюшген харифле бла
 Аламгъа тыйыншы салам
 Нек джазалмайды Адам?

Мен сеннге тансыкъ болгъанма.
 Мен Адамма, Хауам къайда?
 Тунчугъама, хауа къайда?
 Муртху-джилек, - наныкъ эрин,
 Нарат, нызы ийис этген
 Таза хауа, ариу хауа?

...Бёркю да Айгъа тюшюб
 Джаш кызны упба этеед
 Джулдузгъа таяндырыб.

...Тюшюме тансыкъ болгъанма,
 Мен сеннге тансыкъ болгъанма...

* * *

Шорбат чыпчыкъмыды тереземе къоннган,
 Кёгюрчюн сыфатха кирген мёлекмиди?
 Гырджын бурхула бермей анга
 Илгиздик этерге керекмиди?

Ол Аллахны сыйлы саламы огъай,
 Шорбат чыпчыкъ огъуна болсун.
 Къабыргъада къакъ къабыргъагъа къарайд:
 Ачды хариб, ашасын. тойсун

Меннге юйсюз къалыргъа тюшсе,
 Юйюм джаугъа тюл, джанууарлагъа къалсын,
 Шорбатына чыпчыкъ юйюр орналсын.

Адам къартайса да джашау къартаймаз.
 Тюзлюк мени ызына къайтарса
 Алагъа келиширме, алагъа илеширме...
 Саулукъда гырджынымдан ёзденлик этиб,
 Осуятымда - санымы-джанымы юлеширме.

Шорбат чыпчыкъмыды тереземден къарагъан,
 Кёгюрчюн сыфатха кирген мёлекмиди?
 Огъесе джарлы анам намазлыкъда
 Аджашхан джашына этген тилекмиди?!

Къарачайлыны сагъышларындан

*Тюшюмде ана тилим тутулуб кёрдюм да
 Тюнюмде да тилим тутулуб сёлешалмай турдум*

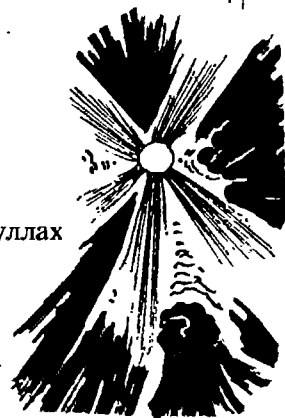
Айю бла бал ашаргъа базгъан
 Эрни сыныб, сынсыб кёргенде,
 Кюню, Айы бла бирге
 Джюрегим тутулганды,
 Мутхуз джарыгы да
 Кёзлеримден сёзлериме саркъа...

Джюрегим тутулганды мени...
 Желмауузла къоялла ашаб...
 Эгерлени ким уятсын?
 Багыр тазла - тюбсюз,
 Кюмюш къонгураула - тилсиз.
 Ким уятсын эгерлени?!

Ана кёлю балада...

Узакъ тау элде кёк ачы чартлаб,
 Къалтыратханда болгъанны

"Ашхадуанлаилахаилляллах
 Оашхадуаннамухаммадарасууллах
 Аллах, сен сакъла баламы",

Деб ана джашына кьоркьду,
Узакъ шахарда кюн ууата айланиган джашына.

Ат чабса...

Фахмуну аты чабханда
Зарлыкны итлери чабдыла.
Сюркелген джанла - джыланла
Сюелгеним ючюн кьабдыла.

Бир адамны да келмейди кьорюм:
Бюгюн келгенди ёлюрюм.
Джугьутурча ташагьа кириб,
Баууруму ташлагьа бериб.

Сагьышла талагьан джанымы,
Кьайгьыла тонагьан мыйымы,
Сыныб, кьайнамай кьалгьан кёлюмю,
Сынсый тургьан джюрегими
Джабсара...

Кукаланады

Джазгьа джаягьын салыб
Джаш кьызчыкь кукаланады.
Тилим тутулуб кьалыб,
Джюрегим назмуланады.

Оюмсуз хоразла

Танг аласы бла гугурук
Береги тийреге ауаз,
Болады тийреге азаб:
"Бу тауукь орунда менден
Онглу джокьду.
Оллахий айтмам алдаб".
Тауукьла да кьанкьылдаб
Тюзсе, тюзсе дейдиле.

Тийре, хоншу хоразла да
Биз да сенден кем тюлбюз деб,

Хахайны басадыла.
Кюн узуну кьычырыб
Шош болуб кьаладыла
Экинчи танга дері.

Джерден кёкге кьараргьа,
Кьушлагьа эриширге
Эслерине да келсе уа,
Боюнсуз хоразланы,
Оюмсуз хоразланы.

Терек

"Болмасала тамырларым,
Тыймасала тамырларым
Кёкге садакьча кетерем,
Джулдуз джашауьа джетерем.

Мени джауум - тамырларым,
Мени джауум - тамырларым
Джукьдан бир хапар билмеген,
Дуния джарыгьын кёрмеген.

Кьарангы, джахил тамырла,
Кьарангы, дукьур, кьарт тамырла,
Кеслерича джер тюбуне
Кьабыргьа тартхан тамырла."

Тамырларына аманны кьуя,
Букьу кёзлерин джандырад терек.
Кьолларым бир-бирин тыя,
Халкьны джауу, - дейд анга джюрек.

Шахарда терекле

Терекле юйледен мийик
Болургьа керекдиле деб тургьанма.
Шахарда алай болмагьанын кёрюб,
Хайран огьуна болгьанма.

Кьалалача сюелген юйлени
Араларында терекле - джесирлеча.

Мешна дауурдан, ауур хауадан
Кёрюнедиле эсиргенча.

Да ала эсге тюшюре болурла
Ата-бабалырыны заманларын.
Ол насыблы кёзюуде былайын
Шындык чегетле кючлеб тургъанларын.

Да ала эсге тюшюре болурла...
Кёз джашлача тюшюре болурла
Чапракъларын олсагъатда.

Шахарда терекле...

Эс бурмайса

Улуй тургъан кёзлериме
Эс бурмайса, джаным, сен.
Джана тургъан джюрегиме
Нек джаумайса, джангур, сен.

Джырлайды Джанни Моранди *Машагъа*

Джанымы джаный боран да,
Тюнгюлюб залгъа атлайма.
Джырлайды Джанни Моранди
Анга мен сенсиз тынгылайма.

Джырлайды урумлу закий.
Мен - кёлю кългъан сабий,
Харс ургъаным да бек шош:
Сени орнунг турады бош.

Джанымы джаный боран да,
Белгисизликге атлайма.
Джырлайды Джанни Моранди
Мен а кесиме тынгылайма.

Ийнанмайса

Сюеме. Ышанмайса.
Кюеме. Ийнанмайса.

Мен билмейме не этерге.
Бу дуняда сенден сора,
Къыз джокъ эсе иги къара.

Къая ташда ёсед терек,
Таш джумушай болур андан.
Ташча къатыб кълса джюрек,
Эрий эди сени атынгдан.

Къучагъымы кенгнге джайыб
Къарай эдим джазгъа, кюзге.
Огъай, меннге, сен не айыб
Салгъанынгы айтчы кёзден.

...Мен сени кёлеккенги
Багъалатхан чакълы кесинги
Багъалатырламы, къайдам?..

Терезе бла кириб...

Мен джазгъа эшик ачаргъа кюреше,
Акгыллыкга салгъанма кирит.
Къач а - терезе бла кириб
Меннге факъырагъача къарайды.

Ичмем

Алайсыз да джаным ... адаргы,
Аласыз да джол кёб ёлюрге.
Мен ичмем ёмюрде аракты,
Тютюн да ичмем ёмюрде.

Эскер

Дуниягъа этген сагъышларынг
Боладыла толу бир аскер.
Ай насыбсыз, башынгы алдама,
Элде кългъан анангы эскер.

Намазлыкда шеждеге барса,
Ёрге кыйналыб турганын эскер.
Уллу Аллахха да сени ючюннге
Ол баш уруучу болганын эскер.

Дуния кыйгысы джанынгы сууура эсе,
Дуниягъа игид да этесе сагыш.
Алай а дуния бир уллу суура эсе,
"Бисмилляхиррахманирахим" - анады анда.

Назму китабым болургъа болур
Сууаб-гюнах джазылгъан дефтер.
Сен алкын дунияда джашай эсенг,
Джашауну анасын - анангы эскер.

Къан бла Джан...

Къан бла Джан.
Джандым.
Джан бла Къан.
Къандым.

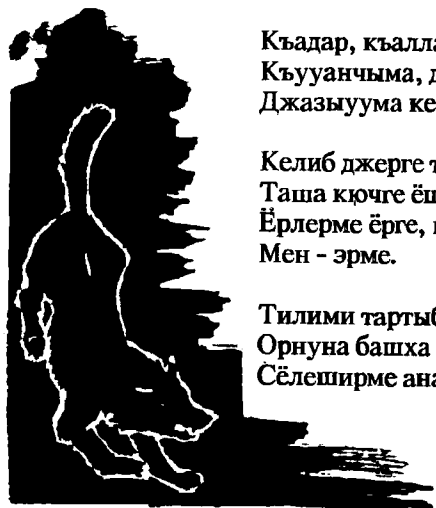
Болмазма къул

Бёрюкёз ата бла
Кюнкёз анадан
Джаратылгъан ул -
Болмазма къул.

Къадар, къаллай сынау да ий
Къууанчыма, джарсыуума -
Джазыуума кесимме бий!

Келиб джерге тиерик болсам да,
Таша кючге ёшюн тирерик болсам да,
Ёрлерме ёрге, кёкге минерме.
Мен - эрме.

Тилими тартыб алсала да,
Орнуна башха салсала да,
Сёлеширме ана тилимде.

Джети кесек этселе да,
Хар кесегим бирер хариф болуб
Къарачай сёзю къурай сюелир.
Дуния къарачай тилде сёлешмез.
Къарачай сёлешсе да ана тилинде
Озуб джетерикди, мени насыблы этерикди.
Алай а, бу мазаллы-гитче джерде
Бир тил, бир тилли къалса
Къарачай тил да къаллыкды,
Къаллыкды ма бу назмум да.

Джашасын

Болургъа тебрегенме кёсеу.
Талпыу, излеу, термилиу, кюсеу
Джангылта, джангырта, джандыра
Къанымы, джанымы, джырымы,
Эсими, кесими, джылымы.
Тынгыла, да ангыла, да бойсун,
Джарыгым - кёзюнгю къарасы.
Джаласын джанымы джарасын,
Джарасын джаныма, джарасын.
Кыйналгъан, къаралгъан кёзледен
Элия джюрегим къарасын.
Джангылыч джанкылыч кылычдан
Къутулмаз. Соймеклик джашасын.

Тюш

"Ийман чакъырта турады
Ана тилибиз джанауалда..."
Джанымы къолума алыб
Чаба эдим мен аулда.

Ач джыл анасы ёлген
Джашчыкча чаба эдим.
Джюреклерин джау басхан
Харамланы таба эдим...

...Ай джарлы дедиле меннге,
Хыликге этиб кюлдюле.
Ана тиллери ёлгенлей а,
Ала бары да ёлдюле.

Къатхан къайиш

Бири ички тюкеннге чабды,
Къызла тутаргъа угулду бири.
Хар ким излегенин табды,
Мен а не ючюн келгенме бери?

Санлары кийимлеринден чыгъаргъа джете
Тебседиле кеф болуб, сыйсыз.
Къарадым да алагъа джити,
Кеси кесиме кёрюндюм бетсиз.

Джуддузкъанат суюмекликни
Тёшек тенглигине тюшюрдюле.
Ол тазалыкъны, ол мийикликни
Кеф мушулдау бла ёлчеледиле.

Ариу къызланы бек джазыкъсындым,
Чырайлары башларына джау.
Ариулукъ бере эсенг, акъыл да бер,
Ансы алайсыз къыйынды джашау.

Акъылым сайдан, джюрегим байдан
Мен кесим да азмы къыйналдым,
Алай а кеси кесими тыя
Насыбсыз насыблылай къалдым.

Не эсе да кёлюм бек аманды,
Кёл кенгдире тургъанча къанлым.
Адамланы бек суюген адамма,
Адамлагъа уа къошулалмай къалдым.

Мен не кеч, не эртде туугъанма,
Башым турады тубаннга кетиб.
Джукъудан эрикгенме, тойгъанма
Тюшлерим а болмайдыла керти.

Чауул ычхынганча, соруула,
Тиедиле, тюедиле къарамай.
Джанымы назмулагъа сууура,
Къатхан къайишге ушаймы барама?

Суюмеклик

Суюмекликге тёшек болса ёлча
Суюмеклик болады бечел.
Суюмеклик - джазгъы джашил кырдык,
Киши аны эталмаз бичен.

Джылан бла кёгюрчюн

Кёгюрчюннге къарасанг
Сыларынг келеди.
Джыланны къучакъларгъа
Кимни барлыкъды кёлю?

Сейир этген:
Тюбегеним
Орамда уппалаша тургъан
Джылан бла кёгюрчюннге.

Алай а, эслеб къарагъанымда,
Кёгюрчюн - джылан кёзлю кёгюрчюн эди.

Кёгюрчюн бетли джыланла,
Джылан кёзлю кёгюрчюнле,
Сизге джер да - тар, кёк да - тар.
Сюркеле учхан джанла,
Джангыз зарлыкъ этмез тарлыкъ -
Ол кенг джолугъуз сизни.

Сафият

Ёртенланы Азретни поэмасыны бийчесине

Ол суугъа кетди...
Джагъада
Мизтамагъын сууукъдан джашырыб,
Сыйыт-къычырыкъ къыппа чырмалыб джатады.

Ол башын суугъа атды.
Суу аны джанын алды да,
Къалгъанын джашил джагъагъа къайтарды...

Ол гюнахсыз, таза джан
Къутуруб, бокъланыб келген къобанны
Таза да, шош да этди...

Саулугъунда аны къоймадыла
Таш джагъада да джашаргъа.
Энди уа, ёлюгюн
Джашил джагъада асраб,
Эскертме да салгъандыла, - дейди.

Кёб къарадым

Джанымдан бек суюгенле
Тийгендиле мени джаныма.
...Сабийни къычырыб эркин джылаялгъанына
Сукъланама.
Тишлерими къаты къысыб
Кюнбатышда къызыл булутлагъа
(Аладан чындай этерге боллукъ эди къыз бутлагъа -
Бу кёлюме келгенлей кёлюм джарый)
Кёз къарамым къарыла кёб къарадым.

Джертин учады джаным

Джаным учады джертин,
Айталмай-айталмай джырын,
Аталмай-аталмай джюгюн...
Джаным - Джерни насыб къуршоуу:
Джерге айланнган джаны - джанкъылыч,
Кёкге айланнган джаны = джаннган къылыч,
Азраилге демлеше тургъан.

Тёнгекден айрылгъанлыккъа
Джерден айырылалмай
Джертин учады джаным.

Джангылыч

Джангылыч иш болду:
Джанкъылыч танг атды,
Къара къышны къыямасында
Кёкде джазгъы элия чартлады,
Джашил къар джауду джерге,

Джерден а акъ кырдык чыкъды.
Джангылыч иш болду.

Заман джетгенди

Биз суугъача чынгайбыз кёкге -
Башыбыз бла.
Алай а айырылалмайбыз джерден,
Къыйналыб айырылабыз,
Аз заманнга.
Адамча, Джер да къартлыкъдан ёле тебресе,
Ол заманда ёрге-ёрге, кёкге-кёкге чынгарыкъбыз.
Алай а чынгауубуз
Бёрю сюрген джугъутурну
Къаядан чынгауу боллукъду.
Кёкню джети къатын да
Сыйырыр заман джетгенди,
Бир да къуруса да бир беш къатын.

Кетмез къонакъ бол

Туугъан джерим - Джер.
Тургъан джерим - Джер.
Гугурук къанат къагъыб,
Къычырыргъа хазырланнганча,
Джырым Джерден джулдюзгъа учаргъа
Силкине турады.
Туугъан джылым -
Къоян джыл, джылан джыл, къой джыл...
Дагъыда къаллай джылла, къайдам.
Туугъан джылым - джер джыл,
Туугъан кюнюм - апрелни 12-си
(Адам бла Аламны неках кечелери.
Адам Аламны къызлыгъын алгъан кюн)
Туугъан сагъатым - кече ёле, танг ата тургъан сагъат,
Мен туугъан сагъат - ким эсе да ёле тургъан сагъат.
Джырым тууа да, ким болса да кете болур.
Кетеди. Эм алгъа джырым бла - джаным.
Джан къаллайды дейдиле.
Джан - ол, джюджек гакгыдача,-
Джырда тургъан зат.

Адам ёлор - джыр а къалыр.
 Джанны кийими - джыр.
 Туудум, ёсдюм.
 Къалай джаратылгъанымы, туугъанымы,
 Джер, Дуния, адам къалай джаратылгъанларын
 Барын билирге изледим.
 Къазауат боллукъмуду, тюлмюдю?
 Адам джашауну бойнун кеси тартса
 Къайсы кыбылагъа айланыб тартарыкъды.
 Эмда къаллай дуа окъурукъду?
 Не да адам джашаугъа анасынача къараб,
 Сакъларгъа кюрешсе...
 Джашау къаллай бирден джукъланныкъды?
 Огъесе джукълана да джанами турлукъду?
 Огъесе джукъланныкъ тюлмюдю?
 Мени халкъым бу тилде сёлеширикмиди,
 Не уа башха тилге кёчзоб,
 Мени да бу сагъышларым
 Ёлген тилними хазнасы боллукъдула?
 ...Туугъан, тургъан джерим да - Джер.
 Кёкге, кёрге да джууукъ джерим - Джер.
 Кече-кюн да айтабыз:
 Джашау,
 Джууукъ бол, джууукъ бол, джууукъ бол!
 Къайдан да кел, къалай да кел,
 Кетмез къонагъыбыз бол!

Къаяны эрнинде

Ёлюмню къара булуту
 Келиб юсюн басханында да,
 Джанны джашаргъа умуту
 Кёкча джашнагъанлай турду.

Сууукъ кёрюнмез

Джаз. Джазыуунгу джаз.
 Джай. Къучагъынгы джай.
 Къач. Сюйгенинге къач.
 Къыш сууукъ кёрюнмез.

Суу къалтырайды сууукъдан.
 Кёлюм къабырчакълана турады.
 Не ди джанымы сууургъан?
 Къадар!
 Кюнню Ай таракълугъа туура да,
 Салчы демейме тебсиге.
 Ол джанны ханты да тюлдю,
 Бир кесек насыб а бер мениге.

Къач

Заман адамланы къоллары бла
 Чапракъланы тебе этъб,
 От салгъанды.
 Джалан терекле
 Бетлеринден къанлары къачыб,
 Тютюнлей джаннган, чапракъ отха
 Къарай, сын болгъандыла.
 Къартла кетген кюнлерине къараб,
 Шум болгъанча.
 Кюе тургъан кызыл-сары чапракъланы
 Джашил джанлары, джашил умутлары
 Барадыла кёкге, - чексизликге кетиб.
 Къачны ызындан джаз келликча,
 Сабийле отну юсю бла
 Ары-бери чынгаб ойнагъанлыкъгъа,
 Табигъатны мыдахлыкъ кючлеб турады.

Сукъланыу

Эшик терезеге сукъланады,
 Терезеден къарайды Алам.
 Терезе эшикге сукъланады
 Эшик бла джюрюйдю Адам.

Чакъырады

Шыбылакёз кечеге шахар,
 Кёз кыса, кесине чакъырады.
 Анда уа...

Сермешу

Джашау - ол ёлюм бла сермешуудю.
Таша да, туру да. Къуру да.

...Аны джан сюекге салыб силдейме.
Тобукъ бла кёлтюрюб да атама.
Тышындан, ичинден да чалама.

Ол джагъамдан алса,
Мен аягындан ала,
Ол окъ болса, мен таш бола,
Джаш болсам да баш бола,

Келгенликге, кюн чыгъар,
Ол мени табсыз джыгъар.

Ёлюм бир кере джыгъады.
Джан джанауалда чыгъады.
Ёлюм джыкъкъанча бизлени,
Ким джыгъалыр ёлюмню?

Сау бол

Джелбашны бёркюн джел алыб кетди
Башы болуб киерик кибик.
Кюню да, батды да, батды да кетди
Бир башхагъа тиерик кибик.

Джел, къалпагъымы башымдан алсанг,
Бёрксюз фахмулугъа къаблат.
Заман, мен ууатырыкъ кюнлени
Заман керекли акъылманнга узат.

Джашау, туз-дамынг ючюн сау бол.

Назмула болуб чачылдым

Чыракъны джукълатханма. Джатханма.
Джукълаялмайма. Джукъ да ангылаялмайма.
Терезеле ачылыбдыла джазгъа,
Джолларым а кесилибдиле кызгъа.

Ай батса да - мени фатарыма,
Танг атса да - мени фатарымдан, -
Деучю эдим. Энди уа?
Деу тюл, деучюк болгъаныма тюшюндюм.

Поэзияны акъ маралын сюрюб,
Чыкыгъан эдим бери.
Аны татымлы дарман сютюн
Адамлагъа бериб,
Адам улуну огъурлу, саулукълу
Этерге эди мурамым.
Джангызлыкъны къабына кириб
Акъ маралны марадым.

Алай а, мийик юйде фатарымдан,
Бийнёгер къая рандан,
Къарагъанча, къараб къалдым...

Сора шошлукъну тауушсуз сындыра,
Джюрекни акгыллыкъ къабугъун сыдыра,
Къыз ауазгъа чынгадым да,
Назмула болуб чачылдым...

Кюлген джокъду

Шахарда ариулукъну салонундан келген
Анасындан анасын даулайды джашчыкъ:
"Мени анамы чачы кызыл тюл эди,
Къашлары да къалын эдиле,
Тырнакълары да боялмагъан эдиле,
Эринлери да къан джугъу тюл эдиле,
Таб бери дейме да мени анамы".

Ол къойнуна алыргъа излейди сабийин,
Ол а тырнайды бетин аны,
Керти бетин ачаргъа излегенча.
Къычырыб джылайды къарата дуняны.

Аны эмчекден айырыр ючюн,
Анасы эмчеклерин боягъан эди.
Ма энди уа - бетин, чачын...
Къычырыкъ этиб джылайды сабийчик.
Кюлген джокъду...

Атасы бла джашы

Атасы
Терсликни ёлюр отундан
Бир чёмюч ичген эсе,
Джашы
Ачыуну ачы ууундан
Ёлгюнчю ичгенлей турур.

Шекер бла туз

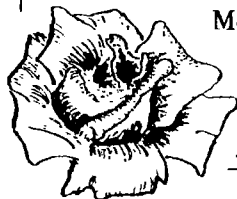
Кишини кёлюне джеталмадым,
Эриялмадым шекер болуб.
Гырт тузлай турурга умут этдим,
Тюйюлген тузга ушаб кьалдым.

Къурман этеме

Ариулукъга къурман этеме назмуму,
Богъурдагындан сёзлени ачама да,
Джанкылыч бла тартама бойнун.
Назмуну джаны - джаз.
Къаны - джашиллик.
Керек тюлдю таз.
Ой, джахиллик.

Файгъамбар джашын кесгенча кесеме
Бек сыйген назмуму.
Сеннге къурман этеме.
Ант этеме
Ол бойнун бычакъкъа таукел салганына.
Эм сыйген назмуму сеннге къурман этеме,
Сора аны шейит къанындан
Бармагъым бла мангылайынга тамгачыкъ салама,
Поэзияны ёлюмсюз тамгасын.

Мен сеннге назмуму къурман этеме.

Даулашыгу

Джаннган джангылган джаныма
Тёгюлдю кёзлени кёзлеуо.
Эридим да сездим: Адамны
Джангыдан туугъан кёзююк,
Джангыра тургъан кёзююк.
"Уллу халкъны тилин билсем
Болду да". Телиме кюлдюм.
Артада уа кечмеклик тилей,
Ана тилиме кёмюлдюм.
Тамада къауумда да барды терслик:
Ала алай ёсдюрдюле бизни,
Тыш къралны тилинден да энгишге салыб,
Энгишге тутуб ана тилибизни.
Бютюн да джюрек джаргъан а:
Бюгюн сейирсинген кибик этселе,
Адет-намыс къайры кетди деб.
Бирде малкёзлюк дерсин бердигиз:
Бал тутхан бармагъын джалайды деб,
Къуу сёз а неге джарайды деб.
Ахырында уа -
Кесибишча тебсеялмай, окъуялмай тебрегенбиз.
Мен сизни ангылайма:
"Бу тар ёзенден тышына чыкъсанг
Сени тилинг кимге керекди".
Ой къарангылыкъ. Тиллери джетмегенден
Къыйнала келгенле, терслик, итлик кёб кёргенле
Ангылайма сизни, алай а джаш тёлуге сюд этмегиз,
Кесигизни терслегиз алгъа.

Джер бла кёк

Джер къалай кючлю тартады кесине...
Джаныбыз кёкге тартыб турмаса
Биз эртде кирир эдик къара джерге.
Джулдузладан тутуб атламасаъ,
Абыныр эдик, джыгылыр эдик,
Алай а, джер болмай къалса,
Къайда джюрюр эдик,
Къалай джюрюр эдик?

Азатлыкъ

Аллахны, Адамны да тюлме къулу,
Терекге табынган таулуну туудугъума.
Эркин джашауну джаныма мен,
Джашил дунияны саулугъума.

Тюзлюкню кийик саулугъума,
Къулум, бийим да джокъду мени.
Чексизликни чеклерин юзгенме мен.
Ёзденме мен, ёзденме мен.

Назмуларымы да этеме азат:
Поэзияны джайлыгъында гузаба-рахат
Джайылсынла ала.
Бёлюмлени тенглигинден,
Рифманы тартыуундан,
Ритмни харсындан
Азатланган къулла -
Эркин назмула.
Кёлюгюз тенгиз,
Тенгигиз - чексизлик.
Ата юйюнден шахаргъа ычхынган джашха,
Тар уядан кёкге учхан къушха да
Ушагъан эркин назмула....

Анга табындым

Аламны джансыз бетинде
Джашауну адам кёзлери
Къум тюзледе - къуюлача...

Джашауну тамгъасыды ёлюм,
Кетмезлик къара тамгъасы.
Къырыргъа, кюйдюрюрге да онг джокъ,
Эрши, къоркъуулу тамгъасы.

Алай а

Ёлюмню къара бетинде да
Джашауну джарыкъ тамгъасын
Къууанч, къоранч кюнледе да
Табалдым да, анга табындым.

Гоппан

Уууртчукъларынгча
Къызара умутларым,
Сен узатхан гоппандан
Мен бек суююб ургладым.

Уртлагъан бла болалмай,
Нарт Шауайча тогъудум.
Ой, ол заманда келди
Андан да бек тогъурум.

Бусакъча кетдим ёрге,
Джуддузча учдум джерге.
Къаналмагъандан къалдым,
Бек сау бол, къандым дерге.

Сен да меннге къызыныб,
Кёзчюклеринг къысылыб,
Ачылыб эринлеринг.
Агъара ёшонлеринг

Шыбырдадынг: Адам бла
Хауадан къалгъанд гоппан.
Киши да къаналмайды
Кёб ичгенликге андан.

Ол къыз узатхан гоппан -
Къызы таза джюреги.
Ичинде сейир ички -
Ёлчесиз суюмеклиги.

Ашыкъ оюн

Орус джашчыкъла Ючкёкенде
Ашыкъ ойнай тургъанларын,
Кёрген сайын, джюрегимден
Мени анга къууаннганым.

Индира Ганди Къайсынны
Сёзюн сёзюнде тизгенде,
Биз билдик таулу къайыкъны
Аджашмазлыгъын тенгизде.

Оюну башха болса да,
Башха болса да союму,
Бютеу дунягъа айтылды
Таулуну сёзю, оюму.

Къайдасыз сиз, тау сууну
Тенгиз джуханды дегенле.
Къайдасыз сиз, къарачайлы
Тилин унутханды дегенле.

Сизни джазыкъсынама мен,
Сизни, зарлыкъ кючлегенле.
Къарачайча сёлешелле,
Ашыкъ ойнаб кюрешелле
Орус джашчыкъла Ючкекенде.

Джер бла Тау

Тау не къадар уллу, мийик болса да,
Аз да кесин уллу кёрмей, тынгылайды.
Аны алай мийик эталгъан джер
Джокъ этерге боллугъун ол ангылайды.

Джер тюлмюдю тауну кёлтюрюб тургъан,
Мийик кёкге тиретген да тёппесин?
Уллу, мийик да халкъны кючю бла болгъан
Халкъдан ёрге чыртда салмасын кесин.

Таш бла терек

Къая ташда ёсген терек эсем да,
Ташдан онглу болмагъанымы билеме.
Таш юсюнде джашау этдим десем да,
Таш кетгенлей кетерими кёреме.

Ата джурт

Сабийлигимде да излелле
Чыбыкъныча бюгерге.
Къуршоуларын да юзюб
Дагъыда сюелдим ёрге.

Энтда излейле бюгерге,
Къолларындан а келмез:
Чыбыкълыкъда бюгюлмеген
Къязыкълыкъда бюгюлмез.

Эркиши эсенг...

Аз джашасакъ да дуняда,
Кёб къыйналыргъа тюшеди.
Огъесе отда, сууукъда
Адам алаймы бишеди.
Аз джашасакъ да дуняда,
Кёбге къыйналыргъа тюшеди.
Буз ургъан алма джашиллей
Кёзюсюз, керексиз тюшеди.
Аз джашасакъ да дуняда,
Къыйналыргъа тюшеди кёб,
Таб къуш баланы уяда
Аямайды чартлагъан кёк.
Къадар аямайды бизни,
Къайгъы къарайды хар къайдан.
Дагъыда бир-бирибизни
Биз атыучанбыз къаядан.
Эркиши эсенг адамны
Джолдан джаргъа теберме да,
Азраилни тыйчы аллын
Элге, юйге джиберме да...
Аз джашасакъ да дуняда,
Кёб къуджур ишле этебиз.
Артдан кёбюне къыйнала,
Дунядан алай кетебиз.

Ариу къыз

Ариу къыз орамны барады,
Ызы джюрекде къалады.
Барады джарыкъ ышара,
Адамлыгъыбызгъа ышана.

Ариу къыз, насыблы, барады
Терекле анга шыбырдай.
Джюрекни ичин барады,
Базыкъ бутлары къалтырай.

Сау орам анга къарайды,
Ариулукъ деген алайды.
Акъ чагъадыла терекле,
Умутла кибиб джюрекде.

Ариу къыз орамны барады,
Ариу сѣз андан тууады.
Орам да ариу болады,
Ариу къыз орамны барады.

Джюрегим

I

Джазгъы кюнча джарыды джюрегим.
Къаяланы зынгырдатды джюрюгеним,
Джулдузланы кюлдюрдю кюлгеним,
Мени зауукълу насыб кюнлерим.

Джазгъы кырдыкча умутла джюрекде,
Чакъгъан балийча назмула джюрекде,
Этерим да, айтырым да алай кѣб...
Джюрегимде сиз кѣрмеген джулдузла, кѣк.

II

Джер джарылгъанча джарылды джюрегим,
Тохтады тохтагъанча сагъат.
Ийдим "Джашау" атлы атны джюгенин,
Разы болмасам да кычырмай, рахат.

Сууукъ, джауум да кѣбюрекми джетди,
Огъесе уруш сауутуму атылды.
Къырдышча къобду ненча умутум,
Джарлы джюрегим джерча джарылды.

Сау къал

Сау къал джашил Кусары.
Джашилигинг - эсимде,
Исси кюнюн - этимде
Барадыла биргеме.

Гыланч джолларынг сени,
Къууанч джырларынг сени,
Дауурбазны тауушу
Игидиле билгеннге.

Таула узакъда агъара,
Къызла кенгден ышара,
Сабийчикле сызгыра,
Кетиб барабыз Тейри.

Джангыз бизни узакъгъа,
Джол узуну бусакъла,
Эки джаныбыздан сакълаб,
Баралла ашыргъанлай.

Гѣгенни кѣлтюрюб баргъан,
Сау къал, къаракѣз кызчыкъ.
Эшекде къууаныб баргъан,
Сау къал, чийбыдыр джашчыкъ.

Джашау къайда да иги,
Баралсанг джол тюзетиб.
Да барабыз биз кетиб
Сау къал, лезгин шахары.

Барыбыз да керекбиз

Бир джукъ болгъаны болса Билалгъа,
Ол белгили болмаз къралгъа.
Игит да дейсе, ол тау, къая да тюл,
Дуниягъа туура болурча башы,
Ол хунаны бир сансыз ташы,
Гитче адамны бир гитче джашы.
Алай ол болса да гитче эм сансыз,
Къабыргъа тешикли къалырма ансыз?
Не уллу юй да къуралады ууакъдан -
Темирден, ташдан, агъачдан, топракъдан.

Барыбыз да керекбиз. Алайды джашау...
Джашауда орнун, джолун табалгъан,
Керекли болгъанын ангылаб туралгъан
Гитче да башхасы джокъ - мазаллы тау.
Бир джукъ болгъаны болса Билалгъа
Кёбле къайгырырла, кыйналырла анга.

Къатлай барлыкъбыз

Кюн джарыгъы къатлай келгенча
Тейри джарыгъын ашхы эртденни,
Биз да къатлай барлыкъбыз эрлеча
Нарт атала-бабала этгенни.

Бирле

Къраллыкъларын, халкълыкъларын табар ючюн,
Бирле къазауат этелле.
Бирле уа семиз къабар ючюн,
Ибилисни къалайларын тагъар ючюн,
Джуртларын сатыб кетелле.

Эсимден кетмейсе

Нёгерсиз къалгъан кючюк
Кюрешеди арбазда къансыб...
Мен сеннге болгъанма тансыкъ.
Ат кишнейди джашил талада,
Джангызлыкъды аны талагъан.

Темиркъазакъ джулдузгъа къараб,
Улуйду къазакъ бёрю.

Бёрю улугъан,
Ит сынсыгъан,
Ат кишнеген -
Джюрегимде...
Ой нечик тансыкъ болгъанма сеннге.

Тамыр ийсин

Бир джашил бутакъны джерге басдырдым:
Ол да бир тамыр ийсин, тамыр болуб бир кёрсюн.

Чапракъ бла кырдык

Чапракъ терекден тюшерден алгъа,
Къачкы джелде байракъланады.
Кырдык а ташны тешерден алгъа
Бююледиди эмда агъарады.

Тёрде тургъан - чапракъ...
Тюбде тургъан - кырдык...

Бир айт

I

Кырдык, бир айт,
Эшек отлар ючюнмю чыкъкъан эдинг
Ташны тешиб, кыйынлашыб?

II

Ташны тешалгъан кырдык да
Бир хайуаннга ашатады кесин.
Ташдан баш болуб, хайуанлагъа аш болуб
Къалгъанлагъа не этейик, къалай этейик?

Джангур

Тереклени бюге джели
Бюгечели

джауад джангур.
Тамчылары джамчыланы
Тешер киби алай ауур.

Элия да
Кёкню юсюнден Илиада
Джаза келиб джаннган киби.

Джазганыны суу саркыб,
Джулдузлары кьалган кирик.
Джазганыны суу огъуна
Сууджилик назмуланы
Тюблери бла алган кирик.
Кюе турган джарлы джерге,
Джаралы джерге джан урган кирик.

Бюгечели джауад джангур...

Ма алай бла бурулмаз...

Эркилик, сени эринге.
Къанатым болургъа эринге.

Къадар, мен сени джашынгма,
Къадер кеченги джашырма.

Заман, мен сени кёзюнгме,
Кишиге сокъур кёрюнге.

Джашауну экинчи джаны - ёлюм,
Сора андан нек къалады кёлюм?

Джулдуз кесин башсынса,
Джарыгъы кёкню ташсыныр.

Джуртда Джангыз Терекни тамырын
Джаннет терекден эсе сайларма.
Джан тамырымы, джыр тамырымы да
Мен ол тамыргъа байларма.

Ма ол заманда кёрюнюр
Парий кючу кючюкню.
Къанджалбашладан онглу болгъаны
Бурунгу джербаш юйчюкню.

Ма ол заманда ачылыр
Таша магъаналары сёзлени,
Бир къауумну да - кёзлери,
Бирлени уа - ауузлары.

Ма алай бла бурулмаз
Къарачайны Къадау Ташы
Къарачай халкъны сын ташына.

Къарачайны Къадау Ташы,
Джангыз Тереге Джуртуму -
Ана тилибиз, Кюн-Ай тилибиз -
Халкъымы эси, байрагъы.

"Кесин сакълагъанны сакълайды Аллах да"...
Ана тилин сакълаялгъанны
Ана тили ёмюрлеге сакълар.

Халкъны джеринден айыр,
Къаргъа, кюмгъа да булгъа,
Къара кюлгъа да сана,
Кау-куу этиб да сына.
Санына
Къоранч, джара тюшгенликге
Тили сау эсе - халкъ сауду.
Халкъны джаны - ана тилинде...
Тили ёлмей джаны чыкъмаз.
Джуртсуз къалыргъа тюшгенде,
Ана тил - Ата джуртлукъ да этер.
Алай а джуртунда джашагъанлыкъгъа,
Тилин унутду эсе, халкъ ёлду.

Джуртундан кёчюрюлген халкъ
Къайтыргъа да болур ызына.
Ана тилсиз къалган а ушайды
Къуругъан сууну ызына.

Нарт Ёрюзмекни ёмюрлюк джукъусун
Бёледи бу сагъышларым:
Къызыл Фукламы бардыла энтда,
Огъесе бешбашлы эмегенле?
Къайдан, кимледен чыгъады
Ана тилибизге къоркъуу?"

Ёрюзмек, не джашырыу энди:
Бизге чексиз эркинлик берилгенди
Не джаны бла да ёсерге, айныргъа.
Терслик туудукъларынгдады тюжюн айтыргъа.

Уруш бизге, кес бизни.
Бир-бирде кереклисича
Туталмайбыз кесибизни.
Алай а, ангылагъандан ангылай барабыз:

Джукъ да джокъду сенсиз,
Джокъ да джукъду сени бла.

Сен - бирсе. Биз - сенбиз.

Къарачайлыны хапарындан

Аллах кеси ишлеген кирик
Бурундан къалгъан сейир межитле...
Сизге абдесиз къараргъа да болмаз.
Мен эдим да динден хапарсыз
Сизни кѳргенимде ийилиб кирик,
Намаз, тилек этерча болдум.
Букъу чурукъларым бла къайгыла букъусун
Эшикте къоюб,
Кечмеклик тилей,
Аллахны юйюне кирдим.
Аллах ангылаямалыкъ тил джокъду сора
Дедим да,
Арабча аз билгеним себебли,
Къарачайча тилек этдим.
"Я аллах, джанланы джаратханынгдан ары,
Кѳб къыйынлыкъ да сынатханынгдан ары,
Махтау бла, байлыкъ бла,
бийлик бла да сынагъанынгдан ары,
Сыйлы мѳлеклеринги да Адамгъа шеждеге
Барыргъа тыйыншыгъа санагъанынгдан ары,
Адам улу кесин ѳлтюрмезча эт.
Сакъла адамны хар бир зарандан,
Аджалдан тюл, ахырзамандан.
Болджалы джетген ийман бла кетсин,
Сабий да кѳзююнде туусун,
Джангыз джашау джукъланмай турсун.
Аллах, адамны джаратханса, кѳргенсе сыйлы
Андан джашауну сыйырма да,
Ахырзаман сауутун сыйыр.

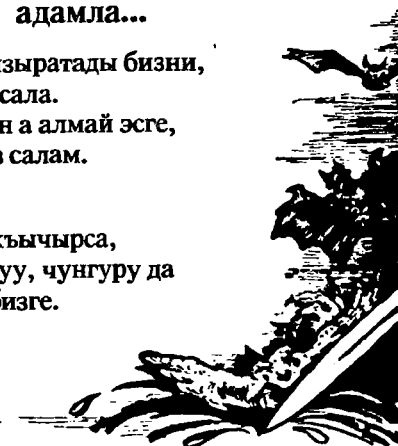

Аллах, кесинг къурагъан джанлагъа
Атом джаханимде джанаргъа
Къалай къоярса. Тюшкюндюр, дерс бер.
Киши кѳрмез деб кѳб этебиз гюнах,
Барын кѳрюб турады Аллах,
Бойнубуз къылдан ингичге, келсе палах,
Дагъыда джазыкъсын дерге кюрешебиз.
Джашайбызмы ата-ананы къыйнамай,
Алдамай, алданмай джашайбызмы,
Къуру да халал къыйыныбызны ашайбызмы?
Этерге уялмагъан затларыбызны
Не бетсиз эсек да, айтыргъа джетмейди бетибиз.
Чырылдаб кюйсе харам этибиз
Тобагъа къайытырбыз, тюшкюнкюбюз. Кеч болур.
Аллах, Аллах, мархаматлыкъ тилейме,
Джерге тынчылыкъ-ырахатлыкъ излейме.
Сеннге керти бегигенлеге къайгыр,
Тюзню терсен дунялыкъда огъун айыр.
Гюнахлыма, ауазым чыгъады шош,
Ёзге, Аллах, тилегими къойма бош,
Сюймейме джаннетде салыргъа къош,
Ол дунянгы бу дунябызгъа къош.
Мен билеме, сен сюймейсе джаншауну,
Ёзге дайым къайтарыб къатлайма:
Аллах, сакъла джер адамны, джашауну.
Аллахны юйюнден умутлу чыкъдым,
Межитни башында джангы Ай бла джулдуз.
Кечегида абына, джолсуз
Аллах, болуш дей, кѳлеккеча кетдим.

Тюрлюлебиз биз, адамла...

Кече къарангысы да абызыратады бизни,
Кѳлюбюзге къоркъуула сала.
Къабыр къарангылыгъын а алмай эсге,
Кѳзбау затлагъа беребиз салам.

От чагъа тили-ауузу,
Кѳк, тамагъын бошлаб къычырса,
Отджагъа, джерни батыуу, чунгуру да
Артыкъ багъалында бизге.

Кёсе элия кёзлерибизни кесе,
Окъ джыланча ары-бери ётсе,
Кесибибизни кёребиз кескин.

Кёк кюкюресе, джер тебресе да,
От сюрюб, суу кьуууб келсе да,
Чауул не кюрт юзюлсе да
Ангылайбыз ким болганыбызны.

Артда ол затланы унутабыз,
Адамланы ёрге энгишге тутабиз.
Биригиб "хайд" дер орнуна,
Игилик эт, айт дер орнуна,
Сен - алай, мен - былай - деб, тебрейбиз.

Тюрлюлебиз биз, адамла...

Джаным, алда

Кёк джашнай деб,
Джаным, алда.
Элияма
Джанауалда.

Мен "кел", - дедим,
Сен чарладынг.
Чууакъ кече
Кёк чартлады.

Сюйген джюрек
Джарылгъанда,
Таша джарыкъ
Джайылгъанда ,

Кёк джашнай деб,
Джаным, алда.
Элияма
Джанауалда.

Сенсиз да сени бла

Сюйсем да, сюйсем да кемсиз,
Джашарма, джашарма сенсиз
Джукъара джюрегим, джукъара,
Мадар болмай рахат джукъларгъа.

Чурум кёбдю бизни айыргъан:
Керекмиди аланы санау,
Сюймекликге заманды сынау,
Чурум кёбдю бизни айыргъан.

Асыры кёб сагъыш этгенден
Келе-кете тургъаннга ушайма.
Сенсиз да сени бла джашайма
Аллах сакъласын тюрленгенден.

20-чы ёмюрню аягъында сагъышла

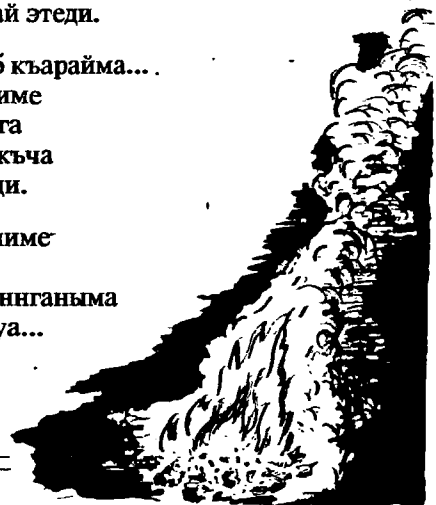
Гитче къамыжакъчыкъгъа билегимде тюкле,
Шындык чегетча кёрюне болур.
Къара къазауат этеди ол
Этиме джетиб бир къабаргъа.

Тюкле-терекле джибермейдиле аны...
Рахын болургъа джетген джарлы джанны
Гырджын умурну юсюне салама.
Къайдан джетди эсе да бир джюджю джетиб
Гырджын бурхугъа къадалады.
Бири ары, бири бери тартыб
Къаллай бир кюреширик эселе да,
Шорбат чыпчыкъ "шып" деб джетиб
Аланы ашларын, кеслерин да джутады...

Башха къамыжакъчыкъ къолуму сыртына ёрлеб
Кесин мийик сыртха ёрлегеннге санайды.
Узун мыйыкълары бла тийиб кёрюб,
Тинтиб, хар атламын алай этеди.

Аны джюрюшюне тинтиб къарайма...
Ол сагъат "шаркъ" деб эсеме
Ким эсе да бир пелиуаннга
Мен да бу къамыжакъчыкъча
Кёрюне эсем а", -деб келди.

Ким эсе да мени ишлегениме
(Тюрт-мюрт этгениме)
Къууаннганыма, ачыуланнганыма
Къараб, ышара тура эсе уа...

Къарадым кёкге...
Учу-къыйыры болмагъан мазаллы кёк да
Меннге къарагъанча кёрдюм.

Къамыжакъ - къолуму сыртындача,
Мен да джерни сыртында...
Мен къамыжакъны гырджын бурхугъа салыб,
Сейирине къарагъанча,
Кёк мени Джерге - джашау бурхугъа салыб,
Сейириме къарайды.

Кёк мени неми да кёреди:
Таб тиширыу бла джатханыма дери.
Кёк мени ичиме да киреди:
Мен солугъан хауа бла.

Мен къымыжама кёкню аллында.
Джер кёкдеди. Мен - Джердеме.
Джер бла бирге кёкдеме.
Мен джер бла кёкден джаратылгъанма.

Кёк къарайды меннге, сынаиды мени.
Мен ёсеме. Эмчскден айырылама.
Бирде кесимчагъа, бирде
Джерге, кёкге къайырылама.

Мен джерни ичеме къанын,
Тюклерин-тереклерин джыртыб.
Мен кёкню джырама къарнын,
Кемеле бла джети къатына чыгъыб.

Джанланы атасы - Кёкню къалтыратама:
Сен джаратмагъанса мени.
Мен джерни теблеб джюрюйме:
Сен джаратмагъанса мени.

Джер тебрениди "тюшюн" дегенча,
Кёк кюкюрейди "тюшюн" дегенча,
Мен а турама "тюшюм" дегенча.

Мен - адам - къамыжакълай къалама,
Кесими къурутур сауутну чыгъарама,
Джерни къабугъун, джилегин кемиреме,

Кесими джюрегими, мыйнымы кемиреме,
Семиреме, кенгереме,
Адамгъа, Аламгъа керилеме.

Мен Адам - къамыжакълай къалама,
Алай а энди акъыл-палыкъ болама.
Кёк сынаиды:
Адам кесине адамлыкъ этерми?
Ахырзаманны келтирмей джашармы?

Джаныбыз

Джаныбыз да, тинибиз да,
Ийманыбыз, динибиз да,
Иннетибиз, бетибиз да,
Тарихибиз, джерибиз да,
Энишибиз, ёрюбюз да,
Сауубуз, ёлгенибиз да,
Кючюбюз, къууатыбыз да,
Атыбыз да, хатыбыз да,
Ётубюз, къанатыбыз да,
Сууубуз да, ашыбыз да,
Джулдуз-къадау ташыбыз да,
Нартны, къартны тилеги да,
Джуртну Джангыз Тереги да,
Эрлигибиз, эркинлигибиз да,
Джарыуубуз, ёлюмсюзлюкюбюз да,
Таша-туру байлыгыбыз да,
Байрамыбыз, байрагыбыз да,
Джазыуубуз, джашауубуз да -
Адам тилибиз, ана тилибиз.

Сабийчикни соруулары

Бир зат бир затха кёчген болмаса,
Ёлюм джокъду сора.
Ахырым топракъ боллукъду сора. Ашхы.
Топракъдан а къачан боллукъма адам?
Къайдам.
Къалепаладан бери бир зат бир затха кёчеди.
Бир зат бир затха кёчмейди.
Адам топракъ болады, топракъ а адам болмайды.

Ёлюм джокъ эсе некди алай?
 Топракъдан адам джаратылыр кыйынлыкъ джокъду.
 Адам кетгенликге адамы кылады, адам улу кылады.
 Адам топракъ болур кыйынлыкъ а бармыды?
 Огъесе топракъ джетишмегенликми этеди?
 Джаны болганны Джаны чыгъады.
 Джаны болмаганны джан кирмейди.
 Джан кыйры кетеди сора?
 Не зат не затха кечеди сора?
 Джаны болган джаны болганны кечеди.
 (сёз ючюн: атасы баласына)
 Джаны болмаган джаны болмаганны кечеди.
 (сёз ючюн: кырдык сютте бурулады)
 Джаны болган джаны болмаганны да кечеди.
 /сёз ючюн: эт - этге, шорпа - бетге, сёз - джюрекге/

Бир зат бир затха бурула джашайды.

Не зат излейме?

Джерде болмаган бир хантмы излейме,
 Ызындан да бир суу, кёлюм кынарча.
 Джерде болмаган бир джерми излейме
 Тынгысы тынган джаным кынарча.

Не эсе да бир зат излейме...
 Атын табыб айталмайма ансы,
 Джюрекден алыб аталмайма ансы
 Дунияда болмаган бир зат излейме.

Кёлюме джетген, кыуандырган
 Сюйген кызым, ишим да барды.
 Барды, барды, нем да барды
 Не зат джетмейди сора дагыда.

Тау башында тауму, талауму
 Не зат излейме, билмейме, Тейри.
 Огъесе ёллюкюмю алгъадан сезиб
 Джаным итча улуйму болур?

Кыйын джюреклиледен бири

Кыйын джюреклиледен бири,
 Чабама ары бла бири.

Джашау кыйын-зауукъ дуниясын бериб,
 Кёк - чууакылыгын, элиясын,
 Джер да не затын бермей кыйса да,
 Топракъ юлюшюмю уа - берир.

Кесими джюрегим джана турганлай,
 Бёркюмю кёлюма алыб чабама
 От тюшгенге, отха тюшгенге.
 Бирде кыару джетмей кыалама... джюрексине,
 Чалкысы кыбыны юзюлген аягыча.
 ...Ненча фахму кетди дуниядан
 Заман аланы ангылаб аягынчы.

Эки джол айырылган

Джюрегим джумдурукъ тенгли тюл, джер тенгли
 Болганча уллу кёрюнеди.
 Джер а - бурунгулагъа кёрюннгенча мазаллы тюл,
 Джюрегимча бурху кёрюнеди.

Джюрегим джерни кыйгысындан, сагышындан
 Кенгере, чачылырча урады.
 Джер джоппу бола Аламны, Адамны ауурлугъундан
 Джылдан джылгъа кыоркыуулу бурулады.

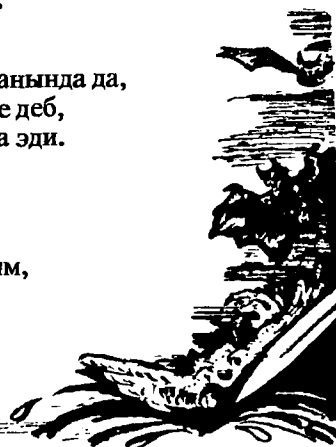
Тенгиз чайкылады.
 Кемеге сагыш этер орнуна
 Бирле кыйыкыла ючюн даулашалла, демлешелле.
 Ахырмаганны бетден-бетге кыараб турабыз.
 Эки джол айырылган джер...
 Джашау бла ёлюм...

Дунияны буза эди...

Тюзлюкге ёрлейме деб,
 Ётюрюк тайыб джыгылганында да,
 Мени джыкыган этгендиле деб,
 Кычырыгы дунияны буза эди.

Кыуруган кыую

Кыуруган кыуюгъа буюгъа кыарадым,
 Кыбы аула кыюлеб аны ичин.

Бууаз гыбыла бир-бирлерин буза, бууа,
Джийиргеншли кьуртла-кьамыжакъла
Бир тешикден бирсисине кире...

Кьуругъан кьуюгъа буюгъа кьарадым -
Кьарадым кьара, зар джюрегинге.

Кьуругъан кьуюгъа суу кьуя,
Суу - тот, от болуб баргъанын кёрдюм.
Андан ичгенни ичи кюйдю да,
Джангылгъаныма джарылыб ёлдюм.

Кьуругъан кьуюгъа буюгъа кьарадым:
Кьуругъунчуннга кьаллай эди ол?
Кьарадым сени зар джюрегинге
Кьачан да аллаймы эди ол?

Кёзлериме кьурум кьуюлады
Сизге кьарасам кьуругъан кьуюла.

Излей кёре эдим...

Чыммакъ кьалын кьаргъа кьараб
Джашил кырдыкны тансыкьладым.
Джашил кырдыкны табханымда уа,
Таза кьаргъа болдум тансыкъ.

...Башлары кьар, кьабыргъалары - кырдык
Болгъан тауларымы излей кёре эдим.

Эркишилик

Аны этген джигитлигинден
Бир кишини джокъду хапары.
Таб кьабыры да белгисизди аны.
Агъарады ауушну кьары.

"...Эрча сермешгеними, ёлгеними да
Былайда кёрюб ким багъа берликди.
Мийик чынланы, медалланы да
Артха кьалгъанла джюрютюрюкдюле.

Саны-санауу болмагъан джауну
Онусун ёлтюрейим... Андан сора уа?!

Ким эслерик эди мазаллы тауну
Ол джер тюбюне кёмюлюб турса?!

Мен джер тюбюне кёмюлюб кьалсам
Ким, не айтыр мени юсюмден?
Сюймегенле сёз чыгъарырла
Джаугъа кьошулуб кетгенди деб.

Аланы ауузларына бушдукъ этерча,
Тюз хапарны айтыр адам джокъ.
Джангыз кесим джауну тыяргъа
Аллай кючом-кьарыуум да джокъ.

...Былай кьарыусуз сагъышла
Кьайдан да келедиле кёлюме.
Кесиме ёлюмсюзлюкмю излейме,
Ёлюм кьоркьуу салгъанда джериме?

Башыма сый, махтауму излейме
Джуртуму сакълагъаным ючюн?
Кесиме эскертме салдырыр ючюнмю
Сермешгеними кёрсюнле дейме?

Кеси-кесимден чыкъмасын кёлюм,
Ансы менсиз да кыырырла джауну.
Ой кьалай кьарыусуз адамчыкъма мен,-
Деди да, джау аскерни ышаннга салды.

...Аны этген джигитлигинден
Бир кишини джокъду хапары.
Таб кьабыры да белгисизди аны,
Агъарады ауушну кьары.

Былай да болуучанды

Тенгизге батаргъа излеген батыргъа
Тели дегени ючюн
Джагъада джатханны джагъасындан алдым.

Биреуню эмилик толкъуннга джатаргъа
Джетеди ётю.
Биреуню уа - эмилиб тургъан
кьатыннга...

Дагъыда махтанаргъа
Джетеди бети.
Дагъыда, аллайны джагъы
да болуучанды.

Ушайбыз

Кысыла да айырыла -
Тынчды, кыйынды бизге.
Биз кирпичке ушайбыз,
Сюймеклигибиз а - кёзге.

Ызындан учуб барады

Хар кимге бирер зат бериледи
Къадарны алайды буйругъу.
Кёксюл байталны эм ариу джери
Ол чыммакъ къалын къуйругъу.

Аны къуйругъун кёрюк ючюннге
Адбирле артха къалалла.
Не уллу чарсда да аны ызындан
Тизилиб алай баралла.

Аны къуйругъун байракъкъа тергеб
Келген аджирлени бирин да,
Айхай, байтал джукъкъа тергемейд,
Алагъа бурмайд эсин да.

Узакъда баргъан аджирни
Ол кёз туурасында тутады.
Джеталмай тансыкъ кишней да,
Ызындан учуб барады.

Джаз болурму?

Джаным джазгъа сау чыкъса
Кёрюсюз мени джау джыкъса.

Быллай аман кышдан сора
Ёлюм деген боллукъ болмаз.

Джангыз
Умутну шорбат чыпчыкълары
Юшюмейин бир къалсала.
Джылыу излей, думп болуб кетмей,
Джурт да - джазды деб турсала.
Джазны сакълаб бир турсала.
Сыйыт-кычырыкъ да этмей.

...Келе тургъан джаз болурму?
Къарт эсем да джаш болурма,
Джаш эсем да баш болурма.
Келе тургъан джаз болурму?!

Фахмукъаула

Биз - белкъаула,
Сиз - тилкъаула,
Ала - джалкъаула,
Барыбыз да фахмукъаула.

Орун бармыды?

Джангыз, бир сёз къошмады ана тилине,
Джангыз бир сабий бермеди туугъан халкъына,
Сынгар бир къазыкъ урмады туугъан джеринде...
Къабыр орун бармыды анга Ата джуртунда?

1985 джыл апрелни 12-си

Отуз таугъа ёрледим да эндим мен,
Сиз айтханча джаш тюлме энди мен.
Отуз кере келди меннге апрелим,
Меннге тюл, къадарыма аперим.

Гагарингеча ачылды меннге Алам,
Джерим меннге Анам кирик Анам.
Джазыууму ёр джолун тюз кёре,
Апрелиме тюбермеми джюз кере?

Апрелими къалын сууукъ къар басса
Къар тюбюнден аны къазыб алырма.
Джолгъа чыгыб сеннге джетелмей къалсам,
Апрелими бир кюню бла къалырма.

...Джазгъа ёмюрде да кёрюнем ёгелей,
Мен джазны шыбыладан сакълай кюйген эмени.
Хорлам майгъа термиле ёлгенле
Кесигизге къошармысыз мени?

Апрель - майгъа мени юском бла кёчсюн.
Мен апрель бла майны джалгъагъан чыбыкъ.

Урушда юзюлген чыбыкыны алай джалгъагъан
Башха лагъым табалмагъанымы кечсин.

Апрелими къар басмаз. Басса мени басар.
Мен ол заманда джанкъозгъа бурулурма,
Боранбилгич тюл, джазбилгич болурма.

...Отуз таугъа ёрледим да эндим мен,
Ненча таугъа ёрлерикме энтда мен?!

Джанымы кёзю

Джаным, кёзюм деб сёлешген
Сеннге дери джюз къызым болду.
Сен - джюз биринчим.
Огъай, сен биринчим,
Джаным, кёзюм да тюл,-
Джанымы кёзю.

Бош къоркъуула болурламы?

Адам тилибиз, ана тилибиз эки бёлюнюб,
Джыланни тилине ушар деб къоркъама.
Къарачай-малкъар тилибиз эки бёлюнюб
Къарылгъачны къуйругъуна ушар деб къоркъама.

Айры болады деб къоркъама ана тилибиз,
Минги Тауну айрысына ушамагъан айры.
Къарачай-Малкъар -
Эки Кёк-Джер къанаты тилими,
Эки ётгюр кёзю таулуну ариу бетинде...

Къоркъууларым бош къоркъуула болурламы?

Бир тамчысыма

Мен бизни поэзияны тюнгюч уланы
Не къартлыкъ джашы тюлме.
Анга къууанама.
Ауалы-ахыры болмагъан поэзиябызны
Байсан джангуруну бир тамчысыма.

Алай а билмейме,
Кырдыкны, мюрзеуню, огъесе чыгъанакыны
Чыгъарынамы боллукъма себеб?
Иги джорала уа этеме.

Гяхиниккёз джыр

...Сахнадан алай джырлады
Таудан ёзеннге къараб джырлагъанча,
Къарча да ташына таяныб анга тынгылагъанча.

Ауазы -
Джуртда Джангыз Терек шууулдагъанча,
Джюз къара суу къошула тургъанча.

Ауазы кёкден энди да,
Нарат тереклени ызындан тизиб
Ызына чыкъды.

Джыры
Туугъан джерине джангурча сингди да;
Ана тили джашил джашнады.

Джюреги кёкча джашнады
Гяхиниккёз джыры тууар ючюн.

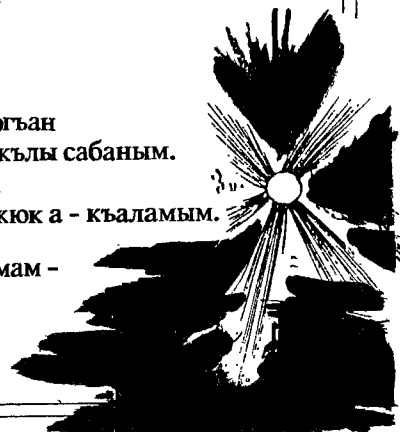
Кёлюне келеми болур?

Адамны Адам этген къадар
Аны сакъларгъа табмазмы мадар.
Огъесе акъыл-палыкъ болду джашым,
Сакълаяллыкъ болур палахдан башын,-
Деб кёлюне келеми болур?

Кюн - къалкъаным

Джулдуз бюртюкле тюше тургъан
Бу акъ къагъыт - къара топракылы сабаным.
Къырдышны къобара баргъан
Джети ауузлу джити къаладжюк а - къаламым.

Не кючлю джаудан да къамамам -
Ана тилим мени къамам.

Ёлгенимден сора да туугъан джерим - кюбем.
Ала саулукуьда кыйынлыкъ кёрмем.

Билсем да, джашаргъа бир
кюн кьалгъанын,
Къара кючлеге хорлатмазма:
Кюн - кьалкъаным.

Къой Джол - джолум.
Джулдузум а -
Къарачайны Къадау Ташы.
Бирлеге ол - кюйген джулдуз,
Меннге уа -
Чырай тёкген ариу джеримде
Нюр тегё тургъан тарых джулдузу.

Халкъымы тарыхын ачыкълай,
Артха къайытсам алгъа барама.
Кёкге барыр ючюн джерге киреме,
Джерни кёрюк ючюн кёкге илинеме.
Аламны ангылар ючюн, атомну тинтеме,
Адамны ангылар ючюн барын да тинтеме.

Мен - къадарны акъылы-эси...
Кеси кесими кюл этмез ючюн
Ангыларгъа излейме кесими кесим.

Кёрмей огъуна кьалгъаем

Чепкенинги джырыгъы бла
Кёзюм илинди ёрге.
Бутла, толгъан Айлача,
Бирге кьошулгъан джерге.

Кёзлеринги, ёшюнлеринги
Кёлекгелери - Кюнле, Айла да.
Энди меннге тынгы джокъ,
Ётсюнле кюнле, айла да.

Балийле фейерверкча атылыб
Чакъдыла, кьурмашча алай.
Джюрегиме кирдинг атылыб
Кыйынлыкъча, кьууаншча алай.

Сир кьатдыла терекле, аскерлеча,
Суула огъуна тохтаб кьалдыла.
Мен быллай бир кыйналмаз эдим
Тёрт кесек этселе да мени кьанлыла.

Кёрюк, кьуру кьалгъандан эсе,
Кёлюм кьуруб кьалгъандан эсе,
Кёлюм сыныб кьалгъандан эсе,
Кёрмей огъуна кьалгъаем сени...

Джанкьоз

Бетинден кьаны кьачыб
Кыш кюртлерин кьалайды.
Къарны кюрёб, джол ачыб
Джазны аллына кьарайма.

Джазгъа асры тансыкъдан
Джазгъы кийимле кийиб,
Чыгъама. Шашхан хариб,
Дейдиле тюбегенле.

Кыш сер кьулун - боранын -
Джан-джанымдан юсдюрюб,
Созуб-созуб улуйду.
Къаным аз-аз суууйду.

...Талай кюнден табылады
Тюзде бир джанкьоз ёлюк.
Факъырады дейдиле,
"Сокъурла" аны кёрюк.

Къадау таш бла Джангыз терек

Къарачайны Къадау Ташы...
Джер - Адам улуну къадау ташы.
Джуртда Джангыз Терек...
Джашау - Аламда джангыз терек.

Сауут-саба-уруш керек,
Ахырзаман кимге керек?

Къадау Ташны ууатыб,
Джангыз терекни кесиб,
Ёлюмге юй ишлегенле
Кимлесиз сиз?

...Биз таяннган - Къадау Таш.
Биз табыннган - Джангыз Терек.
Къадау таш бла Джангыз Терек -
Бизге керек.

Эски алгыш, джангы тилек -
Къадау Таш бла Джангыз Терек.

Ара-энчи бачхабыз

Поэзия - ара-энчи бачхабыз:
Сюйсенг нартюх ёсдюр,
Сюйсенг арпа, будай,
Сюйсенг гардош, харбуз,
Сюйсенг кёгет терек,
Сюйсенг тюрлю-тюрлю гюлле.
Не сюйсенг да ёсдюр,
Сюйсенг чачыб, сюйсенг джоппу.

Къалай сюйсенг да, не сюйсенг да ёсдюр.
Джангыз
Тели хансны ёсдюрме ансы,
Аман хансха кесдирме ансы.
Поэзия - ара-энчи бачхабыз.

Аллайды

Кёзю-къашы болмагъанча,
Ышармайын сёлешеди,
Къоркъутургъа кюрешеди.
Къыш аллайды.

Умутчады. Джаз аллайды.
Кёлюмю уа джазалмайды,
Джазыууму джазалмайды,
Джаз аллайды.

Джайны кызыл уууртлары,
Джашны, кызыны умуллары...

Эс бир джерге джыйылмайды.
Джай аллайды.

Къачны къачын эталмайма,
Къарыусулугъуму кечалмайма,
Къач келеди, къачалмайма.
Къач аллайды.

Май майданда...

Берилгенден эсе кёб излейме,
Джангы Джер, Кёк излейме,
Ёзге элиягъа кеб излемейме.

Къобхан суугъа къайда джагъа?!
Джюрек отну хайда джагъа,
Бек кюйсе уа майдан джагъа,
Май майданда назму бишед.

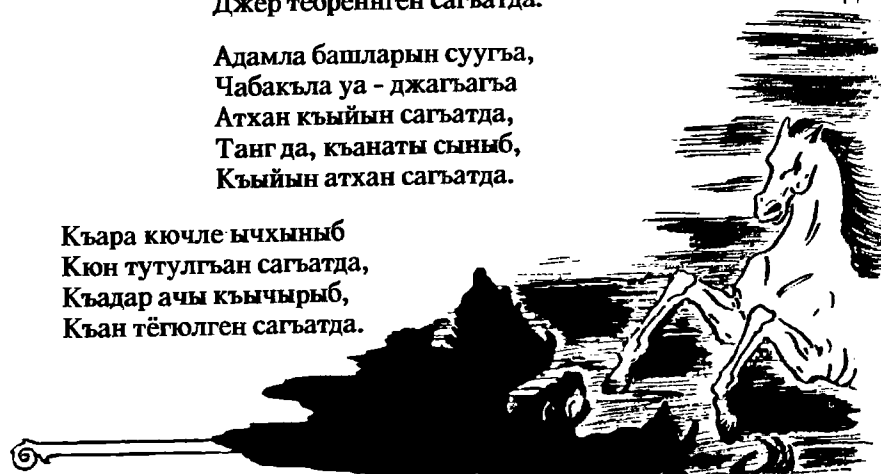
Джюрек - инкыйлабчы

Джюрегим болгъанды да джукъа
Аз да кыйналсам джукъкъа,
"Гып-гып" этиб тебрейди.
Мени бир кыйын кече
Джаратханса сен, Тейри:

"Бешбашлы элия чартлаб,
Кёк илгеннген сагъатда,
Не дун-дуния титиреб,
Джер тебреннген сагъатда.

Адамла башларын суугъа,
Чабакъла уа - джагъагъа
Атхан кыйын сагъатда,
Танг да, къанаты сыныб,
Кыйын атхан сагъатда.

Къара кючле ычхыныб
Кюн тутулгъан сагъатда,
Къадар ачы кычырыб,
Къан тегюлген сагъатда.

Не табигъат болуб кѳуу
Суу кюсеген сагъатда,
Не джюрекле болуб кѳуу
Кѳеу болгъан сагъатда

Джерге, Кѳкге, Адамгъа
Ышану аз сагъатда,
Ийман, айран да халкъкъа
Джетишмеген сагъатда

Ийнан, ийнан Адамгъа", -
Деучю эди къарт атам,
Кѳбню кѳрген нарт адам.

Сени джауунгу да джюреги
Сангырау, сокѳур болсун".

...Джюрегим джаратылгъанындан да джукъа.
Не гитче кыйсыкъкъа да
Къазауат ачыб тебрейди.
...Мени инкъыйлабчы этиб
Джаратханса сен, Тейри.

Теберди

Теберди.

Джер тау тюрсюн ала, кесин кѳкге теберди.

Кѳк

Эриб, кѳгериб, суу болуб саркъды.

Кѳууанч

Тау башлада къар болуб агъарды.

Адам

Ёзенден таугъа, таудан ёзеннге къараб ышарды.

Бу чууакъ кѳкден,

Бу ала-джашил-кѳк суудан,

Бу чыммакъ къардан,

Бу таза кюнден,

Бу ташлы-агъачлы джерден,

Нарат ийисли дарман хауадан,

Таб, скот тылпыуча, бу ёзен тубандан,

Умутлача, акъ булутладан

Джаратылгъанына тюшюндю Адам.

Теберди...

Ёре турукъ

Сезим кетди - сѳзюм кетди,
Энди мен - ёре турукъ.
Джашил чегетни ичинде
Къарала, ёле турлукъ.

Кюн таякъкъа таянады джюрегим

Нюр джаухардан джасандырсам да
Джаухарат, сени
Джетмез эди, ант этеме,
Кѳлюме мени.

Меннге Кѳк - сен джашагъан джер.
Кѳууанчым кѳб - сен барса дуняда,
Сен бирсе дуняда.

Дуния теблеген топуракъдан, джерден,
Дуния термилген чууакъ кѳкден, нюрден
Джаратылгъан джан -
Джер кызы, Тейри кызы - Джаухарат.

Джаннетден кысталгъан Хауа да,
Гюнахдан тыярыкъ суура да,
Зарандан сакъларыкъ дуа да -
Джаухарат.

Сюймеклик сезими ючюн
Тиширугъа бурулгъан мѳлек.
Ариулугъу, тазалыгъы ючюн
Мѳлек болургъа тыйыншлы тиширу.

Кыйынды сеннге Кѳкде, Джерде да
Тиширулулугъун тас этмеген мѳлек,
Мѳлеклигин тас этмеген тиширу!

Джаухарат, сюеме сени.
Къаяла, джуддузла да
Къайтарадыла: сюеме сени

Сен саулукъда
Гулош таякъкъа таянмам ёмюрде да.
Атынгы айтсам -
Кюн таякъкъа таянады джюрегим.

Сюеме сени

Арыгъан солуу излегенча,
Ауругъан саулукъ излегенча,
Къанатлы учаргъа, къонаргъа излегенча,
Бычакъ кынын излегенча,
Излейме сени.

Мухаджир джуртуна термилгенча,
Кете баргъан джашаугъа термилгенча,
Агъач терек болургъа термилгенча,
Таш джуддуз болургъа термилгенча,
Термилеме сеннге.

Суу тенгизге ашыкъкъанча,
Урлукъ мылы джерге ашыкъкъанча,
Джанкъоз джазгъа ашыкъкъанча,
Джан джаратылыргъа ашыкъкъанча,
Ашыгъама сеннге,

Ёлюр аурууум тюл эсенг да,
Ёмюр аурууум болгъанса.
Кёкча къаратаса мени кесинге,
Джерча тартаса мени кесинге,
Сенден сора кыыз джокъду,
Сени бир да бир бек мийикге чыгъаргъанма
Андан кетме, Аллах ючюн.

Сокъур сау кёзню суйгенча тюл,
Кюн башха Кюнню суйгенча,
Кийик кийикни суйгенча,
Адам Адамны суйгенча,
Сюеме сени.

Ана тилимча керексе

Кёгюмю кёклюдюн да,
Джуртуму беклигин да,
Ана тилими ёлюмсюзлюдюн да
Кёреме сенден.
Ёлюрме, ёлмезсе дей сен.

Ана тилими суйгенча,
Сюеме сени,
Ана тилими билгенча
Билирге излейме сени,

Ана тилимча керексе меннге,
Джуртда Джангыз Терексе меннге,
Джур балача кёрюнесе меннге,
Джурт-Анача да кёрюнесе меннге,

Джюрегимде -
Соймекликни къадау ташында - чакъкъан
Соймекликни джашил терегисе.
Кёлюнгю къандырыб къара суу ичгенча,
Дунияда эм зауукъ сёзню айтханча,
Атынгы айтхан да насыбды къалай.

Толу насыблы боллукъма

Тынгылау джюреке окъ эсе да,
Энди мен тынгылаб турлукъма
Сёзледен хайыр джокъ эсе.
Саудан ёлюбмю къалырма
Ичимден кюйюб огъесе?

Кёзлерим бла ийнакълай,
Сёзлерим бла къучакълай,
Огъай, мен къайры барама
Джуддузгъа баргъан бусакълай.

Джуддуз орнуна - элия
Мен халкъны сеннге кюдюрсем.
Суу агъач бла челеклени
Юреннгенингча кёлтюр, сен.

Къууанч бла джарсыудан толу
Челекле ючюн кечир, сен.
Къайсындан суйсенг да, тохта да,
Меннге бир иги ичир, сен.

...Насыблыракъча боллукъма,
Бир кюн ма алай ичирсенг.
Толу насыблы боллукъма
Экисинден да ичирсенг.

Сеннге къараб...

Нартланы заманында Сатанайны,
Къарчаны заманында таулу тишируну
Суратларын саллык болсам,
Сеннге къараб салыр эдим.

Къайсы ёмюрде да тиширу сеннге ушаса,
Бир да къуруса да, хар тийреде, хар элде
Сеннге ушаш бир тиширу джашаса
Джер къалай насыблы боллукъ эди...

Джарсыу не?

Джер-суу кёрмей турсам да,
Сени кёрсем - джер-суу не?
Джашлык кетиб барса да,
Сен барса да?! Джарсыу не?

Сен - нюр джаннган джанса да,
Джанса да менде джюрек
Кёрюнмейин къалады:
Джулдузсузчад кюндюз кёк...

Мен сеннге атланнганда,
Акъыл айтды: барма, кьой.
Джюрек а къанатланды:
Тыялмазса, барма кьой.

Ариу тил къуруб къалгъанча
Сёз а чыгъардыла, ариу.
Ариу алай болса да,
Кеслеридиле гюнахлы.

"Сюймеклик - чынгылды, джарды.
Джарды джюрекни ауаз.
Ауаз берирге ёчле
Сизге ёч да табылмаз.

Экибиз баргъан джол -
Эки джол, бир джол.

Эки джолгъа, бир джолгъа да
Мияла буз суу кьуйдула.

Экигизден да бир джолгъа
Бошайыкъ деб кьойдула.
Насыбны аякъларын
Бардыралмалла бузда.
Ол бир джол да, бу джол да
Джаныбыз а сау къалды.

Аладан къалгъан джаныбыз
Аллахдан алай къалсын.

...Бу экибиз баргъан джолда
Бу джол да чырмау - алгъынча.
Ичингден кюйме да, джыла. Чыда,
Мен ол сёзчулени
Тиллерин тартыб алгъынчы.

Буумюйюз элия

Бу буумюйюз элия да
Къачан эсе да буу болгъанды.
Анга джерде джашау бермей
Огъурлу джанны шыбыла
Этгинчи кьоймагъандыла ансы.

Ол энтда бир-бирде джерде
Кырдык отларгъа излейди.
Таудан-таугъа секириб,
Ёкюрюб,
Нёгерлерин тансыкълайды.

...Бууну элия этген кыйынлыкъдан
Къадар сакъласын бизни.

Разыма

Мен ит болургъа да разыма арбазында,
Адамлыгъын тас этмеген ит.
Ит адамла кирселе арбазында
Богъурдакъларын барырча юзюб.

Мен ит болургъа да разыма арбазында,
Сени адамлыгъын меннге да джетерикди.
Бираз сени къатында тургъан ит
Ол да адам болуб кетерикди.

Былай барсам сѣз этерик эселе, да
Ит огъуна болуб барайым арбазынга.
Ол, добар, тюклю, ариу кючюкчюгюнго да
Тилим бла джалаб тутарма къатымда.

Эркишилеге къой, таб арбазынга
Кирген тубаннга да чабарма.
Джангыз меннге сен иги бол ансы
Къалгъанла не айтсала да чыдарма.

Сеннге къартлыкъны, ёлюмню да къоймазма.
Ала шыбыртсыз келедиле да
Мен аланы джашыртын къабарма,
Ариулай, джашлай тынч джаша сен ансы.

Адамлагъа сакълыгъымы билдире,
Мен итча чабарма, мен итча юрюме.
Ай медет, сеннге тансыкъдан ёлюрме
Къуру экибиз къалгъынчыннга.

Мен ит болургъа да разыма арбазынгда,
Сени адамлыгъынг меннге да джетерикди.
Бираз сени къатынгда тургъан ит
Ол да Адам болуб кетерикди.

Дарман-дары къайдан табайым

Сеннге къарагъан хар эркиши кѣз
Окъ болуб тиеди мени джюрегиме.
Башхалагъа да меннгеча ышараса
Сени кемсиз сюйгенлигиме.

Бир хатагъа къалыргъа башлагъанма
Тынгым-тынчлыгъым бошагъанды къуруб.
Джюрегим кеси кесин талайды,
Эки кѣзюм да эки итча улуб.

Къабханнга тюшген кийик джаныуар
Аягъын кемириб, юзюб къутулады.
Меннге аллай мадар да джокъ,
Къарамынг-ауазынг биргеме турады.

Кюнюм, Айым - сенсе да мени
Тутуласа деб къайгъыда джашайма.
Бирде сени сюйгенден ёлюб,
Нюр джаннган къабыргъа ушайма.

Кюнюм, Айым болгъан бла къалмай,
Мени кѣлтюрлюк Джер болсанг сюеме.
Ариулугъунгдан кѣлом бир къанмай
Кеси сынамагъан билмезча кюеме.

Сеннге къарагъан хар эркиши кѣз
Окъ болуб тиеди мени джюрегиме.
Дарман-дары къайдан табайым
Бу джаралы сюймеклигиме.

Башха тилегим джокъду

Сени юсюнгден
Дуния бек игиге санагъан назмуларым
Кѣлом бек аман сагъатда туудула.
Амалсыз болуб къаядан чынгагъан джугъутургъа
Адамла бир сейирликгеча къараб турдула.

Айтдыла къаяны мийиклигин,
Айтдыла назмуну кийиклигин.
Ол зат мени экинчи кере ёлтюрдю,
Биринчи кере ёлтюргенча сюймеклигим.

Не назму хапарды бу?
Нелеге излейсиз ёлче, багъа?
Болдугъуз, сѣлешмегиз кѣб,
Элиягъа табалмазсыз кѣб,
Не къобхан суугъа къайда джагъа.

Назму неди?
Сюйгенинг башха бла баргъан сагъатда.
Назму деген неди?
Джюрегинг джана тургъан сагъатда.

Кѣлдегин айтыргъа базмайма,
Алай а мен назму джазмайма.
Тишлерими къаты къысыб
Кючден сюелиб турама.

Кѣлекгеси огъуна насыблы этген
Субай джашил терегим барды-джокъду.
Сени унутдуруп бир къыз чыкъса дунияда...
Энди андан сора тилегим да джокъду.

I

Суу ахырзаман...
 Дуния бир-бирин теблеб
 Къутулургъа кюрешген сагъатда,
 Эки къолунг къагъанакъ сабийни
 Ёрге тутханлай, батыб бара эдинг...

Бютеу джерни суу алгъанында,
 Суу джаханимден сора
 Джукъ кёрюнмей къалгъанында,
 Ол эки билек, ол эки къол -
 Суу тюбюнден тийген эки кюн таякъча,
 Умутну эки кёзюча,
 Къагъанакъны кимге эсе да аманат этгенча...

Бары да эсимдеди.
 Ол сабийчик мен эдим.
 Ай медет, ол сагъатда
 Эки къанат битиб,
 Сени да кёлтюрюб,
 Учуб кеталсам эди...

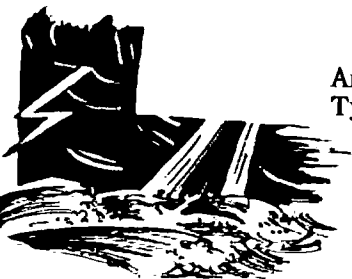
II

Джау къуршалагъанды элни.
 Эркишиле кырылгъандыла.
 Сабийлерин алларына сюеб,
 Эмчекдегилени ёшюнлерине байлаб,
 "Сабийле артда къалыб,
 Джау къолуна тюшмесинле деб
 Къазауат этедиле тиширула.

Бары да эсимдеди.
 Биринчи окъ тийген
 Ёшюнюнде къагъанакъ мен эдим...
 Къатмагъан темирча,
 Саны къатмагъан къагъанакъ
 Кюбелик эталмадым сеннге.
 Ой насыбсыз, насыбсыз мен.

Къарча

Ана тилими тузун джаладым
 Туугъан джерими сууун ичер ючюн.

...Къадау ташха къабланыб джыладым:
 Джашадым, ёлджом ма бу джер ючюн.

Джюрегими кесим кесдим, таладым
 Дуния малгъа алданмасын деб.
 Сезимлериме къатылыб турдум
 Джуртка суюмеклик алда болсун деб.

Халкъымы кёбюсю кырылыб
 Атасыз-анасыз, джуртсуз къалгъанымда да,
 Ёксюзме, эссизме, насыбсызма дерге
 Ана тилибизге ырысладым.

Аиа тилимде табдым халкъымы
 Къанын-джанын, ёлгенин-сауун да,
 Ана тилимде табдым джуртуму
 Агъачын-ташын, доммайын-бууун да.

Ол - кыбылада да кыблама болду
 Тарихибизни кёргюзтюб тургъан,
 Ол кыямада да кыблама болду
 Къутулур джолубузну кёргюзтюб тургъан.

От тёбеси болуб да къалды
 Ишлеген юйюбюз, джыйгъан байлыгыбыз.
 Тенгизде батмады, тюзде къалмады
 Ана тилибиз - байрагыбыз.

Ана тилибиз сакълады бизни,
 Биз да кюрешдик сакъларгъа аны.
 Кимлеге болса да къошулуб къалмай
 Аны сыйладыкъ.
 Аны ючюн сайладыкъ
 Джуртубузну мийик таулары.

Талай кере тюшдю бизге джуртсуз къалыргъа
 Анча кере хорлам бла къайытдыкъ.
 Ана тилибиз саулукъда
 Ёлмезлигибизни ангыладыкъ.

Ана тилими тузун джаладым
 Туугъан джерими сууун ичер ючюн.
 ...Къадау ташха къабланыб джыладым -
 Туугъаным, ёлгеним да ма бу джер ючюн.

Сени кёрдюм

Джол шын туруб
Аякъларын джулдузлагъа салды.
Кёкге да сыйынмай джана тургъан Кюн
Суу челегинге сыйыныб кълды.

Джюрегими кълунга алдынг да
Джангы туугъан сабийчикнича
Джууундуруб, эркелетиб,
Ба этиб орнуна салдынг.

Дунияда эм таза джауум
Кёзлерингден кълюме джауду.
Кёгюрчюнлени кёлекгелери да
Кёгюрчюнле болуб кёлтюрюлдюле.
Тереклени ауаналары да
Терекле болуб сюелдиле.

Шыбыла шыбыланы урду да,
Экиси да кюйдюле бирден.
Джанкълыч белин тюзетди да
Сыртына умутну миндирди.

Ауалы-ахыры болмагъан Заман,
Учу-кълыйыры болмагъан Алам,
Балчыкъ джагългъан нюр джарыкъ - Адам
Салам бердиле. Сени кёрдюм..

Юч зат

Къалай айландырыб айтсанг да,
Меннге юч зат барды джашауда:
Тиширыу --- Туугъан джер.
Поэзия --- Ана тил.
Аллах --- Джан джурт

Тиширыу. Поэзия. Аллах. -
Тазалыкъ-ариулукъ-ёлумсюзлюк.

Ючюсюне да тюз туруу,
Ючюсюне да баш уруу
Олду меннге дуня-ахырат.

Къызыл-Къаланы сакъларыкъ...

*Къызыл-Къаланы кълалары,
Пилялны тилине, джуртуна кългъыргъан
Назмолары,
Семенланы Дахирни эли ючюн
Этген ишлери -
Аладыла дуняда къллыкъ,
Аладыла сакъларыкъ элли.
Огъай, Къызыл-Къаланы сакълаллыкъ
Къызыл-Къаладан кетмей, кёчмей, кълчмай
Джашагъанладыла.
Алагъа тилейик саулукъ да, джашау да.*

*Кетген а,
Барыбыз да кетерикбиз... бирем-бирем...
Хар ким кёзююнде.
Къларачай къллыкъды артыбызда,
Саллыкъды кълбырыбызгъа.*

*Иги сёзюбюз, иги ишибиз
Бу дуняда джашагъланыбызгъа
Тейри адамлары болгъланыбызгъа
Турлукъдула шагъатла болуб.
Кългълан - джалгъланды.*

Башлары

Къарачай	3
Кесиме	4

Къарачайны Къадау Ташы

Айджакъаджа	7
Танг	7
Къая башындан акъ булутха	8
Адамгъа ийнанам	8
Бегимеклик	8
Эс бер	8
Атынгы къурагъан харифле	9
Гъарш ариулукъ	10
Бил	11
Тейри адамы	11
Адам бла кёк	11
Кёрюб турама	12
Кийик къаны тётюлор джерге	13
Айрымкан	14
Заман	14
Буруш къурулуш къуруш	14
Джангылма	14
Тал терек	15
Джашаргъа, ёлюрге да	15
Ёлюмсюзлюкге узала	16
Кърымшаухалланы Исламны эсгере	17
Джолну джууабы	18
Адам бла Ёлюм	18
Ёлюмню терисин къаблаб	18
Маймулла бла даулашма	18
Аланла, биз кимбиз?	18
Хабичланы Магометни окъуй	19
Эки дуня	19
Махтана эди	19
Къыл аркъанла	19
Кюнню ызындан	19
Джаз	20
Умутджал атларым	20
Къан-булкъан	22

Тюзлюк хорлайды	23
Таш бла Терек	26
Ариулукъ	27
"Хайт" де	27
Къарт	29
Акъджал танг къутхарыр	33
ГИТИС-де окъугъан къарачай студиягъа	34
Огъур бла кел	34
Дорбуннга ушайды джюрегим	35
Джазымса деучен эдим	36
Эртден бла эртде	36
Чыпчыкъла биледице	37
Сен келмейин къал да	37
Сен джашагъан къадарда	39
Къалай джыртасыз гюллени ?	39
Къараргъа да базмай эдим	40
Къара джюрекле	40
Ёлюм да кесалмазча	41
Хар нени да джети къаты	42
Кече - кюн да ишлерге	43
Не заманнга дери?	44
Сёзюню кюню	44
Сен болгъан дуняда	45
Байчораланы Солтан-хаджини эсгере	46
Энтда тюшдюнг эсиме	47
Тиширюну чачы	48
Шахарны башында ай	50
Къайдаса ангылы Адам?	51
Амин	51
Танг, джыла	52
Чибинлеге ушамайыкъ	52
Гяхиник урпукъду	53
Алауганны тюшо	53
Кюсейме	53
Игиди къалай	53
Баш къуса	53
Соджукну	54
Атлары айтылсын алгышда	56
Разыма	57
Къачан келликсе?	57
Джашау юзюлмез	58

Къутхарырла дуняны.	59
Джапнарыкъ болурса.	60
Биринчи къарачай генералны Магометланы Солтанны сёзю.	60
Къанатла.	62
Къанатлы.	62
Биз...	64
Поэзия бла Сен.	65
Къысха и-йингме Сени.	66
Тай бла бусакъ.	68
Ючтол дуня.	68
Менме дедим...	69
Энтда бир кёрейим.	69
Терекни къорктууу.	70
Кюн бла Кече.	71
Ачыкъ сагъыш	73

Джуртда Джангыз Терек

Галия.	77
Къарылгъач уя.	78
Ахыр кюн.	78
Тобукъланыу.	78
Эки джол.	79
Марда.	79
Ненча адам...	79
Акбара.	79
Эрирей бла орайда.	80
Апсаты.	81
Унутурма.	82
Гемуданы джерле.	82
Сын ташда джазыу.	82
Аман кыш.	82
Ауругъан.	83
Къаблан эсе кёл...	84
Тюрлениулени заманы.	86
Нере кыйынлашама...	87
Кюннге кёре кийинебиз.	88
Тюш бла тюн.	88
Адети алайды.	88
Барадыла атла.	89
Тыйыншыбызмы нартлагъа?	90
Адам бла ёлюм	91

Акъ марал.	95
Къоркыуулуду.	97
"Хайт" дерге.	97
Сакъланырмы дуня?	98
Фыргъауунну сагъышлары.	99
Умут бла джанама.	101
Беш къарнаш.	102
Кюнню ойнагъан къызгъа.	104
Джерни да сюйюб къабарма	105
Бил.	105
Кеч ангыладым, кеч.	106
Базыб айтыр эдим...	107
Ол тюлмю эди?	108
Уя этеди.	108
Къанатлыла бла тиширыула.	108
Эки къарам.	108
Къара суу.	109
Иш къутхарлыкъды бизни.	109
Эркишини ийманы.	111
Хъзыр-Илияс.	111
Насихат назму.	112
Балыкны хапары.	113
Адджир назму - эмилик назму.	115
Мен джаратхан къыз.	117
Адам бла Терек.	121
Арабда къарачайлыны ёкюнюую.	121
Джолланы излемлери.	122
Адамлабызмы биз?	123
Адамны кёлю.	123
Халкъым, ана тилим, туугъан джерим.	125
Болгъаныча.	126
Джырым.	126
Дуня аламаты.	126
Джумдурукъ болду.	127
Сорсагъыз да ахыр кюнюмде.	128
Адам кыйынлыды.	128
Джюз биринчи кере да...	129
Эм насыблы адамма дуняда.	130
Джарыкъ. Музыка. Къан.	130
Урушну бир кюню.	130
Урушда.	131

Кел.	132
Ким кѳутхарсын дуняны	132
Джашау.	134
Кѳач бла Джаз.	135
Джан бла тѳнгек.	136
Кетерикме.	136
Дуня бла Ариулукъ.	137
Джюрекни тенглигинден кѳарасанг.	138
Джырчы Исмайылыны оюмларындан.	139
Оюм этдими?	139
Билмейме кѳачан.	140
Эски джыл тауусула... ..	141
Кюн энгда бир кере алдаса.	141
Батыб баргѳан кюн.	142
Сѳз.	142
Тилек.	142
Джазгѳы джабалакъ.	143
Кѳыйын кѳѳюуде.	143
Биз таяныр ташла.	143
Ахырзаман а джууукъдан джууукъ.	144
Кѳк. Джер. Гяхиник.	145
Андан болур.	145
Суу.	146
Джаз-Тиширѳу.	146
Джюрек, не зат джетмейди сеннге?.	147
Бюрократны патауасы.	147
Ийнанмайма. Ийнанам.	147
Ёзге.	148
Палестиначы поэтле.	148
Джашау.	149
Эки тизгинли бир назму.	149
Тозурагѳан ариулукъ.	149
Кюч кѳайдан табадыла.	149
Таш басхан кырдык.	150
Сѳлешейик кѳарачайча.	150
Элибле.	150
О бий бусакъ!.	153
Сѳз.	154
Нек джаратылдым да сора дунягѳа?.	154
Джюрегинг.	155
Джазыкъсындым.	155

Ёмюрюм разыма сеннге.	155
Джанкѳозла кибик кѳалдыла.	156
Эки тюрюлю кѳарам.	156
Инкѳыйлабчы джаным, кѳыйынлашма.	158
Санла.	160
Алан бла оюнчакълары.	161
Адамны кѳадары.	163
Назму.	164
Атылтыргѳа боллукъмуду Кюнню, Айны?.	164
Джашар ючюн, джашнар ючюн.	165
Бу халгѳа кѳалай джетдик биз?.	166
Сени джаратама мен.	167
Терезеден тиеди Кюн.	168
Ай.	169
Кимни арбасына минсенг... ..	170
Думп болгѳан дуняла.	170
Джюрегиме бурулдула кѳзлерим.	171
Джара кѳайда, таб кѳайда.	171
Поэтле.	172

Джан Джурт

Кѳарачай тилим.	175
Ана тил бирди.	175
Джюрексинеме, ѳхтемленеме.	177
Анданды.	177
Бюгече.	178
Сейир тюшле.	178
Джазны этеги.	179
Толмай кѳалгѳан умутум.	180
Кѳайгѳылы болма.	181
Сюймеклик сандыракъ.	181
Сѳзюм кючлю эсе... ..	181
Сени кѳргенли.	182
Сакълайма.	182
Кѳайда кѳалгѳанды.	182
Сени излегенден.	183
Бизни байлагѳан.	183
Кѳадарны джюреги.	183
... Байрым кюн да... ..	183
Не да джашаудан... ..	183
Дж, аша у-ну.	184

Сен.....	186
Къар, Ай да...	186
Суу.....	186
Танг аласы.....	186
Джер да кѣк да джокъду сениге.....	187
Тансыкъ болгъанма.....	187
... Шорбат чыпчыкъмыды тереземе къониган...	188
Къарачайлыны сагъышларындан.....	189
Ана кѣлю балада.....	189
Ат чабса.....	190
Кукаланады.....	190
Оюмсуз хоразла.....	190
Терек.....	191
Шахарда терекле.....	191
Эс бурмайса.....	192
Джырлайды Джанни Моранди.....	192
Ийнанмайса.....	192
Терезе бла кириб.....	193
Ичмем.....	193
Эскер.....	193
Къан бла Джан.....	194
Болмазма къул.....	194
Джашасын.....	195
Тюш.....	195
Къатхан къайиш.....	196
Сюймеклик.....	197
Джылан бла кѣторчюн.....	197
Сафият.....	197
Кѣб къарадым.....	198
Джертин учады джаным.....	198
Джангылыч.....	198
Заман джетгенди.....	199
Кетмез къонакъ бол.....	199
Къаяны эринде.....	200
Сууукъ кѣрюнмез.....	200
Насыб бер.....	201
Къач.....	201
Сукъланыу.....	201
Чакъырады.....	201
Сермешу.....	202
Сау бол.....	202

Назмула болуб чачылдым.....	202
Кюлген джокъду.....	203
Атасы бла джашы.....	204
Шекер бла туз.....	204
Къурман этеме.....	204
Даулашыу.....	205
Джер бла кѣк.....	205
Азатлыкъ.....	206
Анга табындым.....	206
Гоппан.....	207
Ашыкъ оюн.....	207
Джер бла Тау.....	208
Таш бла терек.....	208
Ата джурт.....	208
Эркиши эсенг.....	209
Ариу къыз.....	209
Джюрегим.....	210
Сау къал.....	210
Барыбыз да керекбиз.....	211
Къатлай барлыкъбыз.....	212
Бирле.....	212
Эсимден кетмейсе.....	212
Тамыр ийсин.....	213
Чапракъ бла кырдык.....	213
Бир айт.....	213
Джангур.....	213
Ма алай бла бурулмаз.....	214
Биз - сенбиз.....	215
Къарачайлыны хапарындан.....	216
Тюрлюлебиз биз, адамла.....	217
Джаным, алда.....	218
Сенсиз да сени бла.....	218
20-чы ёмюрню аягъында сагъышла.....	219
Джаныбыз.....	221
Сабийчикни соруулары.....	221
Не зат излейме?.....	222
Къыйын джюрекклиден бири.....	222
Эки джол айырылгъан.....	223
Дунияны буза эди.....	223
Къуругъан къую.....	223
Излей кѣре эдим.....	224

Эркишилик	224
Былайда болуучанды	225
Ушайбыз	226
Ызындан учуб барады	226
Джаз болурму?	226
Фахмукъаула	227
Орун бармыды?	227
1985-чи джыл апрелни 12-си.	227
Джанымы кёзю	228
Бош кьоркьуула болурламы?	228
Бир тамчысыма	228
Гяхиниккёз джыр.	229
Кёлюне келеми болур?	229
Кюн - кьалкьаным	229
Кёрмей огьуна кьалгьаем.	230
Джанкьоз	231
Кьадау таш бла Джангыз терек	231
Ара-энчи бачхабыз	232
Аллайды	232
Май майданда... ..	233
Джюрек инкьыйлабчы	233
Теберди	234
Ёре турукъ	235
Кюн таякькьа таянады джюрегим	235
Сюеме сени	236
Ана тилимча керексе.	236
Толу насыблы боллукьма	237
Сеннге кьараб	238
Джарсыу не?	238
Буумюйюз элия	239
Разыма	239
Дарман-дары кьайдан табайым	240
Башха тилегим джокьду	241
Таулу анагьа	242
Кьарча	242
Сени кёрдюм	244
Юч зат	244
Кьызыл-Кьаланы сакьларыкь... ..	245
Башлары	246

Суратланы салгъан: Павел Кирюхин.
Кебчиле: Светлана Суднищикова,
Людмила Алексеева.

Бу китабны чыгъаргъан - бизде адабият, маданият, санат, илму-
билим, спорт да айнысынла деб, миллетибизни эси-историясы, кё-
лю-культурасы кёлтюрюлсюн деб, таймаздан кюрешген -

Семенланы Дахир кьурагъан
эмда башчылыкъ этген санайы ишлетмелени
Москвада "Алан" атлы бирлешлигиди
(ассоциация промышленных предприятий "Алан" -
генеральный директор Дахир Семенов)

эмда

"Юйге игилик" газетни редакциясыды.

Багъалы окъуучу!

"Юйге игилик",

билдиргенича, Джырчы Сымайлыны китабын чыгъаргъанды.

Бусагъатда сиз къолугъузда тутхан Лайпанланы Билалны назмуларыдыла.

Энди джууукъ заманны ичинде, "Юйге игилик" быллай китабланы чыгъарыр умут этеди:

1. Къуран.

Араб тилден сириячы къарачайлы алим эмда джазыучу, профессор Будаи улу Мухаммад кёчюргенди.

2. Саныбыз мында, джаныбыз анда.

Тыш къраллада джашагъан таулуланы поэзиялары.

3. Алан джумхурият.

Сиясат оюмла.

4. Къарачай таурухла.

Суратла бла сабийлеге джараулу джасалгъанды.

5. Къарачай тил - тышкъраллылагъа.

Дерс китаб.